

ઉપહાર-પત્ર

—૧૧—

જાગૃતિ પરનાથ
અર્થાત્

શ્રીપરનાથજીના અપૂર્વ પનાવલી

નામક મન્વનો પ્રથમ અંક

હામલી/હામાન

ને

તરફથી

પ્રીત્યુષ્કાગરુપે

આપનામા આ થો ઁ

તારીખ. . . . .

પ્રકાશક—

“શ્રી હરનાથ સોભાવટી”

“કુબ્જ કુંજ”, શ્રીજી રોડ,

અમવાર હાઇ, સુભાઈ, વાળી

જમ્મોહનરાજ પરમહાસ યાત્રી

પ્રકાશક—

જમનાથ સુભાઈ દેવદાસ

“શ્રી પ્રાણીકા”

રૂર, કામલપુરા જિલ્લો ન

સોનાકિયા રેન્ક રોડ,

સુભાઈ.

श्रीनारायण युगल

(Copyright)

ધી હરનાથ સોસાયટી ગ્રંથમાલા — નં. ૭

પાગલ હરનાથ
અર્થાત
શ્રીહરનાથજીની અપૂર્વ પત્રાવલી
(પ્રથમ ખંડ)

અનુવાદક
જગમોહન કલ્યાણદાસ

ધી હરનાથ સોસાયટી
“પ્રમુખ કુર્ચ”, રીજ રોડ, મલબાર હીલ,
મુંબઈ

ਸੀਸੀ ਸੀਦ-ਨਾਥਰ,

ਸੀਤੂਮ ਭਾਰੀ ਦਾਦੀ

હે પ્રેમસ્વરૂપ મુગલપ્રલો !

— પ્રભુપ્રેમના —

— મુમુક્ષુર ગદરપથા —

— દીક્ષા આપનારા —

— આપનાજ પત્રો —

— અંગલીકરે —

— આપનેજ —

— અર્પાએ છીએ —

مشتوق کبریا کے عشق میں دل ہے جناب کا

اشعار سے پکلتا ہے جو بن شباب کا

انسان و جن و حور و ملک ہے کیا مجال
اوصافِ کلہہ سکیں جو نہ تہ جناب کا

નિવેદન

(દ્વિતીય સંસ્કરણ)

શ્રીહાકુર શ્રીહરનાથજીના અને એએાશ્રીના પ્રમોપત્ની શ્રીમાતાહાકુરણી શ્રીકુસુમકુમારી દેવીના કૃપાપ્રસાદથી જ, “સોસાવટી,” માત્ર બે માસના અદ્ય સમયમાં જ, “પાગલ હરનાથ અર્થાત્ શ્રીહરનાથજીની અપૂર્વ પત્નાવલી” નામક અન્વેષના પ્રથમ ખંડ તુ આ દ્વિતીય સંસ્કરણ જનસમાજના હસ્તમાં મૂળ્યા બાબગાલી થઈ છે.

પ્રથમ સંસ્કરણના “નિવેદન”માં હસોવેલી અમારી અભિલાષા કે, ‘મહાયુગરાતના પ્રેમસંસ્કારી નરનારીએ આ “પાગલ હરનાથ અર્થાત્ શ્રીહરનાથજીની અપૂર્વ પત્નાવલી” અન્વેષને સપ્રેમ વધાવી લેશે.’ તે પાર પડી છે તે જાણીને અમેને સપૂર્વ મ તોષ દયા આનંદ થાય છે.

આ દ્વિતીય સંસ્કરણમાં તથા પ્રથમ સંસ્કરણમાં કંઈ ફલ ફેરફાર નથી—માત્ર પ્રથમ સંસ્કરણનાં દ્વિતીયવાર મુદ્રણ છે.

અએા આશા રાખીએ છીએ કે શ્રીહાકુરજીની અને શ્રીમાતાહાકુરણીની કૃપારી આ “પાગલ હરનાથ અર્થાત્

શ્રીહરનાથજીની અપૂર્વ પત્રાવલી " ગ્રન્થના પ્રથમ ખંડના
 વધુ સંસ્કરણો બહાર પડે અને ત્રિવિધતાપથી સંતોષ
 જનસમાજ આ ગ્રન્થના પાંચથી અપૂર્વ શાન્તિની શીતલતા
 પ્રાપ્ત કરે !

મુંબઈ,
 શ્રીકુમુદપારી જન્મજિન,
 વલ ૧૫-૧૨-૧૯૪૨,
 સંવત્ ૧૯૬૬ ના
 માર્ગશીર્ષની શુકલાષ્ટમી.
 શ્રીહરનાથાજી જી.

} ધી બોર્ડ ઓફ કન્ટ્રોલ,
 "શ્રી હરનાથ સોસાયટી,"
 મુંબઈ.

નિવેદન

પ્રભુના પ્રેમની માફાત મૂર્તિ એના શ્રીહાકુર
શ્રીહરનાથજીની અને એએશીથી અભિજ્ઞ એવા એમના
ધર્મપત્ની અને દયાની પ્રત્યક્ષ મૂર્તિ શ્રીકુસુમકુમારી દેવીની
કૃપાથી જ, મુગધની ધી હરનાથ મોસાવટી, “પાગલ
હરનાથ અર્થાત્ શ્રીહરનાથજીની અપૂર્વ પત્નાવતી”
નામક અન્યતો પ્રથમ ખડ પ્રકટ કરવા આજે ભાવ્યગાળો
થઈ છે

સત્ ૧૯૬૮ ની કાર્નિક શુકલ પ્રતિપદાને નિસે
“શ્રીહાકુર હરનાથના પત્નો પોતાના પત્ની શ્રીકુસુમકુમારી
દેવી પ્રતિ” નામક અન્ય પ્રકટ કર્યા પછી એક વર્ષમા જ
‘પાગલ હરનાથ અર્થાત્ શ્રીહરનાથજીની અપૂર્વ પત્નાવતી’
નામક અન્ય મદાર પાડના “સોસાવટી,” શ્રીહાકુરજીના
તથા શ્રીમાતાહાકુરાણી શ્રીકુસુમકુમારી દેવીના કૃપાપ્રસાદ
નગર, કહિ પણ સમર્થ થાત જ નહિ

શ્રીહાકુર હરનાથ બ્રહ્મોપાધ્યાય, પાગલ હરનાથને
નામે સમગ્ર જગતમા સુનિખ્યાત છે શ્રીહાકુરજીની આ
વિખ્યાતિ એએશીના સર્વગર્ભા, અનોકિક અને
અપ્રધનીય નિશ્ચપ્રેમને લીધે છે એટલું જ નહિ પણ
એએશીએ બિજ બિજ જાતિના અને ધર્મોના તથા
પૃથ્વીસગ્ના બિજ બિજ ગ્રામે વસતા જ્ઞાતાસુજ્ઞો ઉપર
તેમજ પોતાના ભક્તજનો અને સખ ધીજનો ઉપર તથા
અન્યજનો ઉપર જે પત્નો રખી તેઓને પ્રભુપ્રેમના
સુમધુર રહસ્યમા દીગ્નિ કરી પ્રભુપ્રેમની મધુરિમાનુ પાત

કરાવી અનનુષ્ઠાનપૂર્વ શાન્તિ અને આનંદના દાન આપ્યા છે તે પત્રોને લઈને પણ છે

અને આ કારણને લઈને જ એઓશ્રીના પત્ર-સમૂહને પણ “પાગલ હૃદનાથ” એવું એઓશ્રીનું લાડકવાણું નામ આપવામાં આવ્યું છે

“પાગલ હૃદનાથ અર્થાત્ શ્રીહરનાથજીની અપૂર્વ પત્રાવલી,” એ કાંઈ સાધારણ પત્રોનો સમૂહ નથી પત્રોના ઉપમા વેદાન્તનો કેઈ સુધ્ધ મન્ય નથી, પત્રોના સ્વરૂપમાં માત્ર દિગ્દર્શન કરાવી આપનારો કેઈ સાધારણ આધ્યાત્મિક મન્ય નથી ‘પાગલ હૃદનાથ’નું પાને પાનું અને નીચે લીધે, મનુષ્યના અજ્ઞાનરૂપી તમ આદૃત જીવન-યાત્રા-પથ ઉપર જવન ત ફણ-પ્રેમની જ્યોતિ પ્રસારી તે પથને ફણ-પ્રેમ-ગાન્યના રાજપથમાં પરિણત કરી મનુષ્યની જીવન યાત્રા સફળ અને સુલભ કરવાનું સામર્થ્ય ધરાવે છે એમ અમો બેધક્ક કહીએ છીએ

આ “પાગલ હૃદનાથ” મન્ય તો વેદને પણ અગોચર એવા ફણ-પ્રેમની ગાથાના કવનથી મનુષ્ય હૃદયમાં ફણનદી માફક ગુપ્ત રહેલ ‘સહજ’ પ્રભુ-પ્રેમને હૃદયની બહાર છનકાવી દેવા સમર્થ છે

વર્તમાન યુગ તે કલિયુગ છે કલિયુગ અગણિત દોષથી પરિપૂર્ણ છે

“કલેદૌપનિષે રાજઘસ્તિ દેવો મહાન્સુગ ”

કીર્તનાદેવ કૃષ્ણસ્ય મુક્તમ્બ પર ઘજેત્ ॥ ’

(શ્રીમદ્ ભાગવત)

‘ હું ગાના દોષના લગરૂપ કલિયુગમાં એ

મેટો ગુણ છે, તે એ કે શ્રીકૃષ્ણનું કીર્તન કરનાથી જ મનુષ્ય સર્વ જાંઘનોમાથી છૂટો થઈને પરમ પદને પામે છે.” દેવોના નિધિએવા વર્તમાન દ્વિયુગમા મનુષ્યને સુસન્નિજીત હરી સુગૃહિત કરવાને માટે જ શ્રીહાકુર શ્રીહરનાયજીનું અનંતગુણ થયું છે. કેટલાકિ નગી એએશીને વર્તમાનયુગના એક બેઠમા બેઠા આચાર્ય તરીકે માને છે અન્ય વર્માંવન ખીઓ એએશીને પ્રભુ તત્વથી પયગામ લાનના પયગમપર તરીકે માને છે અને ખમુસ કરીને પૂર્વ જાંગાલના અને અન્ય પ્રાન્તોના મુસનમાન ભાઈઓ એએશીને

دوست و رفیق (ગરે ખુદા) અને
(ઈહ અને પરનોકના સાથી) તરીકે જોળાળે છે

આ “પામલ હરનાથ” ગ્રન્થમા શ્રીહકુરજીએ અસખ્યવાર જાગ મૂકીને અને અનેક મુકિતપ્રયુક્તિ દ્વારા સમજાણુ વ્યાપી છે, કે, “પ્રભુ પ્રેમના રિપય છે, ભયતા વિપય નથી,” માટે “પ્રભુને પ્રેમ કરો,” “પ્રભુને તમારા નિજજનમાના એક ગણો,” પ્રભુ “જયહારી” છે- “જયહારી” નથી, ઈત્યાદિ અને મતમતાન્તરના વાડાઓથી અને સાપ્રદાયિક વિવિનિવેધથી પર એના પ્રેમસ્વરૂપ પ્રભુને પ્રાપ્ત કરના માટે શ્રીહાકુરજીએ સગવમા સરવ અને સર્વે મપ્રદાય-મત-ધર્મ કે મજ્જબને માન્ય થઈ પડે એવો ઉપાય, “પ્રભુનું સતતનામ લીવા કરવું”, એ દાખવ્યો છે એએશી મ્પબટ જહે છે, કે, “નારદને કઈ તપસ્યાનો અભાવ હતો? શિવજીને કયો યોગ અને કઈ સિદ્ધિ ન્હોતા મળ્યા? શુકદેને આ સાસ્ત્રનું અધ્યયન ન્હોતું કર્યું?—કે સર્વની છેડે નેઓ નામનો જ આશ્રય

કરી ધન્ય થયાં છે ?”

શ્રીહરજીએ માત્ર કહ્યું ત્યાંથી . પોતાની આ
અપૂર્વ પત્રાવલી”ને પાને પાને તથા લીટીએ લીટીએ,
નામ-માહત્ત્યની અપૂર્વ સનાતન “શિક્ષા” આપીને, તથા
કલિકાલના પ્રયત્ન પ્રવાહના પ્રવાવથી લુપ્તપ્રાપ્ત થઈ
ગયું હતું એવું “ભાગવતધર્મો”નું જ્ઞાન પુનઃ સજીવન
કરી તે જગતના નરનારીઓને આપીને, તેઓનાં નીરસ
જીવનમાં રસ આપ્યો છે-તેઓનાં ત્રિવિધતાપથી સંતપ્ત
જીવનમાં શાન્તિની શીતલતા આણી છે. અમેએ લખેલી
આ ખીનાના પુગવાઓ અસંખ્ય છે. .

આ “પાગલ દરનાય અથા શ્રીદરનાયજીની
અપૂર્વ પત્રાવલી” અન્ય ખરેખરો જ “અપૂર્વ” છે,
ધર્મોપદેશ આપનારા મન્યોમાં “અપૂર્વ” છે, આધ્યાત્મિક
જ્ઞાન આપનારા મન્યોમાં “અપૂર્વ” છે, સંભારીઓ
માટે “અપૂર્વ” છે, સંન્યાસીઓ માટે “અપૂર્વ” છે.
કર્મો-ત્યાગી, પંડિત-અજ્ઞાની, સૌ કોઈને માટે પણ એક
“અપૂર્વ” અન્ય છે. એટલું તો અમે વિના સંકેતો
કહેવા સમર્થ છીએ, કે, “પાગલ દરનાય” એ હરેક
કોટીના, એણીના, વર્ગના તથા દબલતના સ્ત્રી-પુરુષોને
તેઓની જીવનમાર્ગમાં યોગ્યસેમ આપવા અપૂર્વ શક્તિ
મળે છે.

આવો “અપૂર્વ” અન્ય આજે જનસમાજના
હસ્તમાં મૂકવા અમારી “મેસાયટી” ભાગ્યશાલી થઈ છે
તેને માટે “સેત્યાયટી” શ્રીહરજીની તથા અઓશ્રીથી
અભિજ્ઞ એવાં એમનાં ધર્મપત્ની શ્રીકુમુદમારી દેવીની

ચિરદિન ઝાણી છે.

આ “અપૂર્વ પત્રાવલી” અન્ય મુલ્ય બંગાળી ભાષામાં, ચાર ખંડોમાં, શ્રીહકુન્ડના લોકોએ, અનુયાયીઓ અને પ્રસંસકોએ ધન્યા તથા પહેલાં, પ્રકટ કર્યો હતો. પ્રથમ અને દ્વિતીય ખંડોનાં તે અગ્રેષ્ઠ તથા મરાઠી ભાષાઓમાં અનુવાદો પણ થઈ ચૂક્યા છે. મરાઠી અનુવાદ અમારી ધી હરનાથ મેસાયરી તરફથી જ પ્રકટ થયો છે.

“પાગલ હરનાથ અર્થાત્ શ્રીહરનાથજીની અપૂર્વ પત્રાવલી”ના ચારે ખંડોમાંથી શ્રીહકુન્ડએ પોતાના પત્ની શ્રીકુસુમકુમારી દેવીને લખેલા સર્વે પત્રો ઉદ્ધૃત કરી તે સર્વે પત્રોનો અમારા વડીલ બાપુ શ્રીનયમોહનદાસે કરેલો ગુજરાતી અનુવાદ, એક સ્વતંત્ર પુસ્તક રૂપે, નામે શ્રીહકુન્ડ હરનાથના પત્રો, પોતાનાં પત્ની શ્રીકુસુમકુમારી દેવી પ્રતિ,” ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે, ગત સંવત ૧૯૯૮ ની કાર્તિક શુકલ પ્રતિપદાને દિવસે, અમારી ધી હરનાથ મેસાયરીએ જ પ્રકટ કર્યો હતો.

આ “પાગલ હરનાથ અર્થાત્ શ્રીહરનાથજીની અપૂર્વ પત્રાવલી” પુસ્તક, બંગાળી ભાષામાં પ્રકટ થયેલ “પાગલ હરનાથ અર્થાત્ શ્રીહરનાથેર અપૂર્વ પત્રાવલી” અન્યના પ્રથમ ખંડનો ગુજરાતી અનુવાદ છે; પરંતુ તેમાં શ્રીહકુન્ડએ પોતાના પત્ની શ્રીકુસુમકુમારી દેવીને લખેલા પત્રોનો સમાવેશ થતો નથી, કારણ કે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે શ્રીહકુન્ડએ શ્રીમાતા હકુરાણીને લખેલા સર્વે પત્રો તે એક સ્વતંત્ર પુસ્તક રૂપે, નામે “શ્રીહકુન્ડ હરનાથના પત્રો, પોતાનાં પત્ની શ્રીકુસુમકુમારી દેવી પ્રતિ,” અમારી

‘શ્રી હરનાથ મોસાસરી બહાર પાડી ચૂકી છે.’

અમારી ખાતરી છે, કે, મહાગુજરાતનાં પ્રેમસંસ્કારી નરનારીઓ આ “પાગલ દરનાથ અર્થાત્ શ્રીહરનાથજીની અપૂર્વ પનાવલી” નામક ગ્રન્થને સપ્રેમ વધાવી લેશે અને અમે શ્રીહાકુરજી દયા શ્રીમાતા હાકુરાણીને એટલી જ પ્રાર્થના કરીએ છીએ, કે, આ ગ્રન્થ મહાગુજરાતના પ્રેમ-સંસ્કારી નરનારીઓમાં બગવદ્ભક્તિપ્રેમપિપાસા બગૃત કરવા તથા તેવી પ્રેમપિપાસાને પ્રભુપ્રેમામૃતના પાનથી તૃપ્ત કરવા સક્ષમ થાઓ !

હવે અમે અમારા વડીલ ભાઈ શ્રીજગમોહનદાસ કલ્યાણદાસે કરેલા આ ગુજરાતી અનુવાદ માટે કંઈકે કહેવા અમારી હૃદય સમજીએ છીએ. શ્રીહાકુરજીની મૂળ બંગાળી ભાષાની વિચિત્રતાઓ-એવી કે મધુરતા, ગાંબીર્ય, ભાવ-પૂર્ણતા, ગ્રંથપ્રાધાન્ય-આ સર્વે-ભાઈ શ્રીજગમોહનદાસ પોતાના આ અનુવાદમાં પૂર્ણરૂપે લાવવા સક્ષમ થયા છે એમ હકેતાં અમેને અતિ આનંદ થાય છે. સાહિત્યની દૃષ્ટિએ આ અનુવાદ ઉચ્ચ કોટીમાં ગણાશે. એટલું જ નહિ પરંતુ ગુજરાતી ધર્મસાહિત્યમાં તે આ અનુવાદ-ગ્રન્થ મૂર્તપ્રિય અને સર્વમાન્ય રૂપે પશ્ચાત્તર ગુરુશે નહિ એવી અમેને ખાતરી છે.

સંવત્ ૧૯૬૮ની કાર્તિક શુક્લ પ્રતિપદાને દિવસે અમારી “મોસાસરી ગ્રંથે પ્રકટ કરેલ “શ્રીહાકુર દરનાથના પત્રો, પોતાનાં પત્ની શ્રીકુમુદમારી દેવી પ્રતિ” નામક ગ્રન્થના નિવેદનમાં” જણાવ્યા પ્રમાણે અમેએ ભાઈ શ્રીજગમોહનદાસને, “પાગલ દરનાથ, અર્થાત્ શ્રીહર-

નાથજીની અંપૂર્વ પત્રાવહીના." જંગલીધારે ખડોને પોતે કરેલો ગુજરાતી અનુવાદ, અમારી ધી હરનાથ સોસાયટીની મન્યમાસનાં પુસ્તકો તરીકે પ્રકટ કરવા ઈચ્છા દર્શાવી હતી અને લાઘ શ્રીજગમોહનદાસે અમારી તે ઈચ્છાને માન આપી જેવી રીતે "શ્રીહાકુર હરનાથના પત્રો, પોતાનાં પત્ની શ્રીકુમુદકુમારી દેવી પ્રતિ" નામક અન્ય પ્રકટ કરવા અમારી "સોસાયટી"ને અનુમતિ આપી હતી તેવી જ રીતે આ "પાગલ હરનાથ અર્થાત શ્રીહરનાથજીની અંપૂર્વ પત્રાવહી" નામક અન્યના પ્રથમ ખંડને પોતે કરેલો ગુજરાતી અનુવાદ પણ પ્રકટ કરવા અમારી "સોસાયટી"ને અનુમતિ આપી છે અને મજકુર અનુવાદના સંબંધમાં પોતાના સર્વે લોકો અમારી ધી હરનાથ સોસાયટીને સોંપી દીધા છે, તેને માટે અમે લાઘ શ્રીજગમોહનદાસને મન્યવાદ આપીએ છીએ અને અમારી કૃતજ્ઞતા અત્રે પ્રદર્શિત કરીએ છીએ.

અંતિમમાં અમેને જણાવતાં અતિ આનંદ થાય છે કે અમારી ધી હરનાથ સોસાયટીના આ નવીન અન્ય નામે "પાગલ હરનાથ અર્થાત શ્રીહરનાથજીની અંપૂર્વ પત્રાવહી"ની પૂર્વે, વર્ષોરબને દિવસે, પ્રકટ થયેલ અન્ય નામે "શ્રીહાકુર હરનાથના પત્રો પોતાનાં પત્ની શ્રીકુમુદકુમારી દેવી પ્રતિ"ની ૧૦૦૦ પ્રતોમાંથી ૬૦૦ થી વધુ પ્રતો, મુદ્રણાલયમાથી આવ્યા પછી માત્ર એક માત્રની અંદર જ ખપી ગઈ હતી. આ બીના, મહાગુજરાતનો વાંચકવૃંદ—શ્રી પુરુષ મૌ કેઈ—ભાવગ્રાહી હોઈ પ્રચુરેષ પિપાસાવાળો છે એમ નિઃશંકે કહેવું છે. અમારી ખાત્રી

હે કે આ :- “પામસ હરનાથ અર્થાત્ શ્રીહરનાથજીની
અપૂર્વ પત્નાવલી” નામક ગુજરાતી અનુવાદ-મન્ય પણ
 મહાગુજરાતની બમવદ્બક્તિપ્રેમપિપાસાને, શ્રીહર
 શ્રીહરનાથજીની તથા એઓશ્રીથી અભિન્ન એવાં એમનાં
 ધર્મપત્ની શ્રીકુસુમકુમારી દેવીની કૃપાથી, તૃપ્ત કરવા
 અવશ્ય સંસ્થ થશે !

મુંબઈ.
 સંવત ૧૯૮૮ ની
 શ્રીવિજયદશમી,
 વી ૧૮-૧૦-૧૯૪૨.
 શ્રીહરનાથાનંદ જી.

ધી બોર્ડ ઓફ કન્ટ્રોલ,
 “ધી હરનાથ સોસાયટી,”
 મુંબઈ.

શ્રીરાધાકૃષ્ણામ્યાં નમઃ ।

પાગલ હરનાથ

અર્પેત્

શ્રીહરનાથજીની અપૂર્વ પત્રાવલી

હરેનામ હરેનામ હરેનામૈવ કેવલમ્ ।

ફહીં નાસ્ત્યેવ નાસ્ત્યેવ નાસ્ત્યેવ યતિરન્યથા ॥

પત્રાંક ૧

પ્રિય,

સદાએ હરિનામમાં મત્ત રહો; જેથી પવિત્રતા કે અપવિત્રતા મનમાં સ્થાન પામે નહિ. જગતમાં અપવિત્ર કશું છે જ નહિ, અને જો કાંઈ હોય તો તે પણ કૃષ્ણ નામના સ્પર્શથી સૌથી પવિત્ર થઈ જશે. મારે કહું છું કે નિદ્રામાં કે સ્વપ્નમાં હમેશાં જ કૃષ્ણ નામમાં હોળેલા રહો. નામ જ મંત્ર છે, નામ જ તંત્ર છે. નામ જ હથ્થર છે. નામથી વધારે મોટું બીજું કંઈ પણ નથી. કૃષ્ણ કરતા પણ કૃષ્ણ નામ શ્રેષ્ઠ અને બારે વસ્તુ છે. મારા બાળ્યમાં એવું સુખદ અને શુભદ નામ લેવાતું બન્યું નથી મારે જ તો મને બય રહે છે. નામ-મહામંત્રના બળથી બરોજ નિવારણ થાય છે, તો પછી ક્ષુદ્ર દૈદિક વ્યાધિ નાશ પામે એમાં તો કહેવું જ શું? કશી ચિન્તા કરતા નહિ. નામ લીધા કરો એટલે

પાગલ હૃદય

જગત તમારું થઈ જશે—તમે કૃષ્ણના થઈ જશો! ચિંગ
 નન્દમાં ડૂબેલા રહેજો—નિરાનંદની છાયા સરખી પણ
 કદિ જોવામાં આવશે નહિ. આધિભૌતિક, આધિદૈવિક
 અને આધ્યાત્મિક કેાઈ ભય તમને ગ્રહેશે નહિ; મધ્યો
 ભય જ ભય પામીને દૂર પલાયન કરી જશે—સર્વ કાલ
 તમે નિશ્ચિંત રહેજો! માટે કહું છું, કે, કૃષ્ણનું નામ
 લીધા કંઈ એ જ જીવનું એક માત્ર કર્તવ્ય અને ઉદ્દેશ્ય
 છે. નામ જૂની જવાથી સ્વર્ગનું હૃન્દય પણ મદા
 નગક બોમ તરીકે ગણાય છે કૃષ્ણને જૂની જવાથી જ
 જીવ માયાનો દાસ થાય છે અને કૃષ્ણનું રમરણ
 કર્પોથી જ જીવનમુક્ત થવાય છે જેનું આયુષ્ય પળવાર
 માત્ર પણ રહેતું છે તેણે કૃષ્ણ નામ લઈ જીવન સાર્થક
 કરી લેવું જેનુંએ કૃષ્ણને જૂઠ્ઠાથી પાછાત્વ, કે, શિવત્વ
 પણ કશા ખપતું નથી સુખ દુઃખ ક્ષણસ્થાયી છે,
 તેમાં મગી રહી કૃષ્ણને જૂની જવું અને અંજલિ
 અંજલિએ વિપયાન કરવું એ બને સમાન વાત છે

તમારા લોકોનો જ

હૃ

અપૂર્ણ પૂજાવળી

પત્રાંક ૨

પ્રિય ધત્તીન,

તમારો પત્ર વાચી હું રહી પડ્યો. જે માનમાં કામ શક્તિ હોત, તે તમારે માટે તે હું વાપરત, પરંતુ માનમાં તેવી શક્તિ નથી. ખરેખર જ હું અત્યંત દરિદ્ર છું. કૃષ્ણપ્રેમ સાથે મને કાંઈ પણ લાગતુવળગતુ નથી. જે મારી પાસે સામાન્ય માત્ર પણ તે હોત તે આનંદથી તે તમને આપીને હું કૃતાર્થ થાત. તેપણ આટલું માત્ર તે કહું છું, કે, તમે જે જે લખ્યું છે તે સ્વયં જ તે દયામય કૃષ્ણે સાંભળ્યું છે. તેઓ તમારું હૃદય પરમ પવિત્ર કરી તમારી સ્વ-પ્રાર્થના પૂર્ણ કરશે. તેઓ તે વાછાક પતંગ છે. સર્વ પ્રાર્થના પૂર્ણ કરી શકે છે. તમારી વામના પણ પૂર્ણ કરશે. એમાં કોઈ પણ પ્રમાણના સંદેહ નથી. નિશ્ચિત મને તેનું નામ લેતા રહો. અને તમે જેશે કે સકલ આનંદ અને પરમશાન્તિ યોગ્ય સમયમાં જ તમને પ્રાપ્ત થશે, તે સમયે તમારી છાયામાં જેસી અનેક તાપિત જનો શીતલ થશે. તે દિન બહુ દૂર છે. એમ નહિ સમજતા. કૃષ્ણ કરતા કૃષ્ણ નામ અધિક બનવાની અને પરમશાન્તિદાયક છે. આવો સચ્ચ મહામત્ર બીજો કોઈએ નથી, દૃઢ વિશ્વાસ સહિત નામ લેતા રહો, બ્રધ્વા

વિના પણ નામ લેનાથી તે નિશ્ચય જતુ નથી એ દિવસ
 માટેની આ પૃથ્વીને ચિગ્ગાન્તિનુ ધ્યાન ગણી ઠગાવુ એ
 યોગ્ય નથી આ પૃથ્વીનુ જે કાઈ પક્ષ દેખાય છે, તે
 ચિરસ્થાથી હોય જતાએ આરા મળધે તે ક્ષણસ્થાથી
 છે, કાગણુ કે પૃથ્વી તો જેમની તેમજ રહી શકશે પરતુ
 માત્ર ચિરદિન ગ્હેનાનુ કોઈ પણ પ્રકારે સંભવી શકે તેમ
 નથી હુ દાનમા છુ અને આ ક્ષણેજ ન પણ હોઈ શકુ.
 માટે નહુ છુ કે, જે દિવસ માટેની આ પૃથ્વીને ચિગ્દિનસની
 ગણીને આપણુ અનન્ત શાન્તિ-નિકેતનને બૂલી જઈએ
 નહિ, એ જ માત્ર તે દયામય નિકટ મારી પ્રાર્થના છે
 પ્રભુ આપણી મનોનાછા પૂર્ણ કરે માટે કહુ છુ, કે,
 ચિગ્દિનના અને સધળી અનસ્થાના અકષટ બધુ કૃપ્યુને
 અને ચિગ્દિનના સ નવ કૃપ્યુ-નામને જૂની જઈ, જે દિનના
 પાર્થિવ સુખદુખ, પુત્રપન્નિગ્ને આપણા પોતાના ગણી
 બ્રાન્ત થઈએ નહિ નામ જૂનતા નહિ શક્તિના આધાર
 અને ની અત્રકપ નામમા નિશ્વાસ રાખવો અને મન નાણી
 અને કર્મથી તેનો આશ્રય લેવો એ સર્વનુ જ કર્તવ્ય છે
 જે બધુની નિકટ રહેવાથી સદાએ દરિ-કથા થાય તેને જ
 ખરેખરો બધુ ગણવો ઉચિત છે, અને જેઓ પૃથ્વીના
 સકલ બધોને વધારે દદ અને સખત કરવાનો પ્રયત્ન કરે
 તેઓ મદિ પણ બધુપદને યોગ્ય થઈ શકતા નથી આ
 પૃથ્વીના કંવાના જે, જે, કમો છે તેને કર્તવ્ય સમજી
 કરે. અને નામને પોતાનું પરમ મંગલ અને પ્રીતિદાયક

અપૂર્વ પુત્રાવલિ

નિજ-ધન ગણી તેને જ પ્રાણ દઈને ચાહેા પ્રાણ બીજા ક્રોધને પણ દેના નહિ પાર્થિવ દેહને પાર્થિવ કાર્યો માટે વાપરેા, અને કૃષ્ણના પ્રાણ-મન કૃષ્ણને સમર્પી સુખ-મમુદ્રમા ડૂબ્યા રહેા, જ્ઞિ પણ ઉદ્ધિમ થયુ પડશે નહિ અને ક્રોધના પણ ભય કરવો પડશે નહિ જે જગતનુ બીજા અને જગતનુ મૂલ કારણ છે તેના ઉપર પ્રેમ ગાખ્યાથી અર્વે છત્ર અને સર્વે વસ્તુ ઉપર પ્રેમ રાખ્યા બગાડર થાય છે જે પ્રમાણે જ્ઞાના ચૂનમા જલસિંચન કર્યાથી તેના સર્વે અંગને જનસિંચન કરવાનુ થાય છે, તે પ્રમાણે કૃષ્ણ સાથે પ્રેમ કર્યાથી જ સર્વેને પ્રેમ કરેતો ગણાય છે તેઓ જેના બધુ છે આવા જગત સર્વેએ તેના બધુ છે, માટે મન, નાણી અને કર્મથી સર્વ કામચુના કારણ તે કૃષ્ણ ઉપર પ્રેમ ગાખવો એ સર્વનુ કર્તવ્ય છે આ કારણને લીધે શાસ્ત્રમા કહ્યુ છે કે “ જે જન બને છે કૃષ્ણને, તે છે મહાગુરુ ”

માને રક્તમાસ ગરીબારી કૃષ્ણ તરીકે ગણવી એ દરેક જણનું કર્તવ્ય છે જે માએ આ શરીરને ગર્ભમા ધારણ કર્યું છે, જન્મ આપ્યો છે અને તેનુ પાનન અને પુષ્ટિ કરી છે તેને જ સાક્ષાત્ ઈશ્વર ન ગણીએ તો પછી ઈશ્વરતા બીજે કયા ચ્હલુ છે ? તેઓ (ઈશ્વર) જે પ્રમાણે જગત ધારણ, પ્રસન, પાનન અને પુષ્ટિ કરે છે તે પ્રમાણે મા પણ આ શરીરના સંબંધમા કરે છે, તો પછી મારા સંબંધે મા ઈશ્વર કા ન સ્થ શકે વારુ ? વળી

બીજી એક વાત—હું જે દેવમૂર્તિની પૂજા કરું છું તેને જ માનને યોગ્ય ગણી બીજાની પૂજિત દેવમૂર્તિની જો હું ધૂણા અને અવમાનના કરે તો તેમ ન્યાયી પાપ લાગે કે નહિ, કહો વાત ? તેજ પ્રમાણે કેવલ પોતાની જ માને દેવી ગણી બીજાની માની જો અવમાનના કરે તો, તેથી મહાપાપનો અવધ કયો એમ થાય માટે કહું છું, કે, પોતાની મા તુલ્ય સર્વની જ માનાઓને જોજો. કૃતરા, બિનાશ ગણી તેઓની માનાઓની પણ ધૂણા કરતા નહિ જે માએ પોતાના હૃદયનું રક્ત આપી તમારૂં પાનન ન્યું છે તે માને હૃદયની પ્રેમબંધિત આપી તેની સેવા કરવી એ જ તમારું કર્તવ્ય છે માના કરતા પરમ દેવતા બીજો કોઈ નથી. ઈન્દ્ર, ચંદ્ર, ઈશ્વારિ તેત્રિશ કોટિ દેવતાઓ માના શરીરમાં વર્તમાન રહ્યા છે, એમ સમજાવે સ્ત્રીને ખેનવાને માટેની સહયોગિની ગણી, વર્તમાન અને ભવિષ્યની સર્વ શક્તિ શુભાની બેસવી તે કોઈ પણ પ્રમારે ઉચિત નથી સ્ત્રીને વર્તમાન અને ભવિષ્યની પ્રમાન સગિની ગણવી જોઈએ બી લાઈ સામાન્ય પાર્થિવ ખેનની સાથી નથી, તેને તો ખેનની નિરસગિની ગણી તે પ્રમાણે વ્યવહાર કરવો ઉચિત છે તેને, તેને ઉપયુક્ત માન આપી, સકલ અવગ્યામાં સહયોગિની કરવી એ જ કર્તવ્ય છે તેના ગુણો પ્રશ્ન કરી નિજના ગુણો તેને આપના જોઈએ આ પ્રમાણેના આદાન-પ્રદાનથી જ યોગ ગાદ થતો જઈ કમે ખરી ખેના એક થતારો તેમા આનંદ છે, તેમા જ મનહ

અપૂર્ણ પૂર્તિવર્તી

છે તો પ્રેમ કરવા શીખ્યા છે, તો જે દિવસમા એ પ્રેમ
જૂદી ન જવાય તેનો પ્રયત્ન કરવો ઉચિત છે નીચ કામને
વગ શર્ત ચિર—સુખને નિસર્જન આપતું એ ઉચિત નથી
તમે મારો પ્રેમ સ્વીકારતો અને અન્ય સર્વેને પણ આપજો

તમારા લોકનો આશ્રિત

૯૨

પત્રાંક ૩

મા રે ! (નગેન બાળુનાં પત્ની),

માળા ફેરવવાની વાત ! એ વિગે વળી શરૂઆત
 કરવાની તે શાની હોય, મા ! હે મા ! જો ડોહને મનમૂઝ
 ત્યાગ કરના એકાદ ગ્લ જડી આવે તો, તે રૂ પોતાને
 અપવિત્ર ધારી એ રત્ન ઉપાડશે નહિ કે ગ્લ એવા માટે
 મનુષ્ય કદિપણ પવિત્ર અપવિત્ર એવો વિચાર કરતો
 નથી માટે કહુ છું કે મા ! માળા ફેરવતા વળી પવિત્ર
 અપવિત્રનો વિચાર તે શા વાગ્તે ભેદએ મા ? તે ઉપગત
 મા, જે વસ્તુ સદાએ પરમ પવિત્ર છે, તેમા તે વળી
 અપવિત્રતા ક્યાથી મા ? તમે નિત્ય શુદ્ધ છે, તમારા અપરાધો
 પરમ અપવિત્ર દ્રવ્ય અને શુદ્ધ તત્ત્વ પરમ પવિત્ર યજ્ઞ
 પડે છે માટે હુ, હુ, કે, મા, માળા ગ્રહણ કરનામા ડોહ
 પણ પ્રકારનો સંદેહ કરતા નહિ હે મા, પાપી જે
 પોતાના પાપના ભયથી ગમાસ્નાન ન કરે તો પછી તેના
 પાપ કવી રીતે ટળે વારુ ? પાપીઓ જો માટે જ ગમાનું
 આટલું માન—આટલું માહાત્મ્ય છે જે પાપીઓ નહિ
 હોત તો, ગમાનો આટલો આદર ડોહએ કરત નહિ મા,
 હવે મન અને પ્રાણુથી તે રસમય કૃષ્ણના નામને કહુ
 ભૂષણ કરો એ જ મારી પ્રાર્થના છે કૃષ્ણનામ કરતા

૨૫૫૧ પૂજાવળી

બીજો દાઈ મહામંત્ર છે જ નહિ. મા ! “મોગી છતાં પવિત્ર
થાય, બે તે કૃષ્ણ બન્ને”. કૃષ્ણનું જ બજન કરવું એ જ
અવનનું પ્રધાન ઉદ્દેશ્ય છે; અવ પોતાનું કર્મ જૂઠ્યાથી જ
માત્ર કર્મબંધનમાં પડે છે

“અવ એ બૂઝી ગયો, છે પોતે કૃષ્ણ-નિત્યદાસ,
દીવો માયા પિશાચીએ, તેને તત્ક્ષણ ગળે ફાંસ.”

મા ! કૃષ્ણને જૂઠ્યાથી જ અવ-માયાનો દાસ થઈ
ચિરદિનને વારતે બદ્ધ થઈ જાય છે. માટે કહ્યું છું, કે, મા,
કૃષ્ણને જૂઠતાં નહિ. કૃષ્ણને મેળવવાનો પ્રધાન ઉપાય તેનું
નામ કરવું, અહોનિશ તેના નામમાં ડૂબ્યા રહેવું. મા, રે,
જે સુશીતલ જલમાં સદાએ મમ રહે છે, તેને શું પ્રખર
સૂર્યકિરણ કદિપણ સ્પર્શ કરી કબ્જ આપી શકે વાદુ ?
પૃથ્વીના સમસ્ત જીવો હાહાકાર કર્યા છતાંએ એ દાસ
ઉત્તાપ તે જલમય વ્યક્તિને કંઈપણ કરવાને શક્તિમાન
નથી. તે જ પ્રમાણે માયાલખ્ખો પ્રયત્ન કર્યા છતાંએ, જોગ્યા
કૃષ્ણનામ અને કૃષ્ણપ્રેમમાં ડૂબ્યા રહે છે, તેઓને કંઈપણ
કરી શક્તી નથી. કૃષ્ણનામ વ્યતીત અન્ય ઉપાય છે, કે,
નહિ તે, મા, હું જાણતો નથી; માટે મારી પ્રાર્થના છે, કે,
સદાએ આ નામ લેતા રહો. મા, નામ લેતાં લેતાં પ્રેમ
ઉત્પન્ન થશે અને પ્રેમ ઉત્પન્ન થતાં જ તે પ્રેમના દરિ પ્રાપ્ત થશે.

તમારો

૯૨

પત્રાંક ૪

પ્રિય ક્ષીરેશ,

મને વળી વધારે હૃદયિય કરશે નહિ. તમારો પત્ર મળતાં જ મને અનેક ચિંતા થાય છે, કે, કોણ જાણે એમાં શું એ સખી બેઠા છે. મને એવી રીતે લખો નહિ. મને તમારા લોકોમાંનો એક ગણી સુખી કરજો. હું મદા પાખંડ અને સહ હું; તમારા લોકોનો પ્રેમજ તમારા લોકોને મારા દાખો નજરે પડવા દેતો નથી. તેથી કરીને જ કહ્યું છે, કે, " Love is blind " (પ્રેમ અંધ છે). માટે જ તમે લોકો મને સર્વ પ્રકારે સુંદર દેખો છો. પોતાના સંતાનને કદિ પણ માર્ગ નહાઈ પારતું નથી. ગમે તેમ હોય પણ તમારા પત્રની પ્રત્યેક લીટી એક પુરે-પૂરા પાગલ માણસની મૂર્તિ બતાવી આપે છે. ચિત્તને મજબૂત ઘેરાવામાં ઘેરીને રાખજો. જસનો સ્વભાવ વહેવાનો છે, કદિ પણ સ્થિર રહી શકતું નથી, તોપણ ઘડાની અંદર રાખ્યાથી ચિરકાલ સુધી સ્થિર રહી શકે છે. મન પણ તે જ પ્રમાણે સખન ઘડામાં ન ગાળ્યાથી ક્રમેક્રમે ચલિત થવા પામે છે. મનને ચલિત કરનાર મોટામાં મોટા બે ખાડા છે—કામિની અને કાંચન. આ બંનેમાં વળી કામિની જ પ્રધાન છે; માટે મનને સ્થિર કરવું હોય

સ્વપૂર્વ પૂનાવળી

તો આ મોટા ખાડા પાસે જવું અંધ કરવું જોઈએ. તમે શું જાણતા નથી, કે, મોટી નદીની નિકટમાં ફોવા જોવાથી તેના જલની નદીના જલની સાથે વધવટ થવા પામે છે? નદી સતત ફવાના જલને ખેંચીને ફવાને સુકવી નાંખે છે. માટે કહું છું, કે, મોટી નદી રૂપી કામિનીથી દૂર રહેવું એ જ ઉચિત છે; તેમ છતાંજે જ્યારે મનને સખત ઘડામાં પૂરી રાખસો, તો, પછી નદીની મધ્યે રહીને પણ તમારી કાંઈ પણ ક્ષતિ થશે નહિ. ઘડામાં જલ ભરીને નદી મધ્યે ફૂંજાડી રાખવાથી નદીનું જલ વધવાથી તેમાંનું જલ વધશે નહિ અને નદીનું જલ કभी થવાથી તેમાંનું જલ કभी ઘશે નહિ; તે સદાએ પૂર્ણ રહેશે. માટે કહું છું કે સર્પ સાથે ખેલવું હોય તો પ્રથમ સર્પને વશ કરવાનો મંત્ર શિખવો ઉચિત છે. મંત્ર જાણ્યા વિના સર્પને પકડવા જતાં જ વિપત્તી પ્રાપ્ત જાય એમાં કાંઈ સંદેહ નથી. પ્રથમ મંત્ર શિખવો અને ત્યાર પછી સર્પને પકડવા જવું. રાજ્ય ચલુ હોય તો પ્રથમ બિશ્વા માત્રતાં શિખવું જોઈએ. ક્ષીરોદ, મનને સખત દોરડાથી બાંધો; જે જે વચમાંથી તૂટી ન જાય. એટલા માટે જ રસિકગણે કહ્યું છે કે “ સ્ત્રી રૂપી નદીમાં કેઈએ ન્હાવા ઉતર્યો નહિ રે ! ” ઇત્યાદિ; અગાધ સમુદ્રરૂપી સ્ત્રીમાં જાણ્યા વગર ઝંપલાવવા દોડી જતા નહિ. પ્રકાશ જોઈને પનંગીઆની માથક તેમાં ઉડી પડવાનું ચાહતા નહિ. સાવધાન ! સાવધાન !! આવાક તો હું તેને કહું, કે, જે નિરાનંદ પૃથ્વીમાં આનંદથી રહી શકે છે.

પ્રાગલ્ભ્યનાદિ

નિગનદ ધ્યાનમાં નિગનદમાં ગહેવું એમાં બહાદુરી નથી દારૂડીઆઓની વચ્ચે દારૂડીઆ ઘણું ગહેવું એ દારૂ મોગી વાત નથી, ચોરો વચ્ચે ચોર થઈ રહેવું એમાં આશ્ચર્ય નથી, પરંતુ વિપરીત ગુણુ છિપ્ત અધિનાગ મેળવી ગહેવું એ જ બહાદુરી અને આદરની વસ્તુ છે. મારે કદુ છુ કે, ગોલ પૂણું ધ્યાનમાં હસતા કારનતા ગહેવું એ જ રસિતા અને મહાઆધત છે. મારે પુનઃ કદુ છુ કે સાવધાન! શ્રીને સહધર્મિણી મણ્જી, તેને ખેનરાની વસ્તુ મણ્જી જમમાં પડતા નદિ શ્રી રામચંદ્ર સુવર્ણના મીનાશ મનાવી રાજ-સુખ ધરા કરી ગયા છે. શ્રીને દુરાખી, તેની મર્તિને અન્નગ્નુ ધન કરી તેના ચિંતનમાં જે સુખ મળે છે, તે સુખ નિકટમાં મળતું નથી નિન્દામાં રાખવાનું નામ માયા અને દૂગ્ધના રેનેદનું નામ ખરો પ્રેમ અને અનુગમ ચોનગદ ચેતીને આવવું તેણે જ નામ ચતુરતા જવા દો, અનેક વાતો મનમાં ગદી મર્ડ છે, સમય આવતા કદીશ બખવાથી પૂરી થાય તેમ નથી અને સમગ્લમાં રાખલો.

તમારો

૯૨

પત્રાંક ૫

પ્રિયતમ અતુલ (અતુલચંદ્ર મુખોપાધ્યાય),
 તમારો પત્ર મળ્યો છે, હુ હુ બાલુ છુ, કે, તમને
 ઉપદેશ આપુ ? તો પણ ન્યારે જે મનમા આવે છે, તે હુ
 લખી નાખુ છુ, કે, બેની દહ છુ તમે લોકો માગ ઉપર
 અતિશય પ્રેમ રાખો છો, તેથી જીને જ મારી અસબલ
 અને નિરુદ્ધ વાતો પણ તમને યોડીને મધુર લાગે છે.
 આમા મારી રાતનો યેગમાત્ર પણ ગુલુ નથી, ગુલુ તો
 તમારા લોકોના પ્રેમનો છે જી પોતાના સ્વામી પાસે બેમી
 કેટલીયે પાગનની મારક વાતો કરે છે, બીજાઓને તે
 વાતો સાબળી હસતુ આવે, પરંતુ તે રાતો સ્વામીને
 એટલી બધી મધુર લાગે છે (Vice Versa) કે તે વાતો
 મધુ કરવાની સ્વામી હજી પણ કરતો નથી જીની વાતો
 સ્વામીને અને સ્વામીની વાતો જીને, જે, એટલી બધી મધુર
 લાગે છે, તે, હુ રાતોનો ગુલુ, કે, પ્રેમનો ગુલુ ? મારે કહું
 છુ, કે, તમારા લોકોની પાસે હુ જે પણ બોલુ છુ, તે, તમે
 લોકો મદુ મુર મળો છો, એ બિના તમાગ લોકોના પ્રેમનો
 પૂલુ રીતે પરિચય આપનારી છે.

સાર વાચનાલુ બીજુ પણ એક કારણ છે. સારા
 દ્રવ્યોનો સર્વત્ર જ આદર થાય છે માનુસનેહ—આ ફતરા,

અર્પુણ પૂજાવળી

સુકાયણુ ૩૫, ય્યાન ઉપરથી તોડી લઈ લવાથી ચમેલી
 જાખમ ઇત્યાદિ અનેક અશ્વિકર વસ્તુઓ નજર સામે
 આવાથી પૂર્ણ ૩૫ે મુખ મળી શકતું નથી “કેરી” કહેતા
 પણ તેમ જ કાય છે “કેરી” એ નામ અને ખરેખરી એક
 “કેરી” એ જેની વચ્ચે ઘણું મોટો ફાટ છે “કેરી” શબ્દ
 જોવાથી કેરીની અર્વોત્કૃષ્ટ મિશ્રણ જ મનમાં આવશે, પરંતુ
 કેરી હાથમાં આવનારી સ દેહ રસ, કે, એ મિત્રી દશે કે,
 કેમ કે ત્યાર પછી તના જાન, ગોટલા-કોઈ તૂટી, તો, કોઈ
 કહ્યું-એ સર્વેનો વિચાર આવશે પરંતુ “કેરી” એ નામમાં
 એ બધું કશુંએ નથી, ગોટલો નથી, જાન નથી કેવન
 મધુર રસ જ છે તે જ પ્રમાણે માગ કૃષ્ણ-નામ અને કૃષ્ણ
 વચ્ચે ફાટ છે નામમાં તો કેવન માત્ર મિશ્રણ જ છે,
 કૃષ્ણમાં તો બધુંએ છે, તેમનામાં તો નાના પ્રકારના
 બખાન-ત્વ પણ છે બિજાત્સત્વ પણ છે પરંતુ નામમાં
 તો કેવન મધુરત્વ જ છે, માટે કહ્યું છું કે નામ જ અધિક
 મધુર છે નામ પ્રવાન હોવાનું બીજું એક મુખ્ય કારણ
 એ છે, કે, નામ રૂપી મૂલ્ય વડે કૃષ્ણને ખરીદ કરી શકાય
 છે જ્યારે રૂપીઆ આપી કોઈ પણ વસ્તુ વેચાતી
 હઈ શકાય તો પછી રૂપીઆ જ માગ સળધે પ્રધાન
 ગણાય રૂપીઆ હોવાથી જ જ્યારે પણ લાનસા ચાપ,
 કે, તરત જ જે ચીજની અભિનાયા હોય, તે ચીજ
 વેચાતી હઈ સડીએ તેથી કરીને નામનો મઝાડ કરી
 રાખતા રાખતા જ્યારે પણ કૃષ્ણને વેચાતા કેવાનો લોભ

પાગલ રૂનાઈ

થાય કે તમ જ તેમને વેચાના લઈ ગળીએ આપ્યા માટે જ
 નામ જ આપણે પછે સર્વ પ્રવાન અને મર્ચાન્ટ છે ત્યારે
 ધનમગ્ન દગ્વામા પ્રથમ જે પ્રમાણે કષ્ટ કર્યુ પડે છે
 અને પછી થ્યુ પડે છે, તે જ પ્રમાણે નામ જ મગ્ન કરવામા
 પછી પ્રથમ મ મમ અને ગોપન કરવા પડે છે પછી ત્યારે
 દ્રવ્ય અધિ- થાય છે, ત્યારે અર્ચાપાજનને માટે કષ્ટ કર્યુ
 પડ્યુ નથી કાગ્યુ કે મે કના વ્યાજની પેટે તે તો પોતાની
 મેજે આવ્યુ જ નહે છે, તે જ પ્રમાણે ત્યારે નામગ્ની ધનથી
 ધનવાન થઈ જવાય છે ત્યારે તે ગોપન ગણના છતાં
 વ્યુ વાર મુમ નહી થ તુ નથી, પોતાની મેજે જ પ્રગટ થઈ
 પડે છે માટે કહુ છુ કે પ્રથમ તો સમય અને ગોપન એ
 મેની સહાય લેવી પડે છે તેમ જ ન હોય તો જે કાંઈ
 થોડુ ધન હોય તે કાંઈ ચોરી કરી લઈ જવાની પૂછ ઉઠી
 જાય છે એટલા માટે માનવાનથી ગોપનમા નામ કરવાનુ
 શાસ્ત્રમા વારંવાર ક્યુ છે તમારા મનનો સ ક પ દહ રહે
 અને સામાન્ય મુખને માટે ચિરમુખને જ ના તનિ ન અપાર
 એ હજ્યુ છુ આપણે પાઠા મગ્ન એ જ આગામા શ્રવન
 ગણુ છુ, પત્રુ દ જાણુનો નથી, કે કૃષ્ણ તે આશા પૂર્ણ
 કરો કે, નહિ તેની છાંડા જ જાણવી અને સર્વ ન રૂઝવી
 છે મારે માટે ચિ ના કરતા નહિ, પછુ જુનમા નહેતા નહિ
 વખતોવખત મને સબાગતા ગેરેગે

તમાગે

૬૨

પત્રાંક ૬

શ્રીચરણોમાં પ્રણામ સહિત વિશેષ નિવેદન,
(નૃસિંહબાબુ-વેવાઈ મહાશય)

આપનો કૃપાપત્ર મળ્યો. મહાશય, પ્રતિમાસે એકવાર પૂર્ણચંદ્રનું દર્શન થાય છે, તેથી જ તો તેને આટલાં માન અને આદર મળે છે. આપનો પત્ર પણ ચંદ્રનો સ્વભાવ પામ્યો છે, માટે જ આ ચક્રારની આગળ તેને આટલું માન છે. હું જાણી શકતો નથી, કે, આપ પત્રોમાં શું શું બરીને બંધ કરોછો; યોક્ષતવિંત જ હસવું અને રડવું આપે—આપ આવી મને વશ કરી લે છે. પત્ર મળતાંની સાથે જ મને એમ લાગે છે કે આપ મળ્યા—આનંદની સીમા રહેતી નથી. વાંચતાં વાંચતાં એકદમ આત્મવિસ્મૃત થઈ આનંદમાં મગ્ન થાઉં છું; ખીલ જ ક્ષણે વળી મારી અવસ્થા હીક Robinson ના જેવી થઈ પડે છે અને તેની વાત યાદ આવી દુઃખી કરી મૂકે છે—“Alas! Recollection at hand hurries me back to despair”. શા માટે તે મને આટલું દુઃખ આપે છે તે હું કહી શકતો નથી. ગરીબાના ઉપર સર્વ કોઈનો શુદ્ધ મ આલે છે. હવે બીજો કોઈ ઉપાય ન જડતાં હાથ બેડીને કેવલ તે બવબચ—નિવારક કૃષ્ણ નિકટ વિનીત પ્રાર્થના છે, કે, તેઓ મને

પાગલ પંનાઈ

સદન કરવાની શક્તિ આપે અને હું ગમે તે કબ્જા પડ્યા
 છતાંએ મારા પ્રાણના ધનને જૂની ન જાઉં “માઈ” કહેતા
 માઈ કશુંએ નથી હું તો હવે નવશૂધાનો માલ છું, જે
 દયા કરી ઉચકી લે છે, તેનો જ થઈને રહું છું હું દિલ્લિ
 વગર સમુદયાત્રા કરે છું, એટલા માટે વહાણનો કેપ્ટન
 જે કાઈ ધૂટ આપે છે અથવા તો જ્યારે જ્યાં અને જેમ
 રહેવાનું કહે છે તે પ્રમાણે જ હું કરે છું અને ત્યાં જ રહું
 છું. મારી પાસે પૈસો ન મળે એટલે જોર પછું ન આવે
 આપે તો વાટ ખરચ આપ્યો છે તેની આપણું તો જોર
 પછું આવે, જરાક આમતેમ રતા જ કેપ્ટનને બેચાર વાત
 સંભળાવી દો તેમ છે. જેઓની પાસે ભજનરૂપી સાધન
 છે તેઓ પાર જવાને માટે તે કર્ણવારની વધુ ખુશામત
 કરતા નથી, તેઓ તો દામ આપી પાગ ચાલ્યા જાય છે,
 પણ જેઓ માગ જેવા ગરીબ છે, ભજન સાધન વિનાના
 છે, તેઓને બીજો કાંઈ ઉપાય નથી તેઓનું કર્તવ્ય તો
 એ જ છે, કે, સદાએ દયામયનું નામ જાપ્યા કરવું અને તેના
 શુભ ગાવા અનરૂપ જ તેઓ દયા કરશે મનમા દહ
 વિશ્વાસ રાખી તેઓનું નામ જાપ્યા કરવું અને તેઓના
 શુભ ગાના એ જ સર્વતોભાવે કર્તવ્ય છે અને એ જ ઉચિત
 છે જુઓને, મહારાજની સાથે મહારાજની જ, અમીરની
 સાથે અમીરની જ, ચોગીની સાથે ચોગીની જ, સંન્યાસીની
 સાથે સંન્યાસીની જ અને ગરીબની સાથે ગરીબની જ વાત
 ચીત રોબે છે, જે સ્થાને આનાથી વિપરીત હોય છે તે

સ્વપૂર્ણ પંચાવળી

સ્થાને જ કબ્જા કારણ હોય છે મોટે કદ્દું છું, કે, જેઓની પાસે બળનરૂપી સાધન છે તેઓ જ ખાન, ઇશ્વર, ઇસાઈ સાથે બાંધેને વાતચીત કરે; પરંતુ મારી પાસે તો કશુંયે નથી, હું તો બહુજ કંચાલ છું. તેથી કરીને હું કંચાલતા ઠાકુર ગૌરની સાથે વાતચીત કરવા ચાહું છું અને તેથી કરીને હું તે ગોપઆચક અને ગાયોનો ચરાવનાર મારો પ્રાણ કનેથો તેનો સંગ ચાહું છું અને મંત્ર, જ ન, જ પ, ધ્યાન કશુંયે કરવું પડતું નથી કેવલ માત્ર થોડાક પ્રેમની જરૂર છે; પરંતુ મારે એવું દુર્ભાગ્ય છે, કે, જેની પાઈસરૂપી પણ પડતી નથી એવો પ્રેમ પણ તેઓને આપી શકતો નથી. પરંતુ કૃષ્ણ એટલા દયામય છે, કે, જે તેઓને ચાહતા નથી તેને જ તેઓ વધારે ચાહે છે, જે તેઓનો દેવ ટે છે તેના જ ઉપર તેઓ દયા કરે છે. આવા દયામયને હોડી શકા વાસ્તે ગજદારે બિશ્વા માયું કે ગસિહના સંગમાં અરણ્ય વામ પણ પ્રાર્થનીય છે આશીર્વાદ કરો, કે, હું મન, વાણી અને કર્મથી તેઓનો સ્પર્શ કરું. હું મુજી ચાહતો નથી, ખલ્લવ, કે, ઈન્દ્રત્વ ચાહતો નથી, ચાહ છું માત્ર તેઓના હાસનો હામ થવાને, કે, મારી આગા પૂર્ણ થાય. કે ગાય ઉપર કૃપાપરવશ થઈ તે દયામય હરિએ અતિ કે ગાય ગોગગરૂપે સર્વ ઉપર દયા કરી છે અને નિતાઈરૂપે કગગરી કરગરીને પ્રેમ આપ્યો છે આપણે મોટે પ્રભુને આટલું કબ્જ વેઠવું પડે છે, તેનો માત્ર વિચાર આવતા પ્રાણ દારી જાય છે. ધન્ય પ્રભુ ! ધન્ય છે તમારી દયાને ! અમાગ

પાગલ પંડનાથ

પાપોને માટે તમને કેટલું બધું દષ્ટ 'અમારા પાપોને' ભાગ વડન કરતા કરતા તમને કેટલું કષ્ટ થાય છે, તે જાણના અને સાબળના છતાં પણ ગેજગેજ પાપનો બોને અમે વધારતા જમ્યે છીએ કે પ્રભુ' અમારી શી ગતિ થશે ?

મદાશય ' તમે જે વેષ્યુ છે તે સત્ય જ છે વૈષ્ણવ થતા માનથી જ મનુષ્ય વહી જાય છે, કાલ્યુ કે, તે પોતાની મેળે પોતાનું અન્તિત્વ બોધ પોતાના દિવસો જઠવત ગાગે છે કહેવત છે કે "જાતિ બોધથી જ વૈષ્ણવ" જીવના જાતિ ધર્મો જેવા કે અદંકાર, માત્સર્ય, ઘોબ, મોહ, ક્રામ, લજ્જા, ભય, વૃણા, હિમા, દ્વેષ, કલ્પાદિ આ સર્વ શુદ્ધ ન્યા સુધી રહે છે ત્યા સુધી જીવ વૈષ્ણવ થઈ શકે તો નથી ન્યા સુધી જીવ પોતાની જાતમા ગડે છે ત્યા સુધી તે વૈષ્ણવ થઈ શકે તો નથી એટલા માટે જ તે જાતિ બોધ વગર વૈષ્ણવ થવાતુ નથી માટે કહુ છુ, કે, ખરેખર જ જીવ વૈષ્ણવ થયે વહી જાય છે, પરંતુ તેની ગતિ વિપરીત હોય છે જે દિશામા જીવ-સમુદ્રની ગતિ હોય છે, તે દિશામા તે વૈષ્ણવ જીવ જતો નથી તેનાથી વિપરીત દિશામા તે જન છે-આનુ જ નામ યમુનાની ઉલ્લી ગતિ આ ઉલ્લી ગતિમા તે આવતો રહે છે અને ક્રમે ક્રમે ઉત્પત્તિ સ્થાનમા જઈ પહેલ્લી તે ગિર થાય છે, સારે તેને ગિનારો જડે અને તે નિશ્ચિત થાય છે પરંતુ સામાન્ય જીવ ક્રમે ક્રમે તીરથી વધારે ને વધારે દૂર દેશમા, કોઈ વાર ડૂબતો તે

કોઈ વાર તમ્ને, અનિશ્ચિત ગતિએ તણાતો જાય છે નિશ્ચિત કરવા એક પનમ્ને પણ અનકાગ તેને મળતો નથી કૃષ્ણ કરે અને આપણે વૈષ્ણવ થઈ વશા જ નહીં એ મદા શય । યમુનાની આ હિલની ગતિનુ એક માત્ર કાન્ધુ કૃષ્ણનો જ સીનાદ જ છે આ હિની ગતિમા ચાલ્યાથી જ બસીધનિ સાબળના મગે છે અને તે જ મી સાબળતા સાબળતા ક્રમે કરી તે જ સી વગાડનારના પણ દર્શન મગે છે અને કૃતાય થવાય છે પરંતુ તેઓ છવની સામાન્ય ગતિમા તણાતા જાય છે તેઓને આ મધુગ સન્દ ક્રમે ક્રમે ક્ષીણુ ક્રમતા પણ ક્ષીણુ યતો જાય છે અને છેડે તેઓ તેને સ પૂર્ણ ખોઈ બેસી ચિરનિને માટે તમ્નાનો માર્ગ ખોઈ બેસે છે તે સમયે કષ્ટ બીરણુ ક્રમતા પણ બીવણુ સ્વરૂપ ધારણુ કરી છવને તાડન કરે છે, સારે કાતર બાવે આત્નાદ કપો છતા પણ કાંઈ નળતુ નથી, સારે છવ પોતાના કાપો સ બારી ન બારીને પશાતાપમા બળી રહ્યું છે માટે કહુ છુ, કે મહાગત્ય, તમે ખૂન નહોના માડો જાતિ ગુમારી વૈષ્ણવ થાઓ બહુ આનદ' બહુ આનદ' । જાતિ ગુમારનામા બહુ આનદ' । ' જાતિ ગુમારના પછી અવની ચિતા રહેતી નથી, જ્યા જાઓ લા અવપાણી તૈયાર । એટલા માટે લોકોમા કહેવત છે કે 'ચૈતન્યના ચારે ખુલા ખુલ્યા છે' આ બધુ સાબળી ગમે,ને આપ મને પામલ મળુશો તેથી વધુ લખવાનુ બધ કહ્યું સાપનેા કહીઓ બધ કપો હવે શિરપાવ મગે કે ચાન્તો થાઉ અને

પ્રાગલ્ભ્યનાદિ

નટની પણ નટશ્રેયી અને ગુરૂની પણ ગુરૂ એવી અન્તઃપુરની
અભિપ્રાયો નિકટ જઈ મારી વિદ્યાનો પગિયથ આપુ

ગૃહિણી! પ્રભુભ આપ લોકોએ જ મને
રમત-ક્રીડા-ગિખવી છે, મારે ગુરૂ-દક્ષિણા આપવા
આવ્યો છું; નિર્ગુણ ગિધ્ય પામે પ્રભુભ ગિવાપ
આપવાને પીછું કાર્થ ધન નથી મારે તે જ નિવેદન કર્યું-
કૃપા કરી અદક્ષ કરો જે ખેવ આપ લોકોએ શિખવ્યો છે
તેમા જગત મુગ્ધ થયુ છે; જે ખેવ આપ લોકો ખેસાવો
છો તે સમજવાની માધની પણ શક્તિ નથી. ધન્ય છે
આપ લોકોને! અને ધન્ય છે આપ લોકોના તે ગુરૂ-અને
શર્વ વખતે શિષ્ય પણ-તે નટના નટશ્રેય કૃષ્ણને! આપ
લોકો પરસ્પર મળી જે ન જો તે જ મિથ્યા છે ધન્ય છે
આપ લોકોને, ધન્ય ધન્ય! આપ લોકો જ બિધ્વં અને
નીચી ગતિવાળા થમુના છો. જેઓની ઉપર આપ લોકો
દયા કરતાં નથી તેઓ કદિ પણ બિધ્વં ગતિએ જઈ શક્તા
નથી અધોગતિમાં જગતને જીવપણું કરી ગ.ખ્યું છે, કોણ
જાણે આપ લોકોનો ખેવ? રૂપાડનારા આપ લોકો છો-
તારનાગ પણ આપ લોકો જ. જીવન અને મૃત્યુ બંનેના
આપ લોકો જ માનિક છો-આપ લોકો જ જીવ-રાત્નના
ગમ્મ છો. જીવ-ગાત્ર્યમાં આપ લોકો જ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને
શિવરૂપી છો. જન્મ આપ લોકો જ આપો છો, પાલન આપ
લોકો જ કરો છો અને વળી કગવ કાવ ચર્ષ માસ પણ
આપ લોકો જ કરો છો. ધન્ય છે આપ લોકોની શક્તિને!

અપૂર્વ પંનાવલી

જાળમાં ફસાવવાને તથા જાળમાંથી મુક્ત કરવાને દેવલ માત્ર આપ લોકો જ શક્તિવાન છે. આપ લોકો જ હિંદુ-મધી, દયામધી, પિશાચી અને રાક્ષસી છો. આપ લોકો જ બહુરૂપી છો. જેઓ જે પ્રકારે તમને બને છે તેઓ તે પ્રકારે આપ લોકોને દેખે છે. જે દુર્ગા જગત્પાલિની અને દયામધી છે તેજ વળા ઘેર, ભપંકર અને અમુરનાશિની બગસા પશુ છે. આપ લોકો જ રાજરાજેશ્વરી-વળા આપ લોકો જ કાસી કરાસી પશુ છો. આપ લોકોની લીલા-આપ લોકોના ખેલ-કેલુ સમજી શકે. માટે મારી પ્રાર્થના એ છે, કે, આપ લોકોની દયા હું ખેાધ ખેશું નહિ. હું સદાએ આપ લોકોની પરમપ્રેમમધી અને દયામધી મૂર્તિ જોધ શકું. આપ લોકોના બધથી સદાએ સન્નજડ જેવો તો રહું છું માટે વધુ બધ દેખાડશો નહિ. સદાએ શિષ્ય ગણી દયાની દ્રષ્ટિથી મને નિહાળજો એ જ માત્ર પ્રાર્થના છે. પાગલની કથાથી ચુસ્તો કરતાં નહિ.

આપ બનેનો સ્નેહી

૯૨

પત્રાંક ૭

શ્રીચરણોમાં, (તસિંહ બાણુ-વેવાઈ મહાશય)
 મહાશય, “નામ લેવું અને શુભ માવા” એ
 શિવાય બીજું શું છે ? આ જ મર્વતું મૂલ્ય છે, આના
 થકી જ સર્વ કાંઈ થાય છે. આનામાં જ શિવ મત છે,
 આનામાં જ નારદ મુક્ત છે અને આના જ જોરે શુકદેવ શ્રેષ્ઠ
 છે. નામ થકી જ પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે અને પ્રેમ થકી જ
 પ્રેમના તે પ્રભુ મારા ગ્સમય ગમ્બિહારી મળે છે. જે
 પ્રમાણે ધ્રુવનો આશ્રય કર્યાથી સર્વ મદ નક્ષત્રનો આશ્રય
 કરેલો મહાશય છે, જે પ્રમાણે વૃક્ષના મૂળમાં જલસિંચન
 કર્યાથી તેની પ્રત્યેક શાખા, પ્રશાખા, પત્ર અને પુષ્પને
 જલસિંચન કર્યા બરોબર છે, તે જ પ્રમાણે નામનો
 આશ્રય કર્યાથી જ સકલ તપસ્વી અને ઋદ્ધિમિદિનું મેવન
 કર્યા બરોબર છે, નામ લેવાથી જ સકલ તપસ્વીનું કૃપ
 એની મેળે જ આવી મળે છે; માટે મહાં નિવેદન એ જ
 છે, કે “નામ લેવું અને શુભ માવા” એ શિવાય
 બીજું શું કાંઈ છે, તે હું બાણુતો નથી. અનેક તપસ્વીનાં
 કૃષ્ણ નામમાં વિશ્વાસ જાગે છે. કૃષ્ણ-નામ કૃષ્ણ કરતાં
 પણ શ્રેષ્ઠ વસ્તુ અને મધુમય છે નારદને કઈ તપસ્વીનો
 અભાવ હતો ? શિવને કયો યોગ કે કઈ સિધ્ધિ નથી

અર્ધચંદ્ર પંચાંગ

મળી ? શુક્રદેવે કયા શસ્ત્રનું અધ્યયન નથી કર્યું—કે તેઓ આખરે નામનોજ આશ્રય કરી ધન્ય થયા છે, નામનેજ પરમ પર્યર્થ ગણી તેમાંજ પ્રાણ દાળી દીધા છે અને સદાએ ઉન્મત્ત અવસ્થામાં કાલ અતિક્રમણ કરેછે. કૃષ્ણ આપણને ક્યારે ઉન્મત્ત કરશે એ જ આશામાં રહ્યો છું; જોઈએ, કે, દયામયની દયા કેટલે દિવસે યાપછે. કાંઈ જોર જબરજસ્તી નથી—જ્યારે તેમની ઇચ્છા થશે ત્યારે જ થશે—આશામાં માત્ર રહ્યો છું. મહાશય ! એટલા માટેજ કૃષ્ણના શ્રીમુખનું વાક્ય છે કે :-

“ માહં તિષ્ઠામિ વૈકુંઠે યોગિનાં હૃદયે ન ચ ।

મહાશયઃ યથા ગાયમ્નિ સથ તિષ્ઠામિ નારદ ॥ ”

કેવલ આ જ માત્ર શિખવવાને માટે જ વ્રજના નવીન નટવર, નિતાઈ જોર થઈ, આંખમાં અશ્રુ સહિત દારે દારે બટક્યા છે. મહાશય ! આ સંબંધમાં કહેવાની, કે, અવશ્ય કરવાની જરૂર નથી— નજરોનજર જોઈ શકશો, સદાનંદમાં રૂળી જશો અને આનંદમાં જોને તેને પણ રૂખાકશો.

શ્રીયમુનાની ઉસડી ગતિ વિશે કહેતાં આપને શું ઊર્ધ્વગતિનો વિચાર આવે છે કે ? યોગ ક્રિયારહે ઊર્ધ્વરેતસુ થવું તેને આધ્યાત્મિક વ્યાખ્યામાં શ્રીયમુનાની ઉસડી ગતિ કહેછે. આપણા મુખ્ય પ્રેમિકો આ મુખની વાતથી તૃપ્ત થતા નથી અને માનતા પણ નથી. તેઓ સાક્ષાત્ શ્રીયમુનાની ઉસડી ગતિ જોવા ઇચ્છે છે અને કૃષ્ણ-કૃપાથી

પાગલ હૃદય

તે જોઈ તેઓ પ્રાણને તૃપ્ત કરે છે મદારાય ! આણુ
મારું બાળ્ય ચરો કે દાઢવાર પણ કૃષ્ણના મસીનાત્ને
અનુસરી ચીયમુનાની ઉત્તમ ગતિને હું પ્રત્યક્ષ જોવા
પામું ? તે શુભદિન શુ કૃષ્ણ કદિ દેખાડશે ખરા ?
તેમની ઇચ્છા તેઓ જ જાણે તેમના ઉપર તો આપણુ કાંઈ
જોર નથી આશીર્વાદ કરો, કે, તે શુભદિન મારા આને
મદારાય ! પાગલની માથે હું સુ ધખી, કે, કહી નાણુ
હુ, તે કાણુવાગ પત્રી માગ મનમા ગહેતુ નથી જો કૃષ્ણ
કાંઈ દિવસ સુપ્રમમ આપશે અને આપના દર્શન થશે
તો પ્રાણથી ઇન્દ્રિય પૂર્ણ રતા સુધી આ મર્વ વાત આપને
કહીશ હાલ તુરત તો મનની આશા મનમા ગપ્તી નિયત
થયો હુ તેમ છતાંય કાંઈ કહી શકતુ નથી મદારાય ! જે
પ્રમાણે પ્રસવનો ઠીક સમય કાંઈપણ જન નિર્ણય કરી કહી
શકતુ નથી તેજ પ્રમાણે ક્યારે આ દેવ પોતાના શુભ
આવાસમાથી છુટશે તે પણ કાંઈ નીક કરી કહી શકતુ
નથી જન્મ અને મૃત્યુ એ બંને એકજ વસ્તુ છે
આપણે આ વાત ન જાણતા કેવન મૃત્યુના ભયથી દિવસમા
સાત વાગ મરીએ છીએ-પરંતુ જરા ચિંતારી જોવાથી
જાણારી, કે, જે પ્રમાણે જન્મ સમયે આનંદ કહેવો ઉચિત
છે, તે જ પ્રમાણે મરણ સમયે પણ આનંદ કરવો ઉચિત છે
જન્મ અને મૃત્યુ એક જ વસ્તુ છે, એમા કાંઈ પણ નિમના
નથી, આપણે કેવલ માત્ર સંગ્રહ દોષથી ભય પામીએ
છીએ ખાટે કહુ હુ, કે, આપના શુભદર્શન મળતા પહેલા

તે સારો આ દેહવાસ ખલાસ થાય, તો પણ, તેમાં કંઈ દાર્ત નથી. આપણે પુનઃ મળીશું, પુનઃ રમીશું. આપણો આ સંબંધ આજકાલનો નથી, યુગયુગાન્તરનો છે એમ જાણીને .....આપ લોકો મારા પ્રધાન અંગીકાર કરો.

મહારાજ ! જેમ આપ એક કુચળ ખેલાડી છો તેમ એક ઝેરી સાપ પણ આપને મળ્યો છે. આપ ખેલાવતાં પણ જાણો છો તેમજ ખેલતાં પણ જાણો છો. હું તંત્ર-મંત્ર જાણતો નથી, તેથી સાપના બચથી, સાપ વગરનો પ્રદેશ એવો જે દિમાલયનો ગર્ભ તેમાં આશ્રય લીધો છે. મને એકાદ બે મંત્રો શિખવશો કે? તેમ થવાથી હું નિર્ભયપણે મારો કાલ વ્યક્તિત કરી શકું. સાપને રમાડવાનો મંત્ર શિખવાનું મને ઘણું મન છે, પરંતુ એના પૂંકાડાના બચથી પાસે જતાં ભય લાગે છે. એક બે ડાંખ પણ લાગ્યા છે અને તેનાં ડાંખ પણ રહી ગયા છે; હજી પણ વખનોવખત દુઃખિત થવું પડે છે આપ તો મહાપુરુષ છો, નિર્ભયપણે કાલ અતિક્રમણ કરો છો અને હવે પછી પણ કરશો. આપના ઉપર કૃષ્ણની અપાર દયા છે. હું આપનો છું તેથી જ કૃષ્ણ મારા ઉપર પણ પ્રેમ રાખે છે; જે પ્રમાણે સ્ત્રીના બચથી પુત્રના ઉપર પ્રેમ રાખવો પડે છે, જે પ્રમાણે માતાનાં લાડથી પિતાને આદર જતાવવો પડે છે, એ વાત તો આપ જાણો છો ને? આપની આગળ મેં સર્વ ક્ષી નાંખ્યું છે. કેઈ કેઈવાર વચન કરી

પોંગલ-હરનાથ

વાતો કહેવી જોઈએ કેમકે કોણ જાણે કયારે શું થવાનું છે ? મહાશય ! બપમાં ને બપમાંજ મારા ચિરહિત ગયા છે. બપમાં જ દેશ છોડ્યો છે. રાજની સાથે મિત્રતા કરવામાં મરીખતું મજલુ જ તેને માટે મંગલકારક છે. તેથી જ હું નાસતો ફરું છું. પરંતુ રાજ મને છોડતા નથી; પકડી રાખવા માટે સદાએ વ્યસ્ત રહે છે. હવે મહાશય, આપનું શરણ લીધું છે; જે થકી હું ભયધન્ય થઈ શકું એવું આપ કરો. મહાશય ! જોએને આપણે રાજ કહીએ છીએ તે આ રાજનો નથી, —આતો ઘરના રાજ, બદારના રાજ, સ્વર્ગના રાજ, નરકના રાજ, વૈકુંઠના રાજ, ગોસોહના રાજ વૃંદાવનના રાઈ-રાજ. કહો વાઈ ક્યાં પલાયન કરી જાઉં ? શિવજી પણ ઘરનાર છોડી રમણાતનો આશ્રય લીધો છતાંએ આ રાજના હાથમાંથી છૂટી શક્યા નથી તો પછી પામર જીવની તે શી વાત ! પરંતુ મહાશય, આપ તો આપના જોરથી આવા રાજનોની સંજે રાજ કરો છો; બયવાનના પક્ષે આ દૂપણીય નથી. આપ કોડા તો મર્વ કાંઈ કરી શકો તેમ છે. પરંતુ મેં તો, બપથી સત્તજક જોવો થઈ જઈ, સદાએ તેઓના અત્યુત્તમનો આશ્રય લીધો છે, છતાંએ સમયે સમયે મૂળું છું. મહાશય ! ધન્ય જ પ્રકૃતિને, ધન્ય છે તેની ચકિતને અને તેના ગોદિની મંત્રને ! ચરાચર સર્વિમાં તેનું એકજ રાજ્ય છે, સર્વ જ તે રાજાએધરી અને રાજ્યકવતી છે, જીવન અને મૃત્યુ બંનેના તે ગણિક છે. કાઈને તે આજે મારે છે, તો, વળી

અપૂર્વ પુત્રાવળી

કેાઈને કાંઈ મારીશ એમ કહી રાખી મૂકે છે, કેાઈને ડૂબાડે છે, તેા, કેાઈને વળા તારે છે. એકમાત્ર કૃષ્ણ સિવાય બધાંજ તેની ચાકરી કરે છે મહાજય, ખડું કહું તેા દેવકમાત્ર તેના જાયને લીધેજ મેં મુરારિ કૃષ્ણનું સરણું લીધું છે—દૂ વળણુતો નથી કે આગળ ઉપર શું થશે. કૃષ્ણ નિકટ પ્રાર્થના કરો, કે, મારે આ બળવાન રાજાઓને હાથે કેાઈ સજા ભોગવવી ન પડે. જેવી રીતે આનન્દમયીઓની આનન્દમયી મૂર્તિ જોતો આઓ છું તેવીજ રીતે આનન્દમયી મૂર્તિ જોના જોતો આઓ જાઉં. દયામયીઓની દયા ચાહું છું, બીજું કાંઈપણ ચાહતો નથી. આપ લોકની દયા ચતાં જ કૃષ્ણ દયા કરશે.

આપ લોકનેા

૯૨

પત્રાક ૮

બાબા અનુ

તમારો પત્ર વાંચી મને બહુ જ ખુશ થયું છે. જો એટલું બધું લખવું નહીં હોય તો સદા હનિગ્રેમગા મત ગ્રહો, હરિ નામમા રત રહો. પરોપાર રવાના થતી થઈ ગઈ. અન્યથા કૃષ્ણ કૃપા રશે જ કૃષ્ણને ખરીદ કરવાનું મૂલ્ય એ માન નાહસા છે ખીજ કાંઈ પણ ધત કે રતના બહુવામાં કૃષ્ણને મેળવી શકતા નથી જપ મલ, તપ બલ નત અધ્યયન કલ્યાણ કે ન પણ વસ્તુથી તેમને રસ કરી શકતા નથી માટે કહું છું કે તમારો અનુરાગ ચાતુ ગે કૃષ્ણની આગળ સર્વ સમાન છે જગતને આપણુ પોતાનું ગણી જગત કૃષ્ણનું છે અને કૃષ્ણ આપણા પોતાના છે તેથી કરીને તેમની વસ્તુ અવગ્રહ આપણને પ્રિય હોવી જોઈએ જગતો જગત ગણી તેના ઉપર પ્રેમ રાખના નહિ જગતને કૃષ્ણનું ગણી તેના ઉપર પ્રેમ રાખજો તેમ કરવાથી હિંસા, દુષ્કર્મ તમાગમા હ પત્ર થશે નહિ હાથે કૃષ્ણે અન્યની વસ્તુ છે એવું જ્ઞાન રહેવાથી એ વસ્તુમાં કંઈ પણ તમને આમરાન થશે નહિ જોનાળીઆઓ ચારણભૂમિમાં ગાયેના ટોળાને પોતાની ગાયો ગણી પરસ્પર સંબોધન કરે

અપૂર્વ પંચાવળી

છે, કહે છે—“જાણ, મારી ગાયને પાછી વાજો,” “મારી ગાય માંદી પડી છે,” “મારી ગાયને વાઝરહું આવ્યું છે”—પરંતુ આમાં તેને કાઈ પણ સુખ દુઃખ થતું નથી; કારણ કે, તે મન અને પ્રાણથી જાણે છે, કે, તે ગાયો તેની નથી; મુખથી જ માત્ર પોતાની કહે છે. તે જ પ્રમાણે જો મન અને પ્રાણથી જાણી ગર્ભ જાય, કે, આ સર્વ કંઈ દૃષ્ટાનું જ છે તો તેમ થયેલી જો, કે, સર્વ વસ્તુને આપણી કહી શકીએ છતાં કાઈ પણ વસ્તુમાં આસક્તિ થતી નથી,—આનું જ નામ સંન્યાસ, આત્મમંથન, ઇત્યાદિ આવી જાતનો વિચાર કરવાથી જ જીવ મુક્ત થાય છે અને આવી જાતનો પુરુષ જ જીવ-મુક્ત છે માટે મહાત્મા આવે. જાવ રાખતા રહેને આવા બાવમા રહીને પરોપકાર કર્યાથી કદિ પણ અહ કાર આવશે નહિ અહ કાર નહિ આવ્યાથી જ અભિમાન—ધન્ય થશે; નિરભિમાની થવાથી જ તે અભિમાન—ધન્ય નિતાઈની દયા મળશે, અને નિતાઈની પ્રાપ્તિ થઈ, કે, ચૈતન્ય તમાન લાયકા જ છે; અને ત્યારે તમે નિશ્ચિંત થશો. તે સમયે માત્ર તમે એટલા જ આનંદ અનુભવશો. તેમ નહિ પણ અનેક લોકો તમારે શીધે પ્રેમાનંદમા તથાઈ જશે અને અનેક લોકોને તમે પ્રેમમાં દુઝાડી શકશો.

તમારો જ

૯૨

પત્રાંક ૬

શ્રીચરણોમાં પ્રણામ સહિત વિશેષ નિવેદન,
(નૃસિંહબાણુ)

આપનો સુધાપક્ષ પત્ર વાંચી હું ઉન્નત થયો છું. હું જાણતો નથી, કે, જા વડે તમે પત્ર લખો છો અને શા વાસ્તે તે મને આટલો બધો મધુર લાગે છે કેટલાંએ પુરુષના સમૂહના હૃદયમાં આપ જેવું રત્ન મને મેળવી આપવામાં આપ્યું છે. કૃષ્ણ બાણુ જ દયામય છે; તેમની અપાર દયાનો અંત નથી અને તુલના પણ નથી. પતિતોના ઉપર તો તેમની અધિક દયા છે, તેથી જ તો તેઓ મને આટલા બધા ચાહે છે, તેથી જ તો તેઓ વાદળોની વાંછના ક્યો વગ જમ આપતા રહે છે. આવા દયામયને પણ હું જૂની જાહે છું—ધિકાર છે મને! મહાશય! કૃપા આપને નર-જીવન આપ્યું છે; હવે તેઓ આપને ક્રમે ક્રમે સકલ પ્રકારનું સુખ અને શાંતિ પણ આપશે. આપ નિશ્ચિંત રહેજો, પરંતુ મગ ઉપર દયા રાખજો. ગરીબ ઉપર દયા રાખવાથી કૃપા સંગ્રહ રહે છે. મહાશય! આપ મને જેવો ધારીને લખો છો તેની સાથે મારે કશો સંબંધ નથી. આ પ્રેમદાન કલિન જીવન ચારણ કરી કષ્ટ દિન ક્ષાણું છું. મેં મારું હતું, કે; આ જીવનમાં કૃષ્ણ-ભજન કરી સુખી થઈશ; પરંતુ

અપૂર્વ પૂજાવળી

તેમાનુ તો કશુંએ થયું નહિ માત્ર માણસને ભજતો રહ્યો
હુ, માણસને પકડવા જતા કૃષ્ણને છોડી દીધા છે મારા
જેવો પાગન આ પૃથ્વીમા બીજાને કાંઈ હરો ખરો? કાંઈ
કાંઈ વાર જીવન ભાર રૂપ જણાય છે સર્વ કાંઈ કૃષ્ણની જ
ધૃતિ છે, માર્ગ તેઓએ જ દેખાડ્યો હતો અને વળી
અધવાર પણ તેઓએ જ નરી દીધો છે, તેઓની જો ધૃતિ
છે તે જ થાય છે અને યશો, આપણી દૃશ્ય ચિંતામા કાંઈ
ફન નથી એમ જાણના છતાં પણ હું નિશ્ચિત થઈ શકતો
નથી કાંઈ કાંઈ વાર બહુ કષ્ટ થાય છે અને તે દયામનના
ઉપર રાગ પણ ધાર છે ખરો. આપ આશીર્વાદ કરો, કે,
કૃષ્ણના ઉપર નિર્ભર થઈ મારૂ અનિષ્ટ જીવન સમાપ્ત
કરી શકું મહાશય 'આ સ સારમા પુત્ર, દન્યા, જ્ઞાન્તિની
પતાકા છે અને તેના ફનસ્વરૂપ છે, જામથી ઉત્પન્ન થયેના
પદાર્થ થઈ જેઓ સુખની રાજા કરે છે તેઓ દિગ્બુજ
જામમા પડે છે પણ રસિક પુરુષ તો પોતાના પરાજયનું
નિશાન સન્મુખ રાખીને જ કાર્ય કરે છે, કે, જેથી વળી
બીજી વાર જામમા ન પડાય માટે કહું હું કે મહાશય '
આ જાદુઈ બાજુમા હું એવો તો મુગ્ધ બની ગયો છું કે
પ્રાણના પ્રાણ કૃષ્ણને પણ જૂની ગયો છું પરંતુ કૃષ્ણ
એવા દયામય છે, કે હું તેમને જૂની ગયા છતાં પણ તેઓ
મને જૂની ગયા નથી, સદાએ તેઓ મારા આદર અને જાતન
કરે છે હવે આપ લોકો મળ્યા છો તેથી ઘણીવાર આરામ
રહે છે, કે, હવે હું નિશ્ચિત થઈ શકીશ અને પાછો જામમા

પાગલ રૂનાઈ

પડીગ નદિ આ આગા હૃદયમા રાખીને જ મેં આપ સોઠોનું
 સરણુ લીધું છે, સરણુગતનું પ્રતિપત્તન કર્યો એ જ માત્ર
 પ્રાર્થના છે. જ્ઞાન્તને વડુ શૂવાવવાનો પ્રયત્ન કરતા નહિ,
 દારૂડિઆને વધુ મદ પાગો નહિ. એજ તો હું અકારથી
 પૂર્ણ થઈ આમતેમ ભટકું છું, તેમાં વળી જો આપ સોઠો
 મને કોઈ અભાધ જલમા ફેંકી દેગો તો ફરી આપ સોઠો
 મને પામગો નહિ, હવે મને ફૂંચાડવો કે, તાન્વો એ આપ
 લોડોના હાથમા છે, જેમ આપ લોડોની છંદા હોય તેમ
 કરો. મદાગાર ! મહારાકિતને તુજ ગણી તેની સાથે જેન
 કરવા હું ગયો હતો, હવે તેના ફન ભોગવવાનો સમય
 આવે છે. જે શક્તિ આપને આપને સમસ્ત જગતનો ત્રાસ
 કરી ગઈ છે, તેને આપણે સામાન્ય અનવા જીએ. ધારીએ
 છીએ એકવાર પણ નિચારી જોતા નથી, કે, તેઓ કોણ
 છે અને તેઓનું હાર્થ શું છે ? પરંતુ તેઓ તો સતજીવ જાણે
 છે. આપણને મોઘા ખાતા જોઈને તેઓ બહુ ખુશ થાય
 છે; આપણા બધોની પ્રશ્નો વળી જગ વધારે સખત
 કરવાને તેઓ સદાએ તત્પર હોય છે. જોડવાની વાત તો
 બાળુએ ગઈ, પરંતુ નિસ વૃત્તન પ્રકારે બાધવાને તેઓ પ્રવૃત્ત
 રહે છે. આપણે તેઓશ્રીના ચગ્લોના એવા તો છછુદર
 જેવા નમ્ર પાત્રોના પરણુઓ છીએ, કે, આત્માકાલી કર્મ
 વગર આપણે આપણા હાથ અને કોઈ આગળ ધરીએ
 છીએ અને તેઓ ધીમે ધીમે આપણા અણગોને બાધી
 લઈ આપણને નિર્જીવ જડવત્ કરી મૂકે છે. જેવા તેઓ

અપૂર્વ પૂજાવલિ

દયામयी છે તેવી જ તેઓ નિષ્કુર પશુ છે. તેઓની લીલા કેાલુ જાણી શકે? જીવગણુ તેઓની દયાના પ્રાર્થી થઇને જ પૃથિવી પર અવતરે છે પરંતુ જરા સતેજ્ઞ ચતાવેંત જ તેઓની દયા અને મમતા જુઝી જાય છે અને તેઓની સંજે ફીડા કરવા જાય છે. પરંતુ થોડા સમયમાંજ પોતાની જુલનું ભાન થાય છે. તે સમયે પરાજીત થઈ બપાનક બંધનમાં બદ્ધ થવાય છે અને તે વેળાએ જીએ કોઈ આરો રહેતો નથી. હારે ખરેખર! નાથેલા બળદની પેઠે રોતાં રોતાં બાર વહન કરે છે અને સમયે સમયે માર પશુ ખાય છે. મારે કહું છું કે મહાસય! આ સાપની સાથે ખેસ ન કરવો એમાંજ સાર છે. અને જો કોઈની ખેસવાની ઇચ્છા થાય તો, તેણે એ વિષયમાં સારી રીતે સમજી કારવી લેવું જોઈએ અને મંત્રતંત્ર પણ શીખી લેવા જોઈએ. આપણે ક, ખ, બદ્યા વગર નોકરી કરવા નીકળીએ તો શેઠના ખાંમડાં ખાતાં અને રકતાં રકતા જ આપણા દિવસ જાય. કમે કમે ઉત્તરિની આશા તો બાજુએ રહી ફળુ લાબમાં તો લાતો જ ખૂળ મળે તેમ છતાંએ મગલ તો જુએા, કે, લાતોમાં જો ખરેખરી લાતો હોય તો એકદિન ને એકદિન ચાકરી ઉપર તિરસ્કાર આવે ખરો; પરંતુ કોમલ પંજની લાતોમાં દોલુ જાણે શો ગુણુ છે, કે, એક વાર લાત ખાધી, કે, પાછી ખાવાની ઇચ્છા થાય છે. સર્વેના જીવનમાં આ લાતોનો લ્હાવો લેવાની ઇચ્છા સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. ધન્ય છે તે સંકિતને, કે,

પાગલ રૂનાઈ

જેનામાં આટલી શક્તિ અને શુભ છે. આજ શક્તિ કૃષ્ણનું એક પ્રાધાન આવરણ છે; એથી દરીને જ કૃષ્ણનાં દર્શન કરવાને કોઈ શક્તિવાન થતું નથી, અને દર્શન કરવા જતાંએ પ્રથમ એ શક્તિના હાથમાં હસાઈ પડાવ છે. મહાશય ! એ તો બેધારી તજવાર છે; પ્રસન્ન થતાંએ વિપદ અને ગુસ્સે થતાંએ વિપદ. એમના હાથમાંથી છટકી જતું એ રસિક લોકનું કામ છે, કારણ કે વચસો માર્ગ તેઓ સારી પેઠે જાણે છે. તેઓની જ શક્તિ શુદ્ધ છે:—

“કર્ષકપૂર્ણ તળાવમાં બંસને રનાવ કરો,

પણ બીજવના નદિ માથાના ડેરા.”

આમાં જોરશુભમર્ત્ત કામ નથી, ખુશામતનું કામ નથી. આમાં તો મધ્યમ માર્ગનું જ કામ છે. મહાશય ! કૃપા કરી અને તે માર્ગ બતાવો. અને કામે છે, કે, નીચકડે તેની જ પ્રાપ્તિ માટે પોતાના એક ગીતમાં કહ્યું છે કે:—

“નયન આવરણ લઈને, મા બલમથી એકવાર,

તવ કૃપાથી ભર-સાગર આ, કરી જાઉં હું પાર.”

અનેક આશાએ મેં આપનું સરણ લીધું છે. મારી જીવન દયા કરજો. બિખારીને રોજ રોજ હાથ જોડી માફ કરવાનું કહેના નહિ; એકદિન તો તેની બિમાની ઝોળી બરી દેજો. અને જો ખરેખર જ આપની પાસે કંઈ ન હોય તો દયા કરી અને એક બચામણ પત્ર લખી આપો, કે, અંદર ગૃહિણી પાસે જઈ તે નિવેદન કરું અને મનમાનની રીતે મારી ઝોળી બરી લઉં અને પેટ બરીને ખાઈ પણ

અંતિમ પંચાવળી

સર્વ. એ દયામયીઓની દયા થયેલી હશે એ કુશ્રાધ નાહી
તેઓ જ તેા મારાં હૃદયમંથી અને પૂજોનન્દમયી છે. હું
તેઓની દયાનો જ માત્ર પ્રાર્થો છું. પાતકની દાસી બનું
મનમાં સાવના નહિ.

જીવે સુધી

દર

પત્રાંક ૧૦

શ્રીચરણોમાં,

આપનો પત્ર માર્ગમાં છે ખરો, પરંતુ એ આશામાં વધુતર બેસી રહેવાયું તદિ તેથી આજે પાછો ‘માંગીને માન અને રીતને પ્રેમ’ લેવા આવ્યો છું. મારું માન તો માનમયીઓ આગળ જ છે. આદર તો આદરિણીયો જ જાણે છે. એટલા માટે જ તો ચંડાલિનીઓથી માંડીને હિન્દુમાં હિન્દુ સ્ત્રીઓને ચરણે મેં મારું મન અને પ્રાણુ વેચી નાંખ્યાં છે. જોઈ તો ખરો, કે, તેઓની દયા થાય છે કે નહિ? આપનો બમામણુ પત્ર તેઓની આગળ લઈ જઈ અને જોઈ, કે, તેનાથી કદાચ તે દયામયીઓની દયા મળે છે, કે, નહિ. જગતની સર્વે જ સ્ત્રીઓ તે એક મહા-શક્તિસ્વી મહાપ્રકૃતિની એક એક મૂર્તિ છે. કહેવત છે, કે, “ઘેટાંનાં શીંગડાં વાંદાં પણ લડવા સમયે સીધાં.” તે જ પ્રમાણે સર્વે સ્ત્રીઓ સરખી હોય છે. તેથી જ તો કહ્યું છે, કે, (જે, કે, આ વાત કોઈ સમજતું નથી), “All women are the same, but their faces are different.”

ખરેખર આ વાત સાચી છે. જે અર્થમાં લખ્યું તે અર્થમાં સાચી છે. જે અર્થમાં અંગ્રેજ મદાત્માએ ઉપયુ વાક્ય લખ્યું છે, તે પણ સાચું છે અને જગતની સર્વે

અપૂર્વ પુત્રાવલી

સ્ત્રીઓ તે એક મહાશક્તિ છે, એ વાત પણ મદામત્ત છે. શાસ્ત્રમા બખસુ છે, કે, વ્યાસને બ્યારે શિવે કાશીમાથી ઢાઢી મુન્યા, ત્યારે તેઓએ નવીન કાશી રંગા માટે પ્રયત્ન આરબ્યો અને ગંગાને પોતાની કાશીની ચારે ત્રિશાએ ફરી વળવા માટે તપશ્ચર્યા દ્વારા સત્તુટ કરી, ત્યારે ગંગાએ દર્શન આપી કહ્યું, કે, “વ્યાસ, તમે શર્યા પાર્વતીને અસત્તુટ કરી મારી પામે પાર્વતીની વિશ્વ પ્રાર્થના દગ્ગા આખ્યા છે. ખરા, પણ, તમારે બખસુ ઉચિત છે, કે, પાર્વતી અને માગમા અભેદ છે એ તો સત્ય જ છે પરંતુ, દેવસ પાર્વતી અને મારામા જ અભેદ છે એટલુજ નહિ પણ પૂરીમા નાના ચોનિમા જે સકલ સ્ત્રી-મૂર્તિ છે, તે, મર્વેની સાથે મારે અભેદ છે ” માટે સ્ત્રી-સ્વરૂપ સમજવાની કોઈની પણ શક્તિ નથી, દગ્ધી જ તેઓને નમગ્ગ કરવા એ જ માત્ર સ્ત્રી-સ્વરૂપ ભેદ કરવાનો પ્રવાન ઉપાય છે નિરાંણપથ ખુલ્લો કરી આપનાર માયિ-પણ સ્ત્રી જ છે અને ચિરજીવનને માટે તે પથ બધ કરી ઘોગ નગ્કનો પથ ઉઠાડી આપનાર માનિક પણ તેઓ જ છે આવી વિશ્વશક્તિમયઓના શ્રીચરણે કોટિ કોટિ પ્રણામ તેઓની આનન્દમયી મૂર્તિ જ સુખ આપનારી અને શુભ કરનારી છે અને તેઓનુ ઘોર પિશાચી રૂપ મદા કરાન અને બપ કગ છે કદિપણ આવુ ઘોર રૂપ મને જોવાનુ ન થાય એલુ ઇચ્છુ છુ જે સ્તનમાથી ક્ષોગ નીકળી મને જીવન આપ્યુ છે તે જ સ્તન મને આકર્ષણ કરી મૃત્યુના મુખમા ઘડેની દે છે કેવી મહાશક્તિ ! તાહિ,

પાગલ રૂનાઈ

ત્રાદિ !! મહાશય, આપ તો પરમ રસિક છો, તેથીજ તો સાપને ગ્રાહી લોકોનું મનરંજન કરો છો પરંતુ મારૂ ધણુ જ દુર્ભાગ્ય છે, કે, હું સાપનો મત્ર બાણતો નથી દયા કરી જો અને તે શીખવી દો તો એકવાર નિર્ભયે આ કામ-રૂપિણી કાચી કરાવીઓની સાથે પ્રાણુ ખેતીને કીડા કરી છવન સકવ કરી વઈ હું ઘણો પામર છું, મારા નસીબમા એ સુખ અસંભવ છે નેઓએ કે, ખ, નો અભ્યાસ કર્યો નથી તેઓએ Cobic Sectionની મમજીયુ પ્રયત્ન દ્વાગ પછુ આપી શકે ખરા કે? આપ લોકો જો મનમા તો તો બધુએ કરી શકો તેમ છો, મોટાઓને અસાધ્ય એવુ કશુએ નથી આ પત્ર મે આપને જ લખ્યોછે એમ નથી, તમો દ પતીયુગને ઉદ્દેશીને લખ્યો છે આ અધમને શીખવવાને અને તારવાને યુગલ-રૂપ વ્યતિત અન્યરૂપને પક્ષે અસંભવ છે મારે જ તો યુગ-રૂપ કવવાને અને યુગલ રૂપ થયેલા જોવાને અને બહુ જ ગમે છે તમો દ પતીયુગલ મારા પ્રજ્ઞામ મહાશુ રૂને ગર્વિણીઓનો ગર્વ જોવા અને બહુ જ ગમે છે

આપ લોકનો

૯૨

અપૂર્વ પુત્રાવલિ

પત્રાંક ૧૧

શ્રીચરણોભાં,

મહાશય ! આપનું શરીર ખરાબ થવાનું બીજું એક નિમૂઠ્ઠ બાળુ તે શું તે કહો વારુ ! જે કોઈ નિનાશિતા છોકરી મોગી વય પર્યંત સ્વમીના હાથમાં સોપાયા વગર પિતામાતાના ધરમાં રહે, તો તેનું શરીર કલ્પિત સાફ ૨૬ ખંડ ૬ Palpitation of the heart, મૂંઝાં, નિગ્તેજતા જડતા, ઇત્યાદિ નાના પ્રકારના રોગોથી પીડાઈ શરીર માગીફ થઈ જાય કે નહિ ? તેજ પ્રકારે ઈશ્વરની સૃષ્ટિમાં પણ જણાય છે તમોણુ એ આરબ અરબના રજોણુ એ મધ્ય અવસ્થા અને સત્વણુ એ શુદ્ધ અવસ્થા છે છતાં જે ક્રમે ક્રમે તમોણુથી આરબને મરનણુની દિશામાં આગળ વધે નહિ, તો, તેમ થનાથી તેનું શરીર આપોઆપ જ ખરાબ થઈ પડે છે બાહ્યગત એ જીવનની કોઈપણ અવસ્થામાં અવધ નથી ચીવનથી માડીને જ અવસ્થાનો આરબ ચાય છે તે અવસ્થામાં મનુષ્ય તમોણુથી આક્રાન્ત થઈ નાના પ્રકારના કાર્યો કરે છે, તે સમયે સહન પણ થઈ શકે છે ત્યાર પછી પ્રોઢાવસ્થા આવે છે, તે સમયે મનુષ્ય તમોણુ અને સત્વણુની સ્વોવસ્થા હાથે છે ત્યાર પછી વૃધ્ધાવસ્થા

પાગલ રૂનાઈ

-તે સમયમાં સત્વગુણનું અવલંબન કરવું એ જ શ્રેયઃકર છે સાધનમાર્ગના સંબંધમાં ફક્ત એ જ પ્રમાણે છે. શક્તિ એ આગમ અવસ્થા, સૈવ, ઐગ, ઈત્યાદિ મધ્ય અવસ્થા અને વૈષ્ણવતા એ ચરમ અવસ્થા છે. આપણો હવે મા (શક્તિ) પામે રહેવાનો સમય નથી; વિવાહને ઉપયુક્ત થયા હોએ. મારે હવે જગત્સ્વામી કૃષ્ણનું અનુગમન કરવું એ જ કર્તવ્ય છે. તમે તો અનેક પુણ્યના ફોં મજામમાં આવ્યા છો, તો, હવે અંતર અને બહારનો મેલ ધોઈ નાખી મધુર કૃષ્ણનામ મદણ કરો અને તમે જોશો કે નવ જીવન પ્રાપ્ત થઈ તમે ચિરસુખમાં ગરેજો. હવે માસ, ઈત્યાદિ તામસ બોજનમા તથા પશુદિંસા, ઈત્યાદિ તામસ યાગયજ્ઞમા મધ્યા રહી શરીર અને મનને અપવિત્ર કરવાનો સમય નથી. હવે તો શુદ્ધ આહાર અને કૃષ્ણનામમા અનુરક્ત થવું એજ ઉચિત છે, તમે જોગા, કે, એક મહિનાની અંદર જ શરીર નિરોગી અને મન પવિત્ર થઈ વિશુદ્ધ આત્મનો ભોગ કરી શકો. શરીર આહાર ઉપર આધાર રાખેછે, નિશુદ્ધ દ્રવ્યનો આહાર કર્યોથી શરીર વિશુદ્ધ હા ન થાય વારૂ? માટીની વસ્તુ માટી જ રહેવાની અને સુવર્ણની વસ્તુ સુવર્ણ જ રહેવાની. માટીની વસ્તુ કોઈપણ પ્રકારે સુવર્ણ થઈ શકવાની નથી. સુવર્ણ માંથી થઈ શકવાનું નથી તે જ પ્રમાણે તામસિક દ્રવ્યના આદાગથી શરીર તામસિક જ થવાનું મહાભય! હ મોટા ચંડાલ છું. કૃષ્ણ નામનો

અર્ધ, પૂજાવળી

મહિમા હું તે શું મમબ્ધુ' તોપણ શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે અને અનેક સાધુઓના મુખથી સાંભળ્યું છે, કે, કૃષ્ણનામ એક મહોપધિ છે, અન્યન્ય ઔપધો કેવળ માત્ર દૈહિક રોગ નાશ કરેછે, પરંતુ કૃષ્ણનામ તો પારમાર્થિક વ્યાધિ પણ નાશ કરેછે, જીવને પવિત્ર કરેછે અને શાંતિમય વૃદ્ધાવસ્થામાં લઈ જાયછે. ભગ્નરોગ નાશ કરે એવું આવું બીજું ઔપધ છે જ નહિ. શારીરિક વ્યાધિ નામોબ્યાસથી નષ્ટ થઈ શરીર પવિત્ર થાય છે. માટે તે મહોપધિ હવે વ્યવહાર કરી જોવી એ શું સાર નથી? વધુવાર ભૂલમાં ગડેલું એ શું મારું છે? આ મધુર નામ અહરહ-રમરણ કરવાની અભિનાયિકા શિવે સંસાર ત્યાગ કરી બિલ્વનદક્ષિણા મૂલનો આશ્રય લીધો છે. આ ઉપરથી એમ સિદ્ધ થાય છે, કે, સંસાર ત્યાગ એ પારમાર્થિક શાંતિનું અને બિલ્વનદક્ષિણા એ ઔદિક શાંતિનું પ્રથમ પગથિયું છે. માટે નિવેદન માત્ર એ જ, કે, અહરહ-કૃષ્ણનામમાં મત રહે. અને જોશો કે, સંસાર સારો વાળા થશે પામલની માફક મેં ધણી વાતો લખી નાખી છે, પણ મનમાં કાંઈ લાગતા નહિ, માફ કરજો.

અત્યંત આશ્રિત

૮૨

પત્રાંક ૧૨

યતીન આણુ,

આપનો પત્ર આઘોપાન્ત વાચી હું બહુ જ લલિત થયો છું. આ અધમ ચક્રાલ પાસે સદુપદેશ મેળવવાની જે અભિલાષા આવે કરી છે તે ઠેઠ પશુકુટીરવાસી અથવા તેના કરતાં પણ દરિદ્ર વૃક્ષતલવાસી પાસે ગાળપની પ્રાર્થના કરવા જેવું કદું છે. મારી અવસ્થા હું જ જાણું છું; મારા જેવો દાબિડ બીજો કોઈ જ નથી. જેઓ પાપને પાપ જાણી આવરેછે તેઓ કૃષ્ણ નિકટ ક્ષમા મેળવે ખરા; પરંતુ મારા જેવા પાખંડી—જેઓ પ્રભુનું નામ લઈ, ધર્મનો ટોંગ કરી, પાપ કરે છે તેઓનો ઉદ્ધાર ક્યાંથી થાય ? મારા અંત કરણની વાતનું મનમાં ને મનમાં ચિંતન કરતાં પણ મહા ભય ઉત્પન્ન થાય છે. સોકની આત્મજ તે પ્રકાશ કરવી એનો અમંભવિત છે.

“મદ્વિધો નાસ્તિ વાવાળ્મા નાપરાધી ચ કમ્બન ।

પરિહારે ડપિ લગ્નમા મે કિં કુવે પુરુષોત્તમ ॥”

મારી અવસ્થા તેરી જ છે. પોતાના પાપની વાત પ્રભુ પામે મોક્ષનાં લન્ન આવે છે.

“અર્થલાભ એજ આશે,

કપટ વૈખ્યવ વેશે,

બ્રમથી બટકું ધરે ધરે.”

અપૂર્વ પુનાવળી

બરાબર આ જ માગ અતરની વાત છે. છતાંએ આપ અદન વગેરેના મુખથી મારે વિશે જે વાતો સાબળો છે, તેનું કાગલું અન્ય કશુંએ નહિ, પણ માત્ર એ જ કે તેઓ દયા કરી માગ ઉપર પ્રેમ ગણે છે અને મને પોતાનો નિગમન ગણે છે, અને તેથીજ મારા દોષોને તેઓ ગુણો ગણે છે અને લોકોની આગળ તે કહેના સરમાતા નથી કહેવાય છે કે, પોતાનો દીકરો કોયલાના જેવો કાળો હોય છતાંએ માઆપ તેમા ઉજ્જવલ રશ્મિમયુ દેખે છે પ્રેમની આખો જ ન્યારી હોય છે "Lower sees angel's beauty in Egyptian brow" તેથીજ તેઓ મારા ઉપર પ્રેમ રાખે છે ગમે તે હો પણ ખડ પૂછો, તો, મારામા કરો ગુણ નથી

મહાશય ' ચતુર્થ કર્મ ભૂતી જાઓ, તેને માટે મનમા દુખ ધરશે નહિ પાપીઓ જે દિવસે કૃષ્ણનામની દિક્ષા લે છે તે જ દિવસથી તેઓના પૂર્વ પાપ નાશ થઇ તેઓને નવ-જીવન પ્રાપ્ત થાય છે આપને પણ નવ-જીવન પ્રાપ્ત થયું છે, તો હવે પાછી પૂર્વ કર્મોની ચિંતા કરી અનર્થક મનમા અશાંતિ આણુસો નહિ નિશ્ચિત મને નામ જીવા કરો, સવળી અશાંતિ દૂર થઇ પરમ શાંતિ પ્રાપ્ત થશે, કર્શી ચિંતા નહિ કૃષ્ણનામ કરના બીજો કોઈ મહામત્ર નથી નામ જ ભવરોગની એકમાત્ર મહોપધિ છે નામ રમરણુ કરવાથી આ યોગમા અને પરયોગમા અનિશ્ચિત આનંદ અને શાંતિ પ્રાપ્ત થાય ❶ નામ જૂનશે નહિ, નામ લેતી

પાગલ સરનાથ

વખત સમય-અસમય, સ્થાન-અસ્થાન, પરિવ્રતા-અપરિવ્રતા, દાંર્ઠ વિચાર કરતા નહિ; એમાં આસન-શુદ્ધિ કે જૂત-શુદ્ધિની જરૂર નથી; ગમે ત્યારે લેવાથી લાભ અને આનંદ જ છે. જીવના કુઃખથી ઉદ્ધિગ્ન થઈ દયામય હરી શ્રીગોરાંગરૂપે પધારી આંકસ પર્યંતને નામ હોંચી જતાનને ધન્ય કર્યું છે; આટલા માટે જ શ્રીગોરાંગ સર્વથી પ્રધાન કહેવાય છે, એમ જણાય છે.

આપના શરીરની અવસ્થા સાંભળી ખરેખર કું કું ખિત થયો છું; ગમે તે હો, પણ ક્ષી ચિંતા કરતા નહિ. હજી પણ સમય છે, હજી પણ પ્રયત્ન કર્યાંથી ભાગેજી ધર નવું થઈ શકે તેમ છે ધર હજી પણ વાસોપયોગી છે, હજી પણ સાવધાન થયેથી મુખમાં રહી શકશે. શરીર સાઈ રાખવા માટે બ્રહ્મચર્ય જ સર્વથી પ્રથમ અને પ્રધાન ઉપાય છે. વીર્ય જ જીવન છે, વીર્ય જ શરીરના રક્ષકનું મૂલ્ય કારણ છે; વીર્ય-ધારણ એ જ પ્રધાન બ્રહ્મચર્ય છે એ વાત ખૂબ ખ્યાનમાં રાખજો. એ સંબંધી બીજું જે જે કહેવાનું, કે, કરવાનું હોય તે અટલ પામીથી તમે સાંભળશો. થોડા દિવસ રોજ ૧૦-૧૨ મોટી એકચી ખાંતો, તેનાથી ઘણો ફાયદો થશે. પારકાને સામાન્ય ઉપકાર કરી શકશો તો જીવન સાર્યક થયું એમ જણાશે. વાક્યદ્વારા અને કાર્યદ્વારા પરોપકાર કરવા પ્રયત્ન કરજો. આદાર ઉપર વિશેષ નજર રાખજો. અપવિત્ર દ્રવ્ય કદી પણ મદલ કરતા નહિ. પતિ માટે પ્રાણ પાવરનારી એવી તમારી સ્ત્રી પર ખ્યાન આપજો

અપૂર્વ પુત્રાવલિ

નેને તેના ઉપયુક્ત માન આપજો તેઓજ ગૃહ નક્ષત્રી અને
 મૂનશક્તિ છે એમ જાણજો જન્મતની સ્ત્રી માત્રને ઉપયુક્ત
 માન આપજો જ્ઞાત અને જિવાડાની સ્ત્રીઓને પણ તેજ
 મહાશક્તિ મળી માન આપજો તેઓની મર્યાદાનુ ઉપધન
 કરતા નહિ તેઓજ બન આપવાને અને હરી લેવાને
 એક માત્ર નાનિક છે અનકારા મળે અર્થ નિરોગી,
 વગેરે સાથે એકાત્મક ચર્ચા કરજો તેમા વજો આનંદ
 મળશે હાથમયા હવે તમે કેટલા દિવસ રહેતા છો ।
 મહાશય । મારા ઉપર દયાદિપ્તિ રાખજો, આપ દાઢી જ
 મારી આગા અને ભરોસો છો મારા પોતામા કેઈ શક્તિ
 ॥ સામર્થ્ય નથી હું તો પ્રકૃત સાધન બજાવતીન એક બદ
 છનમાત્ર હું મારામા કેઈ પણ ચુષ્ક નથી નાધા, અટલ,
 રંગેરે સરળા જ મારી આસા અને ભરોસે છે તેઓ
 પામિથી જ ધણુ જાણી શકશે ઇશ મત્ર મમે ત હોન પણ
 નામ જપતી વખતે મધુમા મધુર રાધાકૃષ્ણ નામ લેજો,
 સર્વ શ્વેદ જ છે, માત્ર નામમા જ ફેર છે કેઈ પણ પ્રકારે
 મનમા સંદેહ આણુસો નહિ માગ જેવા નરાધમને જેવા
 માટે આટલા ત્યાગુન કેમ છો । કૃષ્ણની છત્રા હશે તો
 એક દિવસ મળવુ થશે ને થશે જ આપના પરમ પવિત્ર
 સ્ત્રીને મારા યથારોજ્ય પ્રપૂજા કહી નિવેદન કરજો કે, મારા
 ઉપર રહેહુ અને દયાની નજર રાખે તેમનો પ્રેમ છે તેથી જ
 મને આટલો ગર્વ છે મારે પોતાનુ કહીએ તો કાઈ જ નથી
 સમયે સમયે શીધામ વૃદાવન દર્શન કરવા જજો તેથી

પાગલ રૂનાઈ

પણ મનને ઘણી શાંતિ મળશે. કૃષ્ણ-કૃપાથી અમે સારા
હઈએ, કાંઈ ચિંતા કરશો નહિ. સમયે સમયે દયા કરી
મારી ખજર લીધા કરજો.

આપ લોકનો

રૂનાઈ

પત્રાંક ૧૩

પ્રાણપ્રિય રાધા,

બાબા, તમારો પત્ર અને લીચીલુ પાસંથી મળ્યા એટલી બધી તમ્હી શા માટે? માગ જિનસ તો હવે પૂરા થરા આવ્યા છે, હારે એટલી બધી તમ્હી શા વારને? બાબા, શુ કહુ? પ્રત્યેક વીચી તમારા પ્રેમ અને મોહથી પરિપૂર્ણ હોઈ તેમા તમારી મુખાકૃતિ રહેની માલમ પડી આવે છે પ્રત્યેક ચીજને મેં ધણા આદરથી સ્પર્શ કરી તમારા આનિગનનુ સુખ મેં જાસુ છે આન દની વસ્તુ અમે સર્વેએ ઘણા આનદથી ખાધી છે હે બાબા રાધા, મારે માટે એટલી ચિંતા શા માટે? ચિંતાનુ તો કશુ કારણ નથી હુ વારવાર તમને લખુ છુ, કે મારે માટે ચિંતા કરવી નહી, તોપણ મને જૂની જશો નહિ અને સમયે સમયે ખબર લેતા રહેજો તમે લોકો જ માત્ર જીવન-સર્વદન છો તમે લોકો જ મારી ધર્મધ્વજ છો, તમારા લોકોનો નિયામ આવતા આ દુ ખમય સ સાર નિષ્ક્રિયા વેકુઠ ટરતા પણ આન દમય લાગે છે અને છોડવાની હમ્મિયા થતી નથી હવે સ સાર છોડતા કાઈકે કષ્ટ લેપજો એમ લાગે છે એક સમયે આ સ સારથી છૂગી જવા માટે મેં પ્રાર્થના કરી હતી આજ કેવલ તમારા લોકોને માટે જ તેજ સ સારમ

અથવા તેના કરતાં પણ વધારે બીજી સસારમા દરુ થોડા
વધુ દિવસ રહેવાની ઈચ્છા કરે છુ. આશ્ચર્ય ! ધન્ય છે
તમારા બાપને ! શ્રીજ્યદેવ લખી ગયા છે કે —

‘કસારિરપિ સસારવાસનાવદશુચ્છરામ્ ।

રાધામાધાય દ્વદયે તત્પાજ મજસુદરી ॥”

હવે હું સમજ્યો, કે, તે ગોનોકવિહારીને આ
સસારમા સાવવા માટે કેવળ પ્રેમ જ ગઠિતવાન છે, પ્રેમથી
આકૃષ્ટ થઈને જ થીહરિ ગોતોક છોડીને પ્રજ્ઞભૂમિમા અને
પ્રેમને માટે જ નારાયણ વૈકુંઠ અને લક્ષ્મીનો ત્યાગ કરીને
પૃથ્વી ઉપર અવતીર્ણ થયા છે જ્યારે શ્રીકૃષ્ણના સબધમા
પ્રેમ એટલું બધું ધરાવે છે, ત્યારે સામાન્ય મનુષ્યની તો
વાતજ શી કરવી ? પપુ હમણા તમારા લોકોના પ્રેમમા
પડી માત્રુ જીવન-સર્વજ્વ અને મારા પ્રાણુ શ્રીકૃષ્ણને પણ
જૂની ગયો છું તમારા લોખના ચિંતનમા જ દિનરાત
કહાકતા ઈંદ્રિય ચિંતન કરવાનો સમય મળતો નથી અને
સમય મળતા પણ મન લાગતું નથી માટે કદાચ તમને લોકોને
પત્ર ન મળે તો એમ નહિ સમજતા, કે, હું તમને જૂની જઈ
નિર્જિત રહ્યો છું પ્રાણુ જશે તોપણ તમે લોકો માગ
મનમા રહેશો

પ્રાણુપ્રિય રાધિકા બાબાની વાત સાબળી મોહિત
યો છું, આશ્ચર્ય પામ્યો નથી. રાધિકા તે આપણા શિવા-
નંદના પુત્ર પ્રેમતાસ જેવા છે માટે જ તે સવળુ છાતુ છાતુ
મ્પો જાય છે, બહાર તેટલું જણાવતા નથી બાબા રાધા,

અપૂર્ણ પૂજાવળી

રાધિકાનો બાન જોઈ આશ્ચર્ય પામશે નહિ, કાગળ કે, મોટા સાપ કગતા નાના સાપનું વિષ અધિક હોય છે તદ્દ કરતા બાલકનો પ્રયત્ન અધિક હોય છે, સિધ્ધ કરતા સાધકની વ્યાકુલતા અધિક હોય છે. તે જ પ્રમાણે પ્રથમ અવસ્થામાં સર્વની સ્થિતિ એવી જ થઈ પડે છે પૂર્વરાગમાં શ્રીમતીની જે ચોટા અને આકૃષ્ટતા હતા તે બારનો નિરહમાં શુદ્ધતા અભાવ હતો. માગ રાધિકાનો આ પૂર્વગમ છે. હવે પ્રાર્થના એ છે, કે, આ નવ-અનુરાગ પ્રતિદિન રાત્રીને મહારાગમાં પરિણત થાય, પ્રેમ દિન પ્રતિદિન વધીને મહાભાવમાં પરિણત થાય. કૃષ્ણ એવો દિવસ ક્યારે લાવશે ? આપણુ-માના કોઈ એક જાણુમાં પણ આવો ભાવ ઉત્પન્ન થાય તો આપણે સર્વે કૃતાર્થ મયું એક જાણુ મળે. અરથ કરી મૂર્તિની સ્થાપના કરે છે અને હજારો લોક તેના દર્શન કરી આનંદ પામે છે એક શ્રીઅદ્વૈતે શ્રીગૌરમને આર્યા હતા અને લાખો લાખો હવે તેના દર્શન કરીને નિષ્પાપ થયા હતા-પ્રેમતા પૂરમાં જગત તણાઈ ગયું હતું. તે જ પ્રમાણે બાના, જે એક જાણુને પણ મહાભાવ પ્રાપ્ત થાય તો આપણે સર્વે ભાવ-સમુદ્રમાં ડૂબીશું તે દ્વિતમ કેટલો દૂર છે તે હું જાણુનો નથી. શું આપણે તે જોઈ શકીશું ? શરીર ક્ષણભંગુર છે, એનો કઈ બરોસો નથી, હમણા છે અને ધડી પછી ન પણ હોઈ શકે, માટે ઈચ્છુ છું કે તે દિન જલદી આવે, એ આશામાં જ રહ્યો છું. કૃષ્ણ દયામય છે, અરથ દયા કરશે જ અટકવનું કુટુંબ જેવી રીતે સુખમાં

પ્રાગલ્ભ્યનાથ

છે તેવી રીતે તમે લોકો પણ આનંદમાં તો છોને ? એણે
આનંદ શા વાસ્તે ? છોકરાં તમને કેઈ કેઈ વાર કંઈ આપે
છે તેથી ? એ પણ એક મજાક છે. એ માનવનું પણ
આસ્વાદન કરી લે. એ તો જ્ઞાતિરૂપી શક્તિનું ફળ છે. એનું જ
નામ અસદ્ “દિલ્લીકા લુગુ.” એની મજાક પણ ભેવી
ભેદભ્રમ; ન ભેદભ્રમે તો ખામી રહી જાય. કશી ચિંતા નહિ.
અટલની માફક તમે લોકો પણ સુખમાં રહો છો અને રહેશો.

તમારો

૯૨

અપૂર્વ પત્રાવલિ

પત્રાંક ૧૪

શ્રીનૃસિંહ બાબુના ચરણમાં,

આપનો તારીખ ૨૨મીનો પત્ર આજે મળ્યો છે. આપનો પત્ર મને મળ્યો અને હું ઉત્તર લખીશ એવી મને આશા નહોતી. અત્યારે પણ એવી આશા છે તેમ હું કહી શકતો નથી. પછી તો જેની શ્રીકૃષ્ણની કૃપા મહાશય, જેઓ મહાઅત્ય સળધી કાઢપણુ પ્રકારે વિધાસ કરી શકતા નથી, તેઓએ આ સમયે એકવાગ કારમીગ આવી નાગવણુની નિરાટ મૂર્તિ જોઈ જવી હજી પણ કારમીર ૧૬ શીટ જલમાં છે. આવણુ માસની નવમી તારીખે સમગ્ર કારમીર ૪૦ શીટ જલમન થયું હતું અને જે કાંઈ હજી તે અમસ્ત તારાજ કરીને હમણા તો ચતુર્દિસાએ ટેવલ જનકપ ધામણુ કરી મહાકાન આન દે કીડા કરતો ફરે છે. ૨૦૦ માં એકીવખતે ચિદ્વચન અને શ્વચન થયા છે. શ્રીનગર શહેરમાં લગભગ ૪૦૦૦ મોટા મોટા ઘરો સામટા જમીનદોસ્ત અને ચિદ્વચન થઈ ગયા છે. મધણા લોક પર્વતની ટેકરીઓ ઉપર અને રસ્તા ઉપરના પ્રશ્નો ઉપર રાત દિવસ અતિ કષ્ટે કહાડે છે. આવી બીજી મૂર્તિ કાંઈએ કદી જોઈ નથી. ભેલખેલામાં મોટા મોટા મકાનો સામટા પડી જતા જણાય છે તે એવા મનમાં એમ થાય છે, કે,

પાગલ હનાઈ

છે.ના વગેરે કરીને જાણે એ-એ, મોટો અમુક પડે છે એ તો એક વાત બીજી નથી અનાહાત્નુ દુ ખ એ-રૂપિનાના તથા ગેર ચોખા અો તે પણ મનનાની માગમારી આવુ મેનાની ન કાળેવુ ઢાશ્મીર આપણા જેવા વાનરોના દાયમા પડયાથી સપૂર્ણ પાયમાલ થઈ ગયુ છે આવુ હૃદયવિદાગ્દ દસ્ય કેમ્પએ કહી પણ જોયુ નથી, તો પછી તેના અનુભવનો કંપના પણ કોઈ કરી શકે તેમ નથી જેણે જોયુ છે તે જીવનમા ફરીવાર જુની શકવાનો નથી માનગીને તમને બધ ઉત્પન્ન થશે, કે, અમે તથુ તથુ ચાર ચાર માળના મમનેની અચાગી ઉપર નૌકામા ફરીએ છીએ આની બયાનક અવસ્થા કેમ્પએ કહી જોઈ નથી અને જોશે પણ નહિ તાર અને દપાલ એબીગરે બધ થઈ ગયા હતા, ગઈ કાનથી હોડી ઉપર મમ ચાલુ થયુ છે ૧૦૦૦ ચોરસ માઈન જલમા છે ગમે તેમ હોય, મહાત્મ પથુ આ હતભાગ્ય મારે ચિંતા કરશે નહિ જે થવાનુ છે તે થશે જ કૃત્ય વથા દયામય છે તેઓ જે કરશે તે જ થશે. હુ તો તેમનો જ છુ અને તેમની જ કૃપાથી જાવનો બધ રાખતા રીખ્યો નથી

મહાત્મ્ય ! સ્ત્રીને સ્વામી મળે, કે, માતાપિતા જુની જ્યા એવુ તો કેમ્પ ચાલુ કહેતા નથી પણ માત્ર એટલુ જ કહે છે, કે સ્વામી મળ્યા પછી માતાપિતાનો આશ્રય કરવો નહિ જે સ્ત્રીને આ જ્ઞાન નથી હોતુ તે સ્વામી-સોહાગિની થઈ શમ્તી નથી વિવાહાન તર માતાપિતા તરફ ધણુ

અંતરંગ પૂજાવળી

આકર્ષણ દેખાડવાથી ચોડા તેની નિંદા કરે છે અને સ્વામી તેના ઉપર અસંતુષ્ટ થાય છે. માટે કહું છું, કે, સ્વામી મળ્યા પછી માતાપિતા ઉપર મમતા રાખવી જરી પણ સ્વામીને તો પોતાના પરમ આશ્રય માનવા જોઈએ. તેથી જ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે :-

“પૂજન સર્વે દેવાનું કરન્ને

પણ થતા નહિ તત્પર,

માંગી લેન્ને સર્વની પાસે

કૃષ્ણ - ભક્તિ વર. ”

જુઓ, વળ જોખીએએ મહાદાસ્યાપત્ની યત કહું હતું; જગન્માતા સંતુષ્ટ થયાં ત્યારે તેમની પાસેથી કૃષ્ણને સ્વામી રૂપે પામવા માટે વરદાન માંગી લીધું હતું. એમ કાંઈ નથી, કે, સ્વામી મળ્યા પછી માતાપિતા સત્તુ ગળુવા જોઈએ. જોએ તે પ્રમાણે કરે છે તેઓ પામ'દી અને મહાપાતકી ગણાય છે. તેઓની સદ્ગતિ નથી. મહાગુપ્ત કન્યાનાં જ્યારે લગ્ન થાય છે ત્યારે તેનામાં શુ પરિવર્તન થાય છે? રૂપ, રંગ, ચહેરા, નામ, બધું જ તેવું તે જ રહે છે. પરિવર્તન થાય છે કેવલમાત્ર કોઈ એક અદૃશ્ય પદાર્થનું. તેનું નામ—હૃદય, મન અને પ્રાણ. કન્યાદાન કર્યા પછી કન્યાના કાંઈ ચાર હાથ બહાર નીકળતા નથી અથવા ત્રણ આંગળો પણ બહાર નીકળતી નથી. તે જ પ્રમાણે આ બાળકમાં પણ સપાઈ તેવું તે જ રહેશે. માત્ર તે જ અનિર્વચનીય પદાર્થ જોત-તેનો માત્ર કહુવાતો ફેર થઈ કેવલ “જોત્રાન્તર” થશે. પરંતુ

પાગલ રૂનાઈ

ખફૂ જોતાં પરિવર્તન માત્ર મનના જાવનો અને પ્રાણની ગતિનો થાય છે. તેવી જ રીતે સઘળું તેનું તે જ રાખે—મંત્ર, તંત્ર, સઘળું તેનું તે જ રાખે; કેવલ માત્ર પ્રાણનું આકર્ષણ તે જ એકે સ્વામી પ્રતિ રાખે. તેમ ચવાથી માન્યાપનો આદર પણ મળશે અને સ્વામી—સોહાગિની પણ યવાશે. સ્વામી—સોહાગિની ચવામાં કેટલો આનંદ છે, તે, સતી સ્ત્રીઓ જ જાણે છે. આદરિણીઓ જ તે અનુભવ કરી શકે છે; ખીજને તે દુર્બોધ્ય છે. જેઓ સ્વામી સોહાગને જાણતી નથી તેઓ જ વખનોવખત આદરિણીઓનો નાના પ્રકારે ઉપહાસ કરે છે માત્ર; પરંતુ સોહાગિની તો નિંદાખેરની નિંદા સાબળતી પણ નથી તેઓનો આનંદ તેઓ જ જાણે છે. એટલા જ માટે દિવાન રામકૃષ્ણ લખી ગયા છે.—

“જેને કામી નામામૃત—પીચૂં પાને

ચડ્યું છે યેન ગત્રિદિવસ નયને;

રામકૃષ્ણ કહે આવો જન સાબળે જાને

પારકી નિંદા નિજ કાને ?”

પ્રેમિક કોઈ દિવસ પણ પાગલી વાન કાને પડવા દેતા નથી. તે તો પોતાના સુખમા જ પોતે મસ્ત હોય છે માટે જ ‘કુ’ છું’, કે, ક્યાનું’ પરિવર્તન કરવું પડતું નથી, પરિવર્તન કરવું પડે છે કેવલ માત્ર મનના પ્રવાહનું. વળી પ્રાણની વાત પ્રાણને જ કહેવાની હોય છે, ખીજને નહિ. “પોતાના લજનની વાત, કહેવી નહિ જ્યાં ત્યાં.” એક ગીત પણ મેં સાંભળ્યું છે કે “પ્રેમની એવી અનાઇ છે, કે, પ્રેમીએ

અપ્રેમ પુત્રાવળી

પોતાના પ્રેમપાત્ર સિવાય અન્ય પ્રતિ દ્રષ્ટિ પણ કરવી નહિ,
નહિ તે પ્રેમ રહશે નહિ," કહ્યાદિ. જ્ઞાનો અર્થ એ છે કે
નિઃશ્વરત ગિરાય જીજ્ઞાસી પાસે પોતાના હૃદયની વાત

- કહેવી નહિ તેમ ક્યોયી જન્ને વાત જમડે છે.

આપ લોકનો

૯૨

પત્રાંક ૧૫

શ્રીચરણમાં—

આપની સારીરિક અવસ્થાના સમાચાર જાણી પ્રાણને
 કેટલું દુઃખ થાય છે તે તો મારા અતરૂના અતરમા
 જે રહ્યો છે તે જ જાણે છે મને તેમ હોય, મ્હી ચિંતા નથી
 ફર્યોતો જેન ફર્યોતો જ જેનવા દો કાલ જાય નથી,
 નિશ્ચિન મને રહો મદાગય, મૃતિકામા જે જે બીજ
 વા યા હોય છે તે સર્વે બીજ, સમય આવે, જેમ
 અકુરિત થઈ તેમાના ગર્હ ફરકીથી શોભિત થઈ પોતે સુખ
 પામે છે અને બીજ જે તેને જુએ છે તેને પણ સુખ આપે
 ■ અને વળી તેમાના કોઈ અકુરિત થઈને અવશ્યક
 મરી જાય છે, તે જ પ્રમાણે, જે જે કર્મબીજ જડિત આ
 દેહની સૃષ્ટિ થઈ છે, તે તે સર્વે બીજ અવશ્ય જ, સમય
 આવે, અકુરિત થઈ જવને કોઈ સમયે સુખ અને ગર્હ
 મમને દુઃખ આપે છે તેટલા માટે આપના જેવા મનુષ્યે
 દુઃખ માનવું કદી પણ ઉચિત નથી વખતોરખત એવા
 ઘણા પ્રસંગો આનમે અને આત્મા પણ જશે, એના પ્રતિ
 કોઈ જાતનો પણ દષ્ટિપાત મ્હાં નમત આનદમા દિરમો
 ગાળતા રહે. અહિનો જેલ જના સુધી પૂરો થાય નહિ
 ત્યાં સુધી બીજે કોઈ સ્થળે કોઈથી જઈ શકાતું નથી અને

અપૂર્ણ પુત્રાવળી

અપૂર્ણ ક્યાંથી પણ જવાતું નથી. ક્ષુધા, તૃષ્ણા, વગેરે જેમ શારીરિક ધર્મ છે તેમ જરા અને વાર્ષિક્ય પણ શરીરનાં ધર્મ છે. એ જાણા જો ન હોય તો, શરીર હોઈ શકે જ નહિ. દૈનિક પરિવર્તનોની સાથે રહીને શરીર પણ અનેક પ્રકારનાં પરિવર્તનોને આધીન થઈ રહે છે. આ પરિવર્તન અપરિહાર્ય છે, આ નિયમ અપરિવર્તનશીલ છે. માટે એથી દુઃખ માનવું, કે, રોક કરવો એ કાઈ રીતે પણ ઉચિત નથી.....કશી ચિંતા કરશો નહિ.

અત્યંત અશ્ચિત

૮૨

પત્રાંક ૧૬

શ્રીચરણમાં—

મદારાજ, આપનો પત્ર મળતા જ દુર્યોધનના જેવી મારી અનસ્થા થાય છે હર્ષ અને વિવાદ બંને સાથે જ ઉત્પન્ન થાય છે પત્ર વાચવો પૂરો મત્તાજ મારી આખમા અશ્વ કેમ આવે છે તે મળી રાખ્તો નથી બધા મને મદા નિધુર ગણે છે અને હું મળાપાખડી છું ખરો પણ ધન્ય ત્રિ આપના મતબલને, કે, જેલો આટલા દૂરથી પણ મને ગુડવામ્બલુની પેટ ખેંચો છે ધન્ય તે મનુષ્ય અને ધન્ય તે મતસાવક ! મને વારાઓના મા સુખ પાદડાની પેરે ઉઠાડ્યો છે અધીર અને અસ્થિર કરી મૂક્યો છે હું નહોતો નથી, કે આનો અત ક્યારે આવશે આપનો ખેલ આજ જ જાણો છો એ સત્ય છે મદારાજ કે માપનો કુશડો જેણે હું બધા પામું છું પણ દુખમાં દુખ એ થાય છે કે 1 is 100 like now જે વસ્તુ મોટું થયું છે

ગમે તેમ હોય, પણ ફક્તે દત્ત પણ દયા કરી છે એ જ પગમ મનુકારના વાત છે મદારાજ, સાપના રિપતી માણસ મરી જાય છે અને વળી રિપના કોઈથી માણસ બને છે પણ ખરો એટલા માટે સાપમા આ બે ગુણ છે જે સાપે મને તેના ગુરુગામા જમી રાખ્યો હતો જેણે જ

૨૫૫૦, પગાવળ

જ્યારથી દયા લાવીને મને માર્ગ બતાવનાની તળવીજ કરી છ ત્યારથી મારામા ચૈતન્ય આ મુ છે અને ત્યારથી જ મેં તેના ચગ્લનુ ચગ્લુ રહ્યું છે એટલા માટે જ ફૂતરી અને બિનાદીને પણ હું ધણું આદર અને માનની આમમી ગણ્યું છું સ્ત્રીમૂર્તિ-પછી તે કાષ્ઠપણુ રસપ્રમા હોય-મને મહુ પ્રિય લાગે છે, વૃષોમા અને પવોમા તેજ રસપ્ર ભેદ હું આનંદમા ડૂબી જાઉં છું મહાસય માફ કરજો, મેં શું હેતા, શું કહી નાખ્યું પાગનનુ જણુ જ પાગલ દયા કરજો, કે, જેથી હું પચાઉં ન ચાઉં અને પચ જૂની જઈ રહી પાછો કાદવમા ન પડું અમૃત જાણી ખેંચો જરીને વિષ ન ખાઉં જે કાઈ મેં ખાણુ છે તે હવે સુધી પણ પગલ થયુ નથી હવે જો હું વધારે ખાઈશ તો પ્રાણુ જશે મારા અત્મની વાત તમારી આગળ જ કહી છે શ્રમા કરજો વિષ જ અમૃત છે અને વળી વિષ જ પ્રાણુ નાશ કરનાર ઔષધ પણ છે એ જ પ્રમાણે રક્તિ પણ પ્રાણુનાશીની અને પ્રાણુનોપિણી ઉભય-રૂપિણી છે જે જે લાવથી આ મહાશક્તિને જીએ છે, તેને તે તેજ લાવથી દર્શન આપે છે તેના ચરણમા એટલી જ માર્શના છે કે, તે કાની કરાનીરૂપે હવે મને દર્શન આપે નહિ તેથી જ મને પ્રેમમયી રાધાનુ રૂપ આટલું જણુ પ્રિય લાગે છે કામની મહવાવસ્થાનુ નામ પ્રેમ અને તે જ પ્રેમ-સ્પર્શપિણી તે મારી રાધા છે અહીં કામની મધ શુદ્ધાએ નથી એટલા માટે જ તો રાધાને સગે લાઈને કૃષ્ણ મદનમોહન” એ નામ પામ્યા

પાગલ રૂઝનાંદી

છે રાધા જો ગાયે ન હોત તો તેમનું નામ રહેત એવું
 “મદન” એટલા મારે (શુક—ગારી સવાદમાં) ગારીએ
 (મેનાએ) ગધાને લેદેલીને યુના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપ્યો
 હતો —

“યદા મમે રાધા આતિ તદા મદનમોહન ।

અમ્યયા વિશ્વમોહો ડધી સ્વય મદનમોહિત ॥”

અર્થાત્, ત્યારે સુએ ગધા દોષ ત્યારે તે મદનમોહન, નહિ તો
 વિશ્વમોહન હતા પણ સ્વય મદનમોહિત એ પ્રેમમયીને
 આશ્રય સીધો છે, તો હવે તેની દયા થાય તો જ કૃતાર્થ
 થનાય અને આલીનાંદ આપો, કે દયામયીની દયા પામું
 મહાશય અમિ જવા મુધી દૂર હોય ત્યાં મુધી જ તે શુભમ
 છે, પાસે મયા કે, બાળી નાખે તે વખતે લજ્જા સાધન માઇ
 કામ નથી આવના મારે કદુ છુ કે સ્ત્રી—રદમ્ય દૂર રહી
 જોવામાં જ મગ્નહ અને આન છે પામે જતા જ દમ્ય
 અને શુવનચન્ય જડ થઈ જવાય છે મહાશય, આ રદમ્ય
 દુર્લભ અને મબીર છે મહા મદારથીઓ આ વ્યુદયકનો
 ભેદ કરી સમ્યા નથી અને પગલન થઈ મયા છે આ સ્ત્રી
 છે, આ મ્યા છે, એમ ભ્રમમાં પડી એ સકિનેા અનાદ
 કરતા નહિ મદાસય, આખે આખ મેગરીને સાપ ગાયે
 મેયનુ અથવા વાઘ માથે લ વુ પડે છે આખની પલ
 યતા જ કા તો દય કે. કા તો ભયકર હુમલો થય જ
 ગાનધ ન ગુરુ જોડેએ અભાની પાઠ ઉપર -રેવાનુ જોને
 દે છે ને ખરેખર આનુ જ નામ. કાજુ જાજે આ દયા પીની

અપૂર્વ પૂજાવલિ

દયા હું પામીશ, કે, નહિ. તે તો જગત્-પ્રસવિની, પાલિની અને આસકારિણી સર્વ એક સાથે જ છે. આપ, મહાશય, રસિક છો એમ જાણીને જ મેં તમારું શરણ લીધું છે. મને જુલાવામાં નાખતા નહિ—દયા રાખજો. ખરેખર હું અતીવ બ્રાન્ત છું અને જાણતો નથી કે, શેનાથી થું ચલે. મારે કામ કરવાનું છે તે જો જાતનું છે. કંઈ પણ મનમાં લાવશો નહિ. જેવી રીતે સેતાને ધ્રુવને જુલાવીને પાપને રસ્તે લઈ જવા માટે તેના વેણીખંધન માટે સરથ સપાંકાર ધારણ કરી પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ કર્યું હતું તેવી રીતે મેં પણ કલિનો ચર થઈ મનુષ્યના આકારમાં મનુષ્યને કૃપણે લઈ જવા માટે આ વેશ લીધો છે. મારું અંતર અને જાણ એમ બિન સ્વરૂપ હોવાથી જ મને જોખખવામાં આપને આટલું કષ્ટ પડે છે... ....આપ લોકો આનંદમાં છો એમ સાંભળીને મને મહા આનંદ થાય છે અને સદા એવું જ સાંભળવાની ઇચ્છા રહે છે.

આપ લોકને ખરીકલો દાસ

૯૨

પ્રગલ્ભ સંગ્રહ

પત્રાંક ૧૭

પ્રિયતમ ક્ષીરિદ,

મારે માટે તૃપ્તિ ચિંતા ન કરનાં તે ચિંતામણિની ચિંતામાં રાત્રિદિવસ રૂબરૂ રહો. તેમ થયેથી જ મુખમાં રહેશે. અનુરાગ મુખથી પ્રદર્શિત થાય ત્યારે તેને કામ કહેવાય છે, અને અંતરમાં રહેથી જ તેને પ્રેમ કહેવાય છે. માટે કહું છું, કે, અનુરાગના સ્રોતને અંતરમાં વાળવાની ચેત્તુ કરો. વાણીથી 'હાય હાય' કરવું કાંઈ કામનું નથી. તમારો પ્રેમ તમે જેના ઉપર રાખો છો તે પણ સમજી શકે નહિ. પ્રાણનું આકર્ષણ પ્રાણમાં જ રાખો, બોલવા જતાં ગમે તેમ થઈ જશે. મનનો બાવ મુખે પ્રકાશ કરેથી માંડા માણસની લવારી ચિવામ અન્ય કાંઈ ગણાશે નહિ. મુખની વાતથી આંખમાં અશ્રુ આવનાં નથી હાલની વાતથી હૃદય ધવાય છે. પાગલની માફક મેં આ શુંતું શું બોલી દીધું, તેનો જરા વિચાર કરી જોજો. તમારા પ્રેમ-ધનને હૃદયનો રાગ કરી રાખજો, પરંતુ અન્ય કોઈને પણ જાણવા દેતા નહિ. ચરણે પગથી પણ પ્રેમ થતો નથી. તેમ પાસે બેસીને રોવાથી પણ પ્રેમ થતો નથી. પ્રેમ મન અને પ્રાણમાં હોવો જોઈએ, નયનમાં નહિ. તમે પ્રેમ રાખો અને જીવજને આ પ્રમાણે પ્રેમ રાખતાં શીખવો.

અપૂર્ણ પૂજાવળી

પાસે રહેવાથી આવી રીતે પ્રેમ રખાતો નથી. એટલા માટે પ્રેમધનને પડેલાં પડેલાં તો દૂર જ રાખવું જોઈએ. ત્યારે રેતાં રેતાં અને ચિંતવન કરતાં કરતાં સામાન્ય કામવાસના બળીને ભસ્મ થઈ જાય છે ત્યારે પછી જે કંઈ રહે છે તેજ વિશુદ્ધ રહેલું છે—તેનું જ નામ પ્રેમ. આ વાત ધ્યાનમાં રાખજો અને તમારા પત્નીને પણ કહેજો હું સારી પેઠે છું, મારે મારે કંઈ ચિંતા કરતા નહિ.

શ્રીરતનાથ

પત્રાંક ૧૮

શ્રીતૃસિંહ બાણના ચરણમાં,

મદાગય ! એકનિવેદન-આગામી ઉપનયન સંસ્કારના પ્રમંગ ઉપર આપ લોકો જરૂર પધારજો. મારાં શુક અને શારી આવનાર છે અને જુદાવનથી મારાં મા પણ આવજો-એટલાથી પણ અભિમાનિનીના મુખ ઉપર જો તમે દાસ્ય ન જુઓ તો બે એક દાસ્ય ઉછીનાં લઇને પણ તેના મુખ ઉપર ઝુંદર લગાડી રોડાંટાડી દેજો. મદાગય ! મન રીઝવતાં રીઝવતાં મારો જન્મારો ગયો. માર્ક સમયે માર્ક રૂપ એવા મારા મદિના મન રીઝવવાને લું પણ મમવાનુસાર નીક તેવોજ થઈ જઈ છું. મદાગય, મને નરમ જોઈને તેઓએ મને જદૂરથી સમજ્યો છે. તેઓની અગ્રીમ સક્તિ છે, બધુંએ કરી શકે, કંઈ પણ અમંભવિન નથી. આપણને બૂઝરી બોળવી, મુખે ગાલી ચોપડી, વાંદગ જેવા બનાવી જુએ છે અને દમે છે. જેઓ આ પ્રમાણે થવા ચાહતા નથી તેને એકીવારે પદમ્પદ દો છે. અને તરૂં વિષદ. આ અથે જગા ભાંડનો વેગ લીધા મિવાય બીજો ઉપાય નથી. પન્ન છે તેઓની સક્તિને ! તાકાત છે, જો, તેઓની વિરૂદ્ધ એક પણ સજ્જ બાપાય, જો, એક કમળું પણ મગાય ! તેઓ જે બાલાવે છે તે બાપું છું

અપૂર્વ પુત્રાવળી

અને જે કરાવે છે તે કરે છું. ત્યાં તેઓ અને દોરવી લઈ
જાય છે ત્યાં બહિં છું. જ્યાં આવવાની ચાવી તેઓના
હાથમાં છે. તેથીજ તેઓને આટલો ગર્વ અને આટલો
અહંકાર છે. મહાશય ! શું કરે ? મારામાં મંદિત મંજે
નહિ તેથી સહન કરવું પડે છે. લગભગ ઘણાઓની મારા
જેવી લાચાર અવસ્થા હોય છે. કેટલાક ખોલી બતાવે છે
અને કેટલાક મુજે મ્હોડે માર ખાઈને પથ્થા રહે છે—પરંતુ
અવસ્થા તો બંનેની એક સરખી છે. ખન્ય છે તે
દયામયીઓને ! વધુ શું કહેવું ? ઘણું થયું છે.

આપ સોહનોજ

૮૨

પત્રાંક ૧૯

શ્રીચરણમાં,

મહાશય, એકવાર જુગલ થઈ ઉભા રહ્યા. હું વિજયાદશમીના પ્રણામ કરી લઉં. મહાશય, જેને આવો દફતરી છે તેને વળી પત્ર લખવાની ચિંતા શી ? મારી માફક આધણા અને લંગડા ઘોડા ઉપર ચડીને તમારે તો હિમાલય ઓળંગવો પડે તેમ નથી; આપને જેની ચિંતા ? આપને જેવો છે.....તેવો એકાદ એટાંની જે મને મળત તો હું ઍરીસ્ટરનો પંધો ચલાવી શકત.

મહાશય, આ સવળું ખાતે, પણ એથી જ કાંઈ દાપદો થાય છે એમ ધારતા નહિ. સવળા રોગોની મહોપધિ એકમાત્ર “ કૃષ્ણનામ ” છે. કૃષ્ણનામ લવરોગની મહોપધિ છે. કૃષ્ણનામ જ સધળાનું મૂલ્ય છે. કૃષ્ણ જ સર્વ કારણનું મૂલ્ય કારણ છે. પૃથ્વીમા આશ્વર્ષ જેવું જે કાંઈ પણ જણાય તેને કૃષ્ણનો જ ખેલ લાગે. મનુષ્યકૃત સમસ્ત જાંતિમાં પડશે નહિ. જીવમાં કશી શક્તિ નથી. જીવ પુતળું છે— કૃષ્ણ સત્ત્વર છે. તેઓ જેમ નચાવે છે, તેમ તે નાચે છે. મન, વાણી અને કર્મથી કૃષ્ણનું દાસત્વ અંગીકાર કરો. ચિરકાલ સુખમાં રહેશો અને નિર્મિત યશો. મનુષ્યને મનુષ્ય તરીકે ગણવા; કૃષ્ણને કૃષ્ણ તરીકે ગણવા; જીવને

અપૂર્વ પુનાવણ

કદી પણ કૃષ્ણ તરીકે ગણતા નહિ. એટલા માટે જ શ્રીમતી રાધિકા જ્યારે કૃષ્ણ દર્શન કરીને ઘેર આવ્યાં અને સખીઓએ તેમની ચંચલતાનું કારણ પૂછ્યું. ત્યારે શ્રીમતી બોલ્યાં કે:-

“હે સખિ ! મેં કેવી તે મોહનમૂર્તિ જોઈ ! જાણે, કે, પ્રેમરસનો જ સાર. આ ત્રણ ભુવનમાં જેની તુલના જ નથી એમ મારા મનમાં આવે છે.”

મને લાગે છે, કે, તેમની તુલના તેમનામાં જ છે માટે જ કહું છું, કે, કૃષ્ણની તુલના કૃષ્ણ જ. માટે નિવેદન એ કે, જીવની સાથે કૃષ્ણની તુલના કરશો નહિ. કૃષ્ણપાદપદ્મનું કાપમનોવાક્યે શરણ લઈ અને કૃષ્ણપ્રેમમાં પ્રાણ ઢાળી દઈ આલ્યા કરો- તમે જોશો, કે, કેટલું જલું સુખ અને કેટલો આનંદ છે. આપ કૃષ્ણ માટે પાગલ થશો તો જ કૃષ્ણ પણ આપને માટે પાગલ થશે. કૃષ્ણને માટે જ્યારે રાધા અત્યંત વ્યાકુલ અને કૃષ્ણપ્રેમમાં એકીવારે ઉન્મત્ત થયાં, ત્યારે કૃષ્ણની અવસ્થા વિશે ચંદ્રીદાસ લખી મયા છે કે:-

“ઉડતાં કિશોરી, બેસતાં કિશોરી, કિશોરી જીવન-સાર

ચપને કિશોરી, સ્વપ્ને કિશોરી, કિશોરી ગળાનો હાર.”

ઇત્યાદિ. માટે કહું છું, કે, જો કૃષ્ણને રહાવવા માહતા હો તો તમે પોતે કૃષ્ણ નામોચ્ચાર કરી રહો. કૃષ્ણને જો તમે પાગલ કરવા માહતા હો, તો, કૃષ્ણનામમાં તમે પોતે પાગલ થઈ જાઓ. જો કૃષ્ણનો પ્રેમ મેળવી અમર થવા માહતા હો, તો, તેમના ઉપર પ્રેમ રાખો. જેમ હૃદયાવલે ફતરે, કે,

પ્રાગલ્ભ્યનાથ

શિવાજી કરડેલ અકિત જલને અને સ્થવને વિશે કનરાની અને ગિયાળની મૂર્તિ દેખ્યા કરે છે, તેમ કૃષ્ણભક્તમણુ પૃથ્વીના સર્વે પદાર્થોમાં કૃષ્ણમૂર્તિ દેખ્યા કરે છે. એટલા માટે જ એનન્યચરિતામૃતમાં ક્રખ્યું છે કે:—

“સ્થાવર જંગમ ક્યું દેખે નદિ,
દેખે માત્ર તેની મૂર્તિ;
જ્યાં ન્યાં નેત્ર પડે,
થાય છે ત્યાં કૃષ્ણ-મૂર્તિ.”

‘કૃષ્ણ’ ‘કૃષ્ણ’ કહેતાં કહેતાં આવી જાતની આવસ્થા એક દિન નક્કી આવશે. એમાં કાંઈ પણ સંદેહ નથી. હવે રજા આપો તો પોથી બંધ કર. હવે તમે પાન સોપારી ધરો તો હું પણ ત્રીપણું, પોથી બધું બંધ કરી એકવાર અંતઃપુરમાં જાઉં. લિખારીને એક સ્થાને બેસી રહેવું કેમ પસંદ? ખાત્ર ધરે કરનારા કૃતરાતું એક ધરે પેટ કેમ જરાય ન.....મેં અનેક અપરાધ કયા છે, માફ કરજો.

આપ લોકને!

૯૨

પત્રાંક ૨૦

ગ્રાણુપ્રિય રાધા, (રાધાચિનોદ નિયોગી),

બાબા, તમારાં છોકરાં મધુર રાધાગોવિંદતું નામ હો એમાં વળી આશ્ચર્ય શું છે ? ગર્ભના ગુણ પ્રમાણે છોકરાં સારાં, કે, નરસાં થાય છે. મારાં માતા જેવાં કૃષ્ણને વિષે અનુરાગવાળાં છે, તો છોકરાં પણ તેવાં જ થાય તેમા તો સંદેહ જ નહિ. હા, ચૈતન્યચરિતામૃતની અંત્યલીલાનો ત્રીજો અધ્યાય વાંચજો—જરૂર વાંચજો. બાબા રાધા તમે બંને જણ પ્રેમમા તણાઈ જાઓ—હું જોઈ'. બાબા ! કામ અને પ્રેમ એક જ વસ્તુ છે—પણ ભેદ માત્ર એટલો જ છે, કે, કામ પ્રાપ્ત છે અને પ્રેમ અપ્રાપ્ત છે. મનોરતિ નીચ પથ પ્રતિલક્ષ જનારી થયેથી જ તેનું નામ કામ; અને કૃષ્ણના પથમા અનુરાગવાળી થયેથી તેનું નામ પ્રેમ કામ બોલ છે, પ્રેમ સુવર્ણ છે. લોહ, પારસમણીના રપઈથી, સુવર્ણ થઈ જાય છે. ચૈતન્યચરિતામૃત સારી રીતે વાંચજો. જે તણુ વાર વાંચવું જોઈએ પાર્થિવ કામ પણ તેવો જ છે. કૃષ્ણાનુરાગી થવાથી સુવર્ણની પેઠે પ્રેમરૂપમાં પરિવૃત્ત પામે છે. માટે જ મારી પ્રાર્થના છે, કે, તમે બંને અદગ્દઃ કૃષ્ણપ્રેમમાં મત્ત રહી બીજા સર્વેને પણ મત્ત કરી મૂકો આ ક્ષણરચાથી પૃથ્વીની કાઈ પણ વસ્તુમાં ગ્રાણુ દેતા નહિ.

પાગલ રૂનાઈ

તેમ કરીથી દુખી થવું પડે. આ દુનિયાની સઘળી વસ્તુ માત્ર બાહ્યગની ગાજી જ છે, ઘડીકમા એક જાતની, વળી ઘડીકમા બીજી જાતની માટે કદુ છુ, કે, આ શ્રાન્તિમા મોજવારો નહિ એકમાત્ર દુઃખ જ અપરિવર્તનશીલ અને ચિરસ્થાયી છે માટે તેમના ઉપર પ્રેમ ગાખતા રીએ. કોઈ વાર પશુ ને ખોવાશે નહિ અને તમારે ગડવું પડશે નહિ કેમકે જે વસ્તુ કોઈ વાર પણ ખોવાત નહિ—નાશ થાય નહિ—તે ચિગદિન સમાન બારે જ ગહે છે ખાતા, સૂતા તેમનું જ ચિંતન કરે. અવશ્ય મળે તેમનું જ નામ બીના રહે, તેમ કરીથી પ્રેમમા દુખી જશે. દુઃખ થણા દયામય છે, અવશ્ય મરણા કરશે, કાઈ ચિંતા નહિ

બાબા ગધા, તમે યોડો મન્યાથી હું ધન્ય થયો છું. હું તો મહાપાતકી છું તેથી જ તમારા સવગાના પાપનો મોત્તે મારે માથે વેતા હું જગ પણ લય કરતો નથી, કે, મોકાચ પામતો નથી જે તમને મળે તેમને કહી દેજો, કે, તેઓ પોતપોતાના પાપનો બોલો મારે માથે મૂકી તેઓ નિપાપ અને પવિત્ર ચર્ચ પ્રેમમય હૃદિને પ્રાપ્ત ખોવી પુકારે નગક મારે માટે લખવું સ્થાન નથી તમને લોકોને મુખી અને પ્રેમી જોઈ હું મહાઆનહથી નગકમા પણ કાન નિર્ગમન કરી ચકીચ મળે તેમ સાચ, બાબા, તમે યોડો નિશ્ચિત મનથી હરિપ્રેમમા મત રહો કાઈ ચિંતા નહિ—ત્રિતાપની છાયા પર્યંત તમને લોકોને સ્પર્શ કરી ચકશે નહિ અભિમાન-ધન્ય ચર્ચ મારા નિતાઈનું

અપૂર્ણ પૂજાવલિ

શરણુ લો. તેઓ તમને આદરથી પોતાના જોખામાં
ગેસાડી કૃપણપ્રેમ આપશે. તેઓ બદુ દયામય છે, પરંતુ
અભિમાનીની તરફ તેવા નથી. અભિમાનીની તરફ તેઓ
વળ કરતાં પશુ દાણુ છે. માટે કહું છું, કે, અભિમાન
મૂકી નિર્મલ થાઓ. પ્રેમ-પુષ્પમાં અભિમાન જ વળકીટ
સ્વરૂપ છે માટે કહું છું, કે, જે પ્રેમ ચાહતા હો, તે,
અભિમાન છોડો અને જેને તમે મળો તેને પણ આજ
કહોજી.

તમારા લોકને

૯૨

પત્રાંક ૨૧

પ્રાણપ્રિય રાધા,

ખરેખર ગોપીઓ કરતા કૃષ્ણને બીજું કોઈ પ્રિય નથી આ કારણથી તેઓ કરતાં એક પણ કોઈ નથી અને તે પ્રેમમયી ગોપીઓ જે સ્થાને રહે છે તેનું નામ વૃંદાવન. આ કારણથી જન્દાવન કરતાં વધારે શાંતિમય અને પ્રેમમય સ્થાન બીજું કોઈ નથી. ગોપીઓના જેવો પ્રેમ ન થાય, તો, તે પ્રેમના રાજ્ય જે વૃંદાવનમાં કોઈ જગ્યા પામતા નથી. પ્રેમના રાજ્યમાં નીરસ, શુષ્ક વસ્તુને જવાને, કે, રહેવાને સ્થાન મળતું નથી. પ્રેમના રાજ્યમાં પ્રેમના ધ્યેય, પ્રેમના મેળ, પ્રેમ સિવાય ત્યાં કશું જ નથી. ને પ્રેમ જે શીખવે હોય તો ગોપીઓને પમયે આવવું જોઈએ. ગોપી-અનુગત થવાથી, ગોપી-ભજન કરવાથી, તે પગમ દયામયીઓ દયા કરી તમને અને મને તે પ્રેમ-નિકુંજમાં બોલાવી લેશે. તે વખતે બધું અભિમાન જતું રહેશે, એકમાત્ર પ્રેમ રહેશે. જ્ઞાન, વિજ્ઞાન, કાંઈ પણ તે સ્થાને જઈ શકતાં નથી. પ્રેમના રાજ્યમાં જ્ઞાન ચાલી જતું નથી; ત્યાં જ્ઞાનનો આટર નથી પ્રેમની મૂર્તિ એવા એક જાતકને બોલે લઈ જે લાક કન્શે તો તે આનંદથી લાડશે, પરંતુ જે કોઈ પાંડિત તેને વિજ્ઞાન મમળવવા જશે, તો, તે એટલું

અપૂર્વ પંજાવળી

સુખ પામશે નદિ તે જ પ્રમાણે પ્રેમમય તે ટુંદાવનમાં
જ્ઞાન, વિજ્ઞાન કથું છે જ નદિ. પ્રેમમાં અનુરક્ત। એવી
સ્ત્રી સાથે બે કોઈ પ્રેમની વાત ન કરે અને બંદિત અને
ગૂઢ શસ્ત્રકથા કહેવા માડે, તેલ તેમ કરનાથી તે વ્યક્તિ જેમ
હાથપાશપદ ઘડી પડે છે, તેવી જ વાત જ્ઞાનની ટુંદાવનમાં
છે. ત્યાં પ્રેમ સિવાય બીજા કોઈને સ્થાન નથી. મારે કહું
હું કે, બાબા, પ્રેમથી તે પ્રેમમૂર્તિ દરિને ઘોભાવતા રહ્યા.
અવશ્ય મનરકામના પૂર્ણ થશે.

તમારા લોકને

૯૨

પત્રાંક ૨૨

બાબા અનુકૂલ,

હું તમને 'બાબા' કહું છું તેથી જ મને લાગે છે, કે, તમને આટલું કષ્ટ થાય છે. બાબા, મને જૂસી જાઓ. તેમ થયેથી જ તમે સુખમાં રહેશો. મારું બાબુ સારું નથી, તેથી તમને કષ્ટ પ્રાપ્ત થાય છે શું કરું, બાબા, મારાં પાપનું પ્રાપ્તિ થાય છે; કાંઈ ચિંતા નહિ. આ સંસારમાં કાંઈ પણ વસ્તુ ચિરંજીવ માટે નથી. સુખ દુઃખ સર્વે આવે છે અને ચાલ્યાં જાય છે. એમાં મુગ્ધ થવું કદી પણ ઉચિત નથી. મુગ્ધ થયેથી જ અધિક કષ્ટ પ્રાપ્ત થાય છે. જેઓ જેટલા પ્રમાણમાં આ સંસારમાં સંસારમાં મર્યાદા છે તેઓને જ્યારે એ છેડે પડે છે ત્યારે તેટલા જ પ્રમાણમાં કષ્ટ થાય છે. મારે હું છું કે બાબા, કાંઈ પણ ચીજ માટે ધણી આસક્તિ રાખતા નહિ. સર્વ વસ્તુ પોતપોતાના નિયમ પ્રમાણે આવે છે અને જાય છે; કાંઈ પણ નિયમની જગાએ નથી. સર્વ તે જ દયામય કૃષ્ણની ઇચ્છાને અધીન છે, તો પછી એટલો બધા શા માટે રાખો છો? કાંઈમાં પણ અતિ આસક્તિ રાખતા નહિ. કાંઈ પણ વસ્તુમાં ધણી મુગ્ધ થતા નહિ તો ધણી આસક્તિ રાખવા ચાહતા હો અને ઘણો આદર

અર્પુણ પૂજાવલિ

અને કાળજી રાખવા મિચ્છતા હો, તો, તે કૃષ્ણ નામ અને
કૃષ્ણ ચિત્રે રાખો. એમ કરેથી ચિરકાલ સુખમાં રહેશે.
મનુષ્યને મનુષ્ય ગણી ચાહતાં શીખો; પરંતુ વધુ ચાહ
ગળી ઠગાતા નહિ. વર્તમાનમાં સંતુષ્ટ રહો, ભવિષ્યની
ચિંતામાં વૃથા દુઃખી થશો નહિ.

શ્રીરત્નાદે,

પાગલ હૃદય

પર્વાંક ૨૩

શ્રીચરણમાં,

મહાશય, આજે આપે મને ઓળખી કહાડ્યો. હું પણ આજે નિશ્ચિત થયો 'હું'. આની પૂર્વે મને હમેશાં ચિંતા રહેતી હતી, કે, પાછળથી મહાશય મને ઓળખી કહાડશે. ઘણીવાર કાઠીનો ઘોડો રમવો પડ્યો હતો. હવે તો ખુશા હિસે બદાર ફરી સફીશ મહાશયનો આજે પત્ર વાંચી ધણા દિવસ પૂર્વે ધીખેશું એક ગીત મને યાદ આવ્યું છે:—

‘ મુઝ ! રાત્રિનો સમય ફોવાને લીધે હું તમને
ઓળખી શક્યો નહિ;

જે હાથમાં જે વેગણ લઈને તમે આમનેમ
ફૂંટતા હતા,

વળી પૂછું હું ફરી સાત સગેવરનું પાણી
પીતા હતા !! ”

ગમે તેમ હોય, આજે આપે મને ઓળખી કાઢ્યો છે હવે મને આસમાને ચઢાવતા નહિ. હું જ્યાંનો હોઉં ત્યાં જ રાખજો. હવે મહાશય, દાસને દાસ બણી ચરિતાર્ય કરજો—એજ માગી પ્રાર્થના અને નિવેદન છે. શ્રીધામ ત્રિદાવનથી આવીને મહાશયે જે પત્ર લખ્યો હતો તેમાં પણ

અપૂર્ણ પુનાવલી

માત્ર આપની એકનાની જ વાત લખી હતી તેથી કરીને માગ પ્રાપ્તને અપાર આનંદ થયો નહિ અને તેટલા જ માટે હું પણ મહાશયની આગળ દાનગર થયો નહિ અપગ્રાધ તો થયો છે ખરેહ, પણ શુ યે ? હવે તો ક્રમા દરી મને આનંદિત કરો. "ક્ષમા રૂપ સપત્તિનામ્". માટે આગે ક્રમાનો બિખારી ચર્ચ દાનગર થયો છું મહાશયની જેમ ઇશ્વર હાથ લેમ કરો માગ વહાના સ્થામા માને નેહ આપ મોકા આનંદિત થયા છે માલખી મને ધણો જ આનંદ થયો છે, પણ વળી પછો બધ પણ પાઓ છું ગમે, મને જોઈને વળી માની ઉપરની આ મહા અને લખિત નવળી જતી ગકે હું માનુ નામ દુન્યાડના છેમ્મો થયો છું પણ જાલો મારી શી ગતિ થશે ? મારા મા તો તમે તેમને જેવા કહેરા આહો તેવા જ છે ખરેખર તેઓ પ્રેમમથી, દયામથી અને મ્નેહમથી છે—અને જોને જોને મથી' પ્રત્યય નામે તે સર્વે શુભો એક સાથે જ માગ માનામા સ્થા છે માને મા' કરીને મોવાનતા કે ફૂતાર્થ થયો છું અને હું પોતાને મહા-બાગનાન સમજુ છું જો તેઓ એવા પ્રેમરાજા ન હોય તો શુ કૃષ્ણ વળી પાછા બધાય ખગર કૃષ્ણ કેવલ એવા મોકના જ તાગામા છે મહાશય ! કૃષ્ણને આહતા કૃષ્ણ પોતે જ શીખવે છે તેમ ન હોય તો જીવની શી શક્તિ છે, કે, તેમના ઉપર પ્રેમ રાખી શકે કે માટે જ જેઓ કૃષ્ણના ઉપર પ્રીતિ રાખે છે તેઓ (સામાન્ય) જીવ નથી,

પ્રાગલ્ભ્યનાં ફળ

તેઓ તે જ મહાનંદમય ગોણીકધામના નિત્યવાસી અને તે જ રસમયના નિત્ય સહચર છે પણ એક વાત તો આપ જાણો છો, કે, કૃષ્ણના ખેલમાં પ્રધાન ઉપાદાન સ્ત્રી છે. એઓની સાથે જ કૃષ્ણના મનનો મેળ વધારે છે, એઓની પામે જ કૃષ્ણ ગિરસ્તાર છે. પ્રકૃતિથી છૂટા પડના જ તે નિર્ગુણ, નિષ્ક્રિય, નિરાકાર અને પરમ શ્વેતરૂપે દેખાય છે. એવી વસ્તુ હોય, કે, ન હોય તે જાને સમાન જ છે એટલા માટે જ મહાશય ! આ જગતની સર્વ જીવોડને મન અને પ્રાણ વડે આદર કર્યાથી કોઈને કોઈ વખતે પણ કૃષ્ણ-કૃપા મળશે જ મળશે પ્રકૃતિની વિરથ કોઈ જી પછુ રિયર રહી જય લાભ મેળની ચકતું નથી. કારણ તો મહાશયને દીક વાદ દશે. જે દિવસે લંકાના દ્વાર વાનર સૈન્યે કળતે કપોં હતાં ત્યારે પ્રમીલા હંદ્રજાને મળવા માટે પંકામાં પ્રવેશ કરવા જતાં ત્યારે વાનર સૈન્યે દાડ નહિ હોંઘ્યાં ત્યારે તે રણપ્રાર્થિની થઈ પોતે જ રામચંદ્રની પામે આવી. ત્યારે રામે મહાવિપત્તિ ગણી તેને સ્તવન અને સ્તુતિથી સતુષ્ટ કરી અને વાનરોને-આજેશ કપોં, કે, આ મહાશક્તિનો પથ કોઈ પણ રોકે નહિ આમ હતું. તો, પછી પામર જીવની વાત તો શી કહેવી ? આ તો સ્પષ્ટ પ્રકૃતિની કથા છે. વળી ગોણીક, કે, જંતાવનની મહાપ્રકૃતિઓની વાત તો કેણુ જાણે, કહો એઉ ? તે પ્રકૃતિઓ જેમના ઉપર દયા કરે છે તેઓ જ દેવલ સમજ થકે છે. જેઓ કૃષ્ણની ધ્યેય શક્તિ છે અને જેઓ કૃષ્ણને પચકે પચકે ફેરવતી

અપૂર્ણ પગાવણી

નિયત કરે છે તેઓની ગતિનુ માપ દેખ્યું કરી ગઈ ?
એટલા માટે જ પ્રકૃતિ માત્રનો આજ્ઞ કરી ચાલ્યું એ
સારું છે દારણ કે, દેખ્યું જાણે, મહાશય, કયા વનમા
વાવ મૂનો છે અને ક્યારે ઉઘીને એકીવારે માય કરી ભેગે ?
જૂની કહેવત છે કે—અળાપુરી નદીમા કદી પશુ તપ્ત
પડ્યું ઉચિત નથી. દેખ્યું જાણે કદાચ મગન આદિ માસ
કરી ભે. માટે નિવેદન એ, છે, કે જ્યારે આ મહાસમુદ્રના
દિનાગ વિશે કાંઈ પણ ખબર નથી ત્યાં હું ચમી જ
જલસપસું કરી નમસ્કાર કરવા એ જ ચોક્કસ છે. આ રીતે
કરવાથી પછી ભલે કાંઈ પણ દાગળ્ય મુઠો નહિ નિર્મિત
મને જીવન ગાળી શકાશે તેઓનો જેવ તેઓ જ જાણે ॥
પામર અભિમાની પ્રશ્નો તે શું જાણે ? સમજ્યા વિના
કંઈ કંઈ રીતે આ મહાસમુદ્રને હનાવવાને પ્રયત્ન કરે છે,
પરંતુ તેઓને ખબર નથી, કે, તેમાંથી સુધાકર ચંદની
ઉત્પત્તિ થઈ છે તેમાંથી જ જીવનાગર નિપ પશુ નીકળ્યું
છે. ગમે તેમ હોય, મહાશય, પશ્ચાત્ત્ય શું કરવા કરી ?
આપ સૌ સારી પેઠે સુખમા અને આનંદમા રહો તો મને
ધણી આનંદ થાય છે અને થશે હવે એકવાર આપ
જોડાજોડ ચાલ પગે જીભા રહેા હું ધીરે ધીરે એકવાર
પ્રજ્ઞામ કરી ચાલ્યો જાઉં જુગનરૂપ સિવાય આ આખને
બીજું કાંઈ ગમતું નથી માટે જ આ પ્રાર્થના

આપ લોકની દયાનો લિખારી

પાગલ રંગનાઈ

પત્રાંક ૨૪

શ્રીચરણમાં,

મહારામ, ખરેખર નિર્જનવાસ કરતાં આનંદનો વામ બીજો કાષ્ટજે નથી. આ અનંત જલદી આજ્ઞા પર્વત ઉપરના અનંત સ્થાનોમાં તેની અનંત લીલા જોઈ શકે અને તબ્લીન ચર્મ જઈ શકે. ત્યારે મહારામ, "O Solitude ! Where are thy charms that sages have seen in thy face ?" etc, એ વાત ક્રિષ્ણ પાગલના જેવી શું નથી લાગતી ? હવે હરિ બોલો અને આનંદમાં ડૂબી જાઓ. તમે એકલા તે કેટલો આનંદ ભોગવશો ? આનંદરૂપી મહારામુદ્રનું એકલા પાન કરી શકો કેટલો મુકવી નાખવા ધાર્યો છે ? તેના કરતાં સર્વેને સાથે સહ જઈ તુષિપૂર્ણ પાન પણ કરો અને પછી પાન કરવા માટે થડા જરી લાવી પણ ચકરી. હવે જે મળે તેને પ્રેમ-સમુદ્રમાં સાથે લઈને જાઓ. હવે કાષ્ટને મુકી દેવાની વાત નથી. અનેક જીવને સાથે લઈને જ તો મહારામ ચાલ છે, કેમ, ખરું કે નહિ ? એક પાગલની વાત કહું—શિવજી પણ એકલા રહેવાનું પસંદ કરે છે એમ તમને લાગે છે, પરંતુ જ્યારે પ્રેમ-સમુદ્ર ઉપર તેમની પણ તજવડ પડે છે ત્યારે બીજા કાષ્ટ ન મળતાં હોવે જતા, પ્રેત,

અપૂર્વ જ્ઞાવણ

પિતાએ લઈને પાપુ આનંદથી કમરે વગાડતાં આનંદમાં
 ઘેના ચર્મ જાય છે. મહાશય, શુભ રીતે નિશો કગવામાં
 મગ્ન નથી. નિશાના અમલથી રમતા ઉપર બે ચાગ વાગ
 પડી ન જવાય તો નિશો કંઈ શાં કામનો દ હજારો લોકો
 આનંદ પામે, હજારો લોકો તાળી દઈ નાચે, ત્યારે તો
 આનંદ થયો કહેવાય. એમ ન થતા ગત્રે એકમાં છુપી રીતે
 નિશો કંઈથી વળા શો આનંદ થવાનો છે ? એ તો માન
 ઔપધ મેવન કરવા જેવું છે માટે જ તો ઔપધને અમૂલ
 કહેવડાવવા માટે મારા પ્રશ્નને નિતાઈ રૂપે દારે દારે પ્રેમ
 વહેથી જગતને મસ્ત કર્યું હતું. હવે વળી ચોરી શા છે ?
 મં તો પીધો છે, હવે માત્ર રમતામાં આગાહવાનુ બાળા છે
 મારી વાતમાં કશો દ મધડો નથી એના ઉપર કશું ધ્યાન
 આપના નહિ એને પાત્રનો પ્રવાપ મળી માફ કરજો
 મહાશય, માળી થઈને જુદા તો રાખ્યું છે; હવે એટલી
 ચોટા કરવી ઉચિત છે, કે, જેથી એના ફળ પણ પગમ મધુ
 થઈને ને ખાઈ તેને આનંદ આપી શકે મારે માટે ચિંતા
 કરજો નહિ, તેપણુ તેથી મને બૂલી તો જશે જ નહિ

આપ લોકનો દાર

૮૨

પાગલ રેનાઈ

પત્રાંક ૨૫

શ્રીયુક્ત કૃષ્ણદામ રીલ,

બાઈ ફક્તવાવ રે! આજે તમારો પત્ર વાંચીને હું
કેટલો ગ્લો છું તે તો તે ગુપ્ત ધનરૂપી ગુપ્ત બધુએ જ
જોયું છે તે દયામન હૃદયની દયાનો મને આ કાંઈ પ્રથમ
અનુભવ નથી મેં તે અનંત શક્તિમયતાં અનંત અને
અજસ દયાના દર્શન જોયાં છે અને રોજ રોજ જોઉં છું
પણ ખરો, તેમ જતા હું એવો તો પાપહી, ભ્રમાપ અને
શુદ્ધિપ્રપ્ત છું, કે, તેમના પ્રેમમાં ફળી મળ્યો નહિ.
સર્વદા આકુલ પ્રાણથી મૃગજન જેવી આજા પાછળ દોડી
આયામાં ને આસામાં વ્યર્થ કાળ નિર્ગમન કરું છું
બાઈ રે! આજે તમારો પત્ર વાંચી આકુલ રૂઝ -યાકુલ-
પ્રાણે તે કિનારા વચના મહાસાગરના કણધારને જોયો
પાડવા લાગ્યો પણ બાઈ, પૂર્વના પાપની ગ્મૃદિએ મને
તે આનંદથી વચિત કરીને અગાધ અને દુઃખ નિગાણા-
સમુદ્રમાં દેંડી દીધો બાઈ, જૂલર્જની માફક અંધકારથી
પૂર્ણ મારું હૃદય નિગિકંદરાની માફક લવાનક હિંસા અને
દ્રોહથી ગ્રાસ્ત અને સર્પોનું આવાગ-અવ છે भारी
યાવના સર્વદા અસહ્ય છે. નિગાણાના વાયુથી સદાએ
પગગિત છું. મારા મનની અવસ્થા માઠ જ મન જાણે

અંદરૂનું યજ્ઞવલ્કી

છે અને બીજે જાણે છે તે આત્મદમય પુરુષ કે, જે આ બ્રાહ્મદીનના હૃદયમાં ગદી દારૂનું ધાનના પામે છે બાઈ રે' સુકામય દેવ શુ આરા મહિન હૃદયમાં વાસ મરી શ-નો હશે? તેઓ તો દયામય છ હમેશા જ નો કરી હૃદયમાં આનંદ આડે છે, પરંતુ આરા સખત રચાનમાં તેમને આનંદ દેના મને કષ્ટ થાય છે તે પશ્ચિમ પરિવ્રજનો આ અપરિવ્રજના પાનમાંની છંદા મળતા જ નહીં મૂંઝા ઉડું છું બાઈ મૂંઝા પર કદ તો બાઈ, તમે જ મારી ગતિ છો, તમારી જ મારે એકમાત્ર આગમ અને બરોસો છે રોજ રોજ તમે નરમ અને વધુ નરમ થઈ તે કોમન ચગળને નમારા હૃદયમાં ધાગણું કરો-તે રખતે કેવનમાત્ર આ બ્રાહ્મદીન મોટા બાઈને વાદ કમ્બે અને મારી વાત પણ તે દયામયની પામે કાઠને એટલેથી જ હું પરમ પવિત્ર ધર્મ વ્રજવાસને ઉપયોગી દેહ મેળવી વ્રજમાં વાસ મરી મરીશ એમાં કદ પણ મહેલ નથી તમે તમારા આ મોટા બાઈને જુઓ જતા નહિ મોટા બાઈ મહાપાપ હી હોય તો પણ નાના બાઈનું જે કર્તવ્ય હોય તે જુની જવું નહિ મારી પામે મારી પોતાની આશ્રમની કાઈ સામગ્રી નથી આશ્રમમાં તો તમે જ છો બાઈ રે' હું એ જ આશાએ આટલો જડું પરિનારવાગો હોઈને પણ ભલ પામતો નથી હું મોઈનો બાપ કોઈનો મોટો બાઈ, કોઈનો પુત્ર, કોઈનો નાનો બાઈ, કોઈની નાની બહેન થઈને રહ્યાનો સખધી થયો છું આટલા બડોળા પરિવ્રજવાળા હોડું એ મહા-

પાગલ રૂઝનાં

પાપનું પ્રાપ્તિ છે એ પણ હું સારી જેડે સમજું છું, પગંતુ શું કરું બાઈ ? હું અતિ ગરીબ, તેથી મારા સ્વાર્થને ખાતર કેવલ તમારા જેવા ધનીની સાથે પ્રયત્ન કરીને સંબંધ બાંધું છું. તમે લોકો દિન પર દિન અધિક ધની ધાઓ, હું રાજ રાજ ગરીબ જ થતો જાઉં, તેમાં મને કોઈ જાતની હાતિ પણ નથી અને કોઈ જાતનું કષ્ટ પણ નથી. હું કેવલ તમને સર્વેને મુખી જોઈને જ સુખી થઈશ અને સુખી થવાને ચાહું છું. કૃષ્ણની ઈચ્છા કૃષ્ણ જ જાણે અને જાણે તમે લોકો, કેમ ન જાણો ? તમે લોકો તો તે પ્રાણુ વક્ષસબના આદરનાં પાત્ર છો. નેચો મારા પણ સ્વામી છે, પણ મારું હૃદય કહિન અને કલંકિત છે તેથી હું તમને દારી બેઠો છું. આ જગતમાં પાપી તાપી સંપૂર્ણ જ તેમની આગળ અતિ આદર અને સંભાળને પાત્ર છે એટલું યાદ રાખીને કોઈ પતિત ઉપર ઘૂણા કરતા નહિ. પાપી પણ તેજ કૃષ્ણના છે અને પરમ પ્રેમિક પુરુષ પણ તે જ કૃષ્ણના છે. બાઈ કૃષ્ણ, જે જન્મ્યાદ રાજ-આજ્ઞાથી કોઈને પણ કલ્લ કરે, કે, ફાંસીએ ચડાવે તે શું રાજ-સરકારનો નોકર નથી ? જેવા મંત્રી છે તેવા જ જન્મ્યાદ પણ છે. પ્રજુએ જેને જેવા કામનો બાર આપ્યો છે, તે તેવું કામ કરી પ્રજુનો હુકમ પ્રતિપાલન કરે છે. ત્યારે વળી પતિતને જોઈ ઘૂણા કેમ કરાય ? બાઈ ! તેને પણ દસ્તે વદને, પ્રેમથી ગળી જઈને આર્થિકન કરો તો શું કોઈ વાર પણ કૃષ્ણ તમારા ઉપર રુસ્સે ચસે ? કોઈ કોઈ આ વાત

અપૂર્વ પૂજાવળી

સાંભળી પ્રજા ઉઠશે અને એ તો પાપીને ઉત્તેજન આપવા જેવું છે એમ સમજશે. પણ બાઈ! સારી રીતે નજર પહોંચાડીએ તો આ વાતની સત્યતા માલમ પડી આવશે. બાઈ રે! સાપ જેમના છે તેમના જ મનુષ્ય પણ છે. ત્યારે વળી સાપ ઉપર રીમ કેમ રાખતી? માટે કહું છું કે બાઈ, અપારિત બાવધો ને મળે તેને પ્રજાનું નામ-દાન કરે. અને દિન જોડી તેના ઉપર પ્રીતિ કરે. જે તમારી સાથે શત્રુભાવ રાખે છે તેને પ્રેમની નજરે જોવાનું થાખે. બાઈ રે! પ્રજા જાણે ક્યારે તેકું આવશે અને આશ્વા જલું પડશે. પ્રજાનું નામ જ પાછળ રહેશે. માટે કહું છું, કે, બાઈ, જે દિવસની પૂજા માટે મૂર્તિ મળજી હોય કે ન હોય પરંતુ બહુ કાલ સુધી રહેવાની છે, એવી ને પાટ (કે જેના ઉપર મૂર્તિની સ્થાપના થઈ છે) તેને મળજી કરવી એ શું ડાપણ બરેહું નથી? બાઈ! જે દિવસના શરીર માટે અર્ધમ કુર્ધ કરી નાનાવિધ સુખાચ પદાર્થોથી તેને પાસન કરવા કરતાં અધિક દિન-ચિરકાલ-ટકા શકે એવું ને પ્રજાનું નામ, તે નામને નાના અલંકારથી ગજાગારવું એ શું સારું નથી? માટે કહું છું, કે, અન્યને માટે શુચન નિર્ગમન કરે. આપણી નજરમાં જેઓ પાપી દેખાય તેઓના કલ્યાણને માટે સદા અશ્રુ ઢાળે અને તેઓને માટે પાપીના સહાયક તે પ્રેમમય પ્રજા આપણા નિતાઈને નિરેદન કરે. સર્વદા પ્રેમને માટે તે પ્રેમમય હરિની પાસે પ્રાર્થના કરે. બાઈ, જે જગતને સુખમય જોવાની ઇચ્છા હોય, તો,

પ્રાગલ્ભ્યનાં

સુખના દસ તજે પ્રેમો અને હુઓ નિવાનદના ચરણનો
 આશ્રય તો નતિ દીનતાથી તેનો પદાશ્રય મો-એમો, કે,
 કે પ્રેમમા રૂપી જવાગે અને પ્રેમની નજરે સર્વ વસ્તુ
 પ્રેમપૂર્ણ અને આનંદમય જણે ત્યારે તમે જ્ઞાત્યં ઘરો
 ત્યારે સવળી જવાના સમી જશે બાઈ રે' ગોપમણને
 જવાનામાથી હો ભવા માટે જે પ્રેમમય કૃષ્ણે દાવાનવનુ
 પાન કર્યું હતું તે જ કૃષ્ણનુ મન્યુ યેવુ નેહમ્મ બાઈ એક
 એક કરતા દિવસો ચાખ્યા ગયા કેણ જાણે દવે આ રીતે
 કેટલા દિવસો જાણે આ છે કે જે સખ સખ સકાય તો
 નહિ પણ સમય છે મારા બાઈ મા તે નથી તો પણ
 તમે જોડો સગા પ્રવલ કર્યો તો જ્ઞાત્યં ઘરો એમા કેઈ
 જાતનો સદેવ નથી સખતા સખતા પ્રાણુ પડો જ
 પાકુય સાય છે મારે પ્રવલની પામવનો આવકવાદ બધે
 મો છે મારી સખ વિનાની વાતો સાબળી દસતા
 નહિ મનની વાતને પુનકની સાય સખ નથી મનની
 વાતો મનની માથે જ સાય છે તેથી જ આજે જે એક
 વાતો મદાર નીકળે મર્ધ તમને સખવાનુ છે મારે જ
 વિના મોઝે મે સખી મોકલ્યું છે કૃષ્ણ બર્ધ આટમુ
 પણ જાણે કે પ્રેમના બહારની એકમાત્ર અધિકારિણી
 પ્રેમપિણી સીમર્નિજો છે મારે હુ, કે, ને હુ પ્રેમમા
 પ્રેમી થરા ચાહતા દો તો આપિણી કન્યાપિણી માના
 અને જમિનીપિણી અધિગણિણી મનુને આશ્રય મો
 મોરે કીડ કરવાની આમથી થઈ અથવા સસારની

અપૂર્વ પુત્રાવલિ

માધાપ્યરપિણી ગણી ઠગાતા નદિ. તેઓ જ કૃપાપ્રેમદાત્રી છે. કન્યાને કન્યા ગણી સુદ જ્ઞાન રાખના નદિ સર્વેને એક રૂપે ગ્રહીતે. હું રમના ત્રિવસમાં જવાની તજવીજ કરું છું. જો ત્યાં સુધી જીવીશ તો મળીશું. નહિ તો તમારા મોઢાની મંગલ કામના કર્મો કરતો ચાલ્યો જઈશ તોને માટે કે.છ હુ ખિત થસો નદિ. સમુદ્રમાં અનાંત છુસુદો પવકમાં ઉત્પત્ત થાય છે, વગી પવકમાં લય પામે છે-હું પણ તેના જેવો છું.

તમારો

૯૨

પડી. ચિરકાલના કાળને સુમારી ન દેવો જોઈએ. જો ચિરકાલ સુખમાં રહેવા કોઈ ચાહતું હોય તો તેણે આંખ બંધ કરી સ્વાર્થ ત્યાગ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો. ત્યાં સુધી સ્વાર્થ હોય છે ત્યાં સુધી દરિ-ભગ્ન થતું નથી. નમે, મા, કૃત્યપ્રેમમાં રૂબેલાં રહે. તે જોઈ હું સુખી થઈશ. મારાથી તો ભગ્ન સાધન દેવે મનાર નથી. ત્યારે સાધનનો સમય હતો ત્યારે મેં તે નકામો કહ્યો છે. દેવે તો મારા હાથમાં નથી. દેવે તો મારી સમસ્ત આત્મા અને ભરોસો તમે જ છો. મારી વહાણી નનીને કહેજો, કે, તેનો મોટો બાઈ સારી પેઢે છે, કશી ચિંતા કરે નહિ. મોનાસુખીથી કેટલાક દિવસ ઘણાં પત્ર નથી, પણ સર્વે કુશલ છે, એમ હું પાર' છું. વચમાં ઘેરથી પત્ર આવ્યો હતો તેમાં તમારે મારે ઘણી ઉત્કંઠાથી પૂછાચું હતું. કે, તમે ત્યાં ક્યારે જશો ? કૃષ્ણની ઇચ્છા ત્યારે થશે ત્યારે જ મનરહામના પૂર્ણ થશે. મારે મારે ચિંતા રાખતો નહિ. મને સંભારતાં રહેજો મા !

તમારો પુત્ર.

૯૨

પત્રાંક ૨૭

બાબા રાધા,

તમારા પૂર્વના પત્રમાં નીચેની જરા કીક છે એ જાણી જોતો છું ખુશી થયો હતો તેટલો જ દિલગીર તમારું શરીર સારું નથી એ જાણી થયો છું. આવી સખત ગરમીને લીધે આ પ્રમાણે થયું છે, પરંતુ દર્દી ચિંતા કરશો નહિ. સઘળું સારું થઈ જશે. શરીર ઉપર જરા વિશેષ નજર રાખતા રહેવું. શરીર જ સાધનનું મૂલ છે. શરીર નીચેની રક્ષાથી ઈષ્ટના ચિંતનમાં જોતો આનંદ થાય છે તેટલો આનંદ રોગી શરીરે થતો નથી. એટલા માટે શ્વપિ-મુનિઓ સમાધિનું અવસંજન કરી શરીરને દીર્ઘકાલ સ્થાયી કરવાને પ્રયત્ન કરતા. તેઓ એમ કેમ ન કરે ? તેમ કરી શકે તો જ અનેક દિન સુધી સાધન કરી શકે. વળી એટલા માટે જ હાથોગ, રાજયોગ, વગેરેનો અભ્યાસ કરતા. માટે કહું છું કે, બાબા, શરીર જ સાધનનું મૂલ છે. શરીરની વિશેષ સંભાળ રાખજો. યુક્ત આદાર વિદ્યારને વિષે સદાએ યત્નવાન અને સાવધાન રહેજો. શરીર હવે ક્રમે ક્રમે ધ્વંસની દિશાએ ચાલ્યું છે. હવે જો હળવે હળવે પાછળ પગલું ભરી શકશો તો જ શરીર થોડા દિવસ ટકશે. આ ભયંકર પ્રવાહમાં વળી જલદીથી પસંદગી

અમૃત પંચાવલિ

જ્યાં માટે સાદાપ્પ દરવી એ હીક નથી માટે વળી પાશુ
કહું છું કે. શરીર ઉપર જરા વિશેષ નિરગમનને વચમા
વચમા અમૃતને મળી શકશે તો હીક જ થશે મમય મળે
સ્થાનેગ્યાને ફળે ગુણકારી ખાનાના પદાર્થો ઝેરી હવડી
અને ઉત્તેજક વસ્તુનો આહાર કરના નહિ દૂધ, ઘી, વગેરે
દેરને ઉપભોગ કરવા લાયક વસ્તુ ઉપર વધારે ખ્યાન
આપને ગાક વગેરે ફનાદિનો વધારે ઉપયોગ કર્યોથી
શરીર વધુ સાથ રહેશે અને અનેક પ્રકારે નીંગાગી પણ
કહેશે એ ધ્યાનમાં રાખજો

તમારો

૯૨

પત્રાંક ૨૮

પ્રાણપ્રિય સાર્થ !

તમારો પત્ર મળ્યો છે. તમે બહુ ચિંતાગ્રસ્ત થયાં છે. જાણી છું અત્યંત દુઃખિત થયો છું. આટલા ચિંતાગ્રસ્ત થવાનું હાંધું કારણ નથી. કૃષ્ણ સર્વજ્ઞ બિરાજે છે. તેના સિવાયનું એકે સ્થાન નથી, તેની દયા સર્વજ્ઞ જ છે, ત્યારે આટલો ભય કેમ રાખો છો? મારે માટે વૃથા ચિંતા કરી હૃદયને વૃથા દુઃખિત કરશો નહિ. સદા કૃષ્ણ-ચિંતામાં દિવસ નિર્ગમન કરે. કૃષ્ણ ઘણા દયામય છે. મનુષ્યને માટે ચિંતા કરવી વૃથા છે જેમ વૃક્ષના મૂળમાં જલસિંચન કરવાથી તેનાં પત્ર, પુષ્પ, ઝાળા, ફલ એ સર્વ સ્થાને જ જલસિંચન કરવા જેવું છે તેમ કૃષ્ણ-ચિંતા કરેથી સપજાની ચિંતા કરવા બરાબર છે. કેમ નહિ? તેઓ જ મૂલ આધાર, તેઓ જ જગતનું મૂલ કારણ છે. માટે કહું છું, કે, બાળા, સર્વજ્ઞ આશ્રય રૂપ તે જ કૃષ્ણના ચિંતનમાં દિનરાત ઉન્નત થઈ સુખે કાલ નિર્ગમન કરો. કૃષ્ણ-પાદપદ્મને વિશે સમસ્ત હૃદય ઢાળી દેજો. તેમ થયેથી જ ચિરકાલ સુખે રહેશો. મનુષ્યને મનુષ્ય તરીકે યાદનો, મનુષ્ય તો હમ છે. કારણ કે, તે દમભૂં છે અને ક્યારે થાપ આપશે તે કહી શકાય નહિ. જેને આજે પ્રાણુથી યાદો

અપૂર્વ પૂજાવલિ

છો તે કાને તમને છોડી ચાલ્યો જશે છવ માત્ર જ
કૃષ્ણની આજ્ઞાને અધીન છે તેમની આજ્ઞા થયે તે વધારે
રહી શકતો નથી અને તેમની આજ્ઞા ન થયે તે જઈ પણ
જકરાનો નથી કૃષ્ણ સ્વેચ્છામય છે, મનુષ્ય અને છવ
માત્ર જ તેમની આજ્ઞાને અધીન છે માટે કહુ છું કે,
બાપા મનુષ્યને મનુષ્ય તરીકે ચાહોને

તમારો

૯૨

પત્રાંક ૨૯

બહેન નની ! (નિયોગી મહારાજનાં પુત્રી) —

આ વખતે સઘળાના પત્રો મળ્યા છે, પરંતુ તમારા પત્રનો જ ઉત્તર લખું છું. આ ઉપરથી જ તમે સમજી શકશો, કે, હું તમને કેટલો બધો ચાહું છું. સુધ્ધ પ્રીતિ કેમ કરવી તે મારા જેવું કોણે જાણતું નથી. મારી પ્રીતિની વાત સાંભળી ઘણું ખરું તમને હસવું આવશે. ગમે તેમ હોય પણ બહેન, તમારા હસ્તાક્ષરો એક એક હીરાના ટુકડા જેવા સુંદર છે. વચમાં વચમાં મને આ પ્રમાણે આનંદ આપવાનું ભૂલશો નહિ. સર્વે કુશલ છે જાણી બહુ જ આનંદિત થયો છું. સોનામુખીથી એકે પત્ર આવ્યો નથી. તમારાં બહેન કેમ છે તે હું જાણતો નથી. તેમનું શરીર સ્વસ્થ રહે તે એક રીતે અસંભવિત લાગે છે. જેઓ યશી ચિંતા કરે છે, તેઓનું શરીર પ્રયત્ન કરીને ખરાબ થઈ જાય છે. પ્રીતિ રાખ્યાથી જ ચિંતા કરવી પડે છે. જેઓ જેટલી પ્રીતિ રાખે છે તેઓને આ સંસારમાં તેટલી જ ચિંતા રહે છે. આ સંસારમાં જેઓ જેટલા ગડે છે તેઓ તેટલા જ આનંદમાં રહે છે. આ સંસારમાં હામ્ય અને રૂદન એ બે બહેનો છે. તેઓ સદાએ સાથે રહે છે, કદી પણ

અપૂર્વ પૂજાવર્ણી

ત્રિખૂટાં રહી શકતાં નથી.....બાબા રાધા ! જ્યેએ
કૃષ્ણ નામ લે છે, તેઓ ચિરકાલ સુખમાં રહે છે. માટે
કહું છું, કે, બાબા, કૃષ્ણ-નામ કદાપિ જીવતા નહિ, કે, ખીજ
કેાકોને પણ જૂલી જવા દેતા નહિ, આ સંસારમાં જ્યેએ
એકત્ર મળી કૃષ્ણ-નામ લે છે તેઓ જ ખરું જોતાં નિજજન
-એટલું હમેશાં યાદ રાખજો. નિજજન કહેતાં સી પુત્રને
ત સમજવાં.

તમારા લોકનો

૯૨

પત્રાંક ૩૭

શ્રીનૃસિંહપ્રાણુનાં ચરણમાં,

આપના બધી રીતના કુસલ સમાચાર જાણ્યા. આપનો પત્ર મળવાથી મને કેટલો આનંદ થાય છે ને તે તે અંતર્યામી સિવાય બીજા કોણ જાણી શકે? જંગલી પુલ જંગલમાં ખીલે છે. જેમનાં તે પુલ છે તેમને જોઈ મનના ગવે દરી પોતાની મેજે સુકાઈ જાય, માટીનાં પુલ માટીમાં મળી જાય છે. મારી અવસ્થા પણ બરાબર એ પુલના જેવી છે, પોતાની મેજે ખીલે જી અને પોતાની મેજે સુકાઈ જાય છે, હું તે દેખાડી શકતો નથી એ જ મનમાં માત્ર ખેદ છે. કૃષ્ણ હું જોવાનો કે દેખાડવાનો દિવસ આપમે પરા? હજીમમની ક્ષી ઇચ્છા છે તે કોણ જાણે છે? ત્યારે કૃષ્ણે ગલ આપ્યું છે ત્યારે નિશ્ચય જ તેને કંઈ ધારણ કરવાનો પ્રસંગ અવસ્ય એક દિવસ આપમે જ આપમે, પરંતુ જો દેખાડવાની પહેલાં જ તેડું આવે તો પેલા માધકના સગ્દો 'પરમા વિધવા સ્ત્રી છે, તેને અન્ન આપો' તેડું સ્મરણ થશે. માગ પ્રાપ્તુ હવે માગ નથી. કરગની મુંઝવણને લીધે ગાપદાદાની મિંકા વેચી નાંખી છે. હવે તો હું છેક જ કંઠાસ છું; સજ્જાને બાંજો બિખારી. હવે ફક્ત દયાની યાચના કર્તો ઘેર ઘેર આમકું

અપૂર્વ પૂનાવળ

હું. મારા કૃષ્ણ ધણા જ દયામય છે. તેમની દયાની તુલના નથી, પાર નથી. દમણા તેઓ દયા કરી આપના દાર આગળ લઈ આવ્યા છે. ધન્ય દયામય, તમારી દયા ! હું પાણીને માટે તમને આટલું બધું કષ્ટ ! હું મરીજ, કેવી રીતે તમારો ઉપકાર વાળીશ તે જાણતો નથી. મારામાં ભક્તિ નથી, મારામાં પ્રેમ નથી; આ શું કે મનુષ્યોને જેવું હૃદય તમને આપું તોજણ તમે સા માટે લેજો ? ચિરદિન ઝઘડી કરી રાખવાની ઇચ્છા હોય તો રાખો. મારી પાત્ર એ ચરણમાં તે જ પ્રાર્થના છે. મહાશયે સખ્યું છે, કે, મારી કથા અનેક સ્થાને સમજી શકાતી નથી; એ વાત તદ્દન સત્ય છે. પાત્રસની કથા અનેક સમયે સંબંધ વગરની ચર્ચ પડે છે, અને તેથી સમજી શકાતી નથી. હું પોતે પણ મારી પોતાની વાત અનેક સમયે સમજી શકતો નથી; હું પોતે મનમાં ને મનમાં હસી મરું છું. આ સૌ ખેલ ખેલાય છે તે તો તે જ જાણે. વરૂં વખતે સમજવાનો પ્રયાન કરવા જતાં કિનારો જ ખોઈ બેસાય છે. એક તો જાતિ, કુલ, માત્ર ખોઈ બેઠો છું, તે ઉપરાંત વળી બે બીજો કિનારો પણ ખોઈ બેસું તો પછી મગાહ પણ ખૂબ અને દુઃખ પણ ખૂબ. “વિવામૃતતુ” એકત્ર મિલન” ઘણું જ મધુર ! ઘણું જ મધુર ! મહાશય, આશીર્વાદ કરો કે આ સુખદુઃખમા ચિરકાલ રહેવાં રહું અને બીજાને રહેલા રાખું. મહાશય, આ રાજ્યના પથપ્રદર્શક એક માત્ર પ્રેમમયીઓ જ છે, પરંતુ આપ જાણો છો, કે, તેઓની સાથે ચતુરાઈ કરવા

પ્રાગલ્ભ્યનાં

જતાં જ પ્રેમમય રાધાકુંડ દેખાડવાના છત્રે ભવાનક નરકકુંડ દેખાડી દે !

આપણે તો ભાંત છીએ, કશું જાણતા નથી, તેથી રાધાકુંડના ભ્રમમાં નરકકુંડનો આશ્રય કરી મહાદુઃખને પરમ સુખ જાણી તેમાં જ રૂબ્યા રહીએ છીએ. જે રાજ્યને! પથ જાણતા નથી તે રાજ્યના પથપ્રદર્શકગણ સાથે ચતુરાઈ કરવા જવી એ તો આપણા પોતાના ધ્વંસનું પ્રધાન કારણ થઈ પડે છે. આપણે વગર જાણે આ પ્રેમમયીએને બીધણ ગરલમુદ્રરૂપ બનાવી દઈ આપણા શોખથી ઉત્પન્ન કરેલા વિષમાં આપણે પોતે જ બળી મરીએ છીએ. મહાશયને તો સારી પેઠે ખબર છે, કે, જે સમુદ્ર રાતનો બંદાર છે—ચંદ્ર અને અમૃતના કુંભનું ઉત્પત્તિસ્થાન છે—તે જ સમુદ્ર વળી જમનનો પ્રલય કરનાર વિષનું પણ સ્થાન છે. નારાયણના જેવા રસિક યયા વગર સુધા અને લકમી મળી શકે નહિ. સિવજીની માફક અણ રહેવાથી તો કેવલ ગમ્ય. રસિકજનો જ કેવલ આ સમુદ્રના હાસ્ય-વૃદ્ધ રૂપ તોફાનમાં હોશિયારીથી પાર જઈ શકે છે; બીજા ભોગે! તો રૂખી મરે. હું આજ તોફાનમાં રણ રણ. યાઉં છું. જો પકડીને તાણી લેશે તો જ ઉધ્ધાર, નહિ તો “આપ્યો અનંત નરકમાં.” મહાશય, જ્યાં લાજ અને ભય બને છે ત્યાં વિજયણ સાબની આગનો ત્યાગ કરે છે, એકવાર પણ તે દિગામાં પગલું ભરતા નથી. વળી સાશ્વમાં પણ કશું છે કે:—“મહાજનો વેન ગતઃ સ પન્થા ।”. ખાટે કહું

ધુ, કે, આવા સમુદની ધારે પણ જ્યુ નહિં તોપણ ને
 મધુ ૪ પડે તો બેઈ તપાસીને જ પાઠ જ્ઞાની ચે'ટા
 કન્વી જોઈએ નાવિકોની ખુશામત કન્વી જોઈએ તો
 કદાચિત્ તે રસિક નાગઝના દેગમા પહોંચી સકાય. નહિ
 તો દૂખતા દૂખતાં ખારે જલ પીનાઈ જતા પેટ ડુગી વ્તથ
 મારે પેટ કાટકાટ રાય છે, તે જતા હજી પણ હું સાધના
 થનો નથી આપને કાકટર જણી સમજાગત થયો છું. દયા
 કરો જેવી આપની હોડી છે તેવો જ નાવિક પણ છે
 આપ તો જોઈ તપાસીને નાચમા ચઢ્યા છો, એટલે કોન
 પ્રકારનો બધ નથી મારે તો બને ખગમ છે નૌકા પણ
 ફોંટી, અને નારિક પણ મૂખ અને એકદેશ-શી મેં તો
 જોઈ સમજીને જ મ પવાવ્યુ છે અને પ્રતિપતે દૂનવાને બધ
 ગદે છે આ બધમા કેવલ દૂનવાની પહેવા જ મચનાનો
 પ્રયત્ન કરી ગણુ છું. જો, કે, એ તો માત્ર બ્રમ છે તોપણ
 સમુદમા પડેલાને મારે તૃષ્ણ પણ આશ્વરૂપ ગણાય છે
 મારી પણ હાલમા વગબમ તેની જ અવગ્યા છે હું જાણતો
 નથી કે પ્રેમમયીઓ અને પ્રેમની નજરે જોયો, કે મને દૂખતો
 જોઈ હસયો, તે તો તેઓ જ જાણે પણ આ છેલ્લી વાત જ
 માગ નમીનમા ■ જ્યમ મને નાજે છે મદામય, આવી
 રીતે હસાવી રમાડીને દૂખાડતા બીજા કોઈને આનંડતુ
 નથી જેવા તેઓ નરમ છે તેવા જ કંઠાર પણ છે શાસ્ત્રમા
 કહ્યુ છે, કે — “વજ્રાદયિ કઠોરાણિ મૃદૂનિ કુસુમાદયિ ।”
 એ વાત તેઓને ઠીક લાગુ પડે છે આની અદ્ભુત પ્રગલ

પાગલ રૂનાઈ

શક્તિ ખીંછ કોઈએ નથી ત્યારે તેઓના ચક્ષુમા માત્ર
 એ જ નિવેદન છે, કે, જહુ દર મારીને હાથ ખગાડના એ સુ
 સીગત છે? મદાશય, બ્યાર તું તેઓ નિરે વિચાર કર
 છું ત્યારે તું સર્વ બૂની બઈ છું, અને મું જોતું છું,
 મું સાબતું છું તે કાંઈ બાદ રહેતું નથી. આ બધાનક
 વમગનો વિચાર ચારના જ બધથી નહિ થઈ જઈ છું
 નિનાત બધ પામીને મેં અવ બધનું જ મન્ય લીધું છે,
 જોકે છું, કે, તેઓ તું કરે છે મદાશય આજ એક
 વાનમા જ પામન રહી ગયો છું ખીંછ કોઈ દિશામા એક
 ડગતું પશુ બગવાતું મન થતું નથી ત્યારે વળી આ તમ
 મુધાનો મમય પણ થનો છે, અદર તો જવું જ જોઈએ,
 તેથી જ હાથને, જોર મરી મનના વચણ પ્રમાણે વાગી
 ગયો છે અને હાથની મુજબ મનને પણ વાગી દીધું છે
 જ્યાં સુધી મગવું થયું નથી ત્યાં સુધી મગવાની આત્મા
 મગતી નથી અને તે મને છોડતી પણ નથી. કયું છે, કે —

‘ સમન સુખયવ કાંજે

પણ ફર્જન તણ,

મિથ્યા કરું મેવન ”

મારી અવસ્થા જરાય એજ પ્રમાણે થઈ છે .
 દરે -જા સહ છું દરે હાથ માસનો નથી દયા રાખતો.

ફીનદાસ

૬૨

પત્રાંક ૩૧

બાબા રાધિકા,

તમારો પત્ર મળ્યો છે. બાબારી,—

“કાનુ સમે પ્રીતિ કરવાને અધિક ચતુરાઈની
જરૂર છે.”

વળી આ પત્ર વાદ રાખજો, કે—

“ચિત્ત અતિ વ્યાકુલ થયે

ધરમ યરમ જાય.”

માટે કહું છું, કે, બાબા, ધીર પુરખોની મારફત
વર્તવાથી જ કાનુના પ્રેમનો અનુભવ થાય છે, નહિ તો
બહુ ક'ટકર થઈ પડે છે. ખરેખર પૂર્વરાગ બહુ જ ક'ટકર
છે. એક રીતે જોતાં તો તે અસહ્ય છે. પરંતુ તેથી
અસ્થિર થવું કાઈ પાત્રે નહિ—ધીર થવું જોઈએ.

મદાજનો દહી ગયા છે, કે—

“ગાંઠ હીરાની છે હરિ,

રિધનિ દોષ સ્થિર કે અસ્થિર,

જાણે આ વાત માત્ર પુરખો ધીર.”

માટે કહું છું, કે, બાબા ! આટલા અધીરા થશો તો
ચાલશે નહિ. સ્વામી માટે સ્વામી—સોહાગિની સદાએ
ઝુપાં કરે છે, પરંતુ તેથી શું વડીયોના કપડાનો ભય તેને

પાગલ ઈશ્વરનાથ

નથી ? કોડોના ઉપહાસનો ભય તેને શું નથી ? આ બધા ભયને લીધે જ ગ્રાણી અત્યંત વ્યાકુલતાને પશુ ગુમ રાખવાની ફરજ પડે છે. મારે કદું છું, કે, બાબા, વ્યાકુલતા ગુમ-ઢાંડી-રાખો. ઢાંડી રાખવાથી જ જલદી પરિપક્વ થાય છે; આ તો રોજ જુઓ છે. ત્યારે શા વાસ્તે, બાબા, ઢાંડી રાખતા નથી ? જોખન રાખો. ઢાંડી રાખવાથી કાસું પશુ, સમય આવે, પરિપક્વ અને મુખિષ્ટ થાય છે. મારે કદું છું, કે. બાબા, ઢાંડી-ગુમ-રાખો.

તમારે

ઈ

પત્રાંક ૩૨

પ્રાણપ્રિય રાધા,

તમારો મધુગુલ્ય મિષ્ટ પત્ર મળેથી પ્રાણ અને મન હર્ષદેશાં ઘણું ગયાં. તમને એક વાત કહી રાખું છું, કે, કદી પણ તમે પોતાને આટલા ધૃણિત પાતણી સમજતા નહિ. જેઓએ કૃષ્ણ-નામ લીધું છે તેઓની પાસે જતાં પાપ બચ પામે છે. એકવાર માત્ર કૃષ્ણ-નામ લીધાથી સુદર્શન ચક્ર સદાએ તેઓની ચારે દિશાએ રક્ષા કરે છે; વળી કૃષ્ણ સ્વયં પણ તેઓનું રક્ષણ કરે છે. ત્યારે કહો જોડું, શી રીતે પાપ પામે રહી શકે? તેને શું પોતાના પ્રાણનો બચ નથી કે માટે કહું છું, કે, કદી પણ આ પ્રમાણે મનમાં વિચાર લાવી કૃષ્ણના મનને કષ્ટ દેતા નહિ. જેમ કેાઇ સ્વામી પોતાની સ્ત્રીને પ્રાણથી પણ અધિક ચાહે અને તે સ્ત્રી સદાએ “ મરી જાઉં, મરી જાઉં ” કરી સ્વામીને અનર્થક કષ્ટ આપે તો તમે વિચાર કરી શુભે કે તે સ્વામીના મનને કેટલું કષ્ટ થાય. તે પ્રમાણે તમારા જેવા ભક્તગણ જે પોતાને “ પાપી, ” “ પાપી ” ગણે તો કૃષ્ણને ચણું કષ્ટ થાય છે. માટે કહું છું કે એ પ્રમાણે કરશો નહિ.

તમારો

૯૨

પત્રાંક ૩૩

પ્રાણપ્રિય રાધા,

તમારો પત્ર વાંચી પરમાનંદિત થયો છું. કૃષ્ણ તમારે દક્ષિણ કરે. હવે તમને સૌને મળવાને ચાહે પ્રાણ થયો તમથી રળ્યો છે. હું જાણતો નથી, કે, કૃષ્ણ ક્યારે તે શુભ દિન સાવશે. હોકરાંઓ બધાં મારી પેઠે છે સાંભળી આનંદિત થયો છું. કૃષ્ણ તેઓ સૌને શુભી રાખે. તમારાં જીવન અને સાધનના શુભથી મારા જેવા મદાપાતકીને પણ તે રસમય ધીકૃષ્ણના ચરણમાં કાંઈક સ્થાન મળશે કોવી આત્મા હવે ધર્મ છે. તમે કૃષ્ણના અવન-ધન છે, તમારું શરીર તેમનું પોતાનું જ છે. તમને મેળવી હું ધન થયો છું. મારા મનનો ખરો બાવ વ્યક્ત થવાનો નથી, તેમજ વ્યક્ત કબ્બાની શક્તિ પણ નથી, તેથી મૂંઝો રળ્યો છું.

ત્યારે નામમાં આદતો વિશ્વાસ થયો છે, નામ કેમ જ સાક્ષાત્ કૃષ્ણ છે એવું સમજાયું છે ત્યારથી જ બરેરાગનું નિવારણ થયું છે; ત્યારે વળી આમાન્ય શારીરિક વ્યાધિની તો વાત જ થી કરવી ? આ નામ નિર્જનસ્થાનમાં એકમાત્ર હિમ્મત્ સ્વરે ગાવાથી આપોઆપ પ્રેમાણુ પડેલા માંડે એક અને પ્રેમ એક જ જ રહે છે. રહેલ છે તે મૃત બાવે " કામ " એવા નામથી ઝાગખાય છે, અને હિમ્મ

અપૂર્વ પૂજાવલિ

બાવે તે જ એકનુ નામ “ પ્રેમ ”. લાલ અને સુવર્ણ બંને પ્રેમ ધાતુ છે પણ મૂલ્ય અને વર્ણમાં અનેક ફેર છે તેવી જ રીતે લાલ અને પ્રેમમાં ફેર છે એક લોહ અને બીજું સુવર્ણ છે પ્રેમની તુલના પ્રેમ, પ્રેમનું દેવ પ્રેમ, પ્રેમનું આસ્વાદન પ્રેમના આસ્વાદન જેનું કોઈ પણ જગતમાં કોઈ એવું દ્રવ્ય અથવા કોઈ એવી વાત નથી કે જેની સાથે તુલના કરીને તે સમગ્રની ગણાય, સુધા-જેના પાનથી અમર થવાય, જેના આશ્વાદનથી દેવતામણી અમર થયા છે, જેની મિષ્ટતા સર્વથા પુણ્યકેમાં જ્યાં ત્યાં અનેક લખાણો છે—તે સુધા પ્રેમની નિકટ સ્વાદરહિત સામાન્ય જાસ જેવું જણાય છે માટે કહ્યું છું, કે, પ્રેમની તુલના પ્રેમ જ જે પ્રેમદ્વારા તે પ્રેમમય કૃષ્ણને બાધી શકાય તેની તુલના તે વળી થઈ શકતી હશે ખરી કે પ્રેમ—ધન સ્વયમ્ કૃષ્ણ પણ પ્રેમની તુલના થઈ શકતા નથી. આ પ્રેમાશ્વાદન માટે જ, જગત્—પ્રાણ કૃષ્ણ, ગોરનો અવતાર લઈ, દ્વારે દ્વારે અને નગરે નગરે, કેવલ રોતા કર્યા છે જે વસ્તુ હરિને પણ પાગલ કરી શકે તેનું જ નામ પ્રેમ તેથી જ શાસ્ત્રકારોએ પ્રેમનું સ્વરૂપ સમજાવવા માટે કહ્યું છે કે—

“ પ્રેમ નયવે કૃષ્ણને

બહતને પણ નયવે વળી,

નાચે સ્વયં પોતે,

નાચે એવ જ સ્થાને તણે મળી.”

માટે કહ્યું છું, કે, પ્રેમની તુલના પ્રેમ જ. શ્રીકૃષ્ણ

નમને તે પ્રેમનું દાન કરે, હું તે બોધ આપનાં દિલ થાઉં.
આ અમૂલ્ય મહારત્ન કેવલ માત્ર નામ-સમુદ્ધનો મંથનથી જ
મળે છે. બીજો કોઈ પણ ઉકાળો તે મળી શકતું નથી.
માટે જ થીમહુ ભાગવન વારંવાર કહે છે કે—

“ હરેનામ હરેનામ હરેનામિવ કેવલમ્ ।

કલો નાસ્ત્યેવ નાસ્ત્યેવ નાસ્ત્યેવ નિરવ્યયો ॥ ”

અનવરત નામ-સમુદ્ધમંથન કરતા રહે, અને
મગશે જ મગશે એમાં કંઈ શક નથી. રત્ન પ્રાપ્ત થયે
આપ તુમ થશે અને અનેક પૂર્વજી અને અનુજી પર્યંત
સપત્તાને પણ તુમ દરશે. શરીરને માટે કંઈ ચિંતા કરી
નહિ. શરીર ભલે નિરોગી અથવા રોગપૂર્ણ પણ હોય,
એક દિનને એક દિન અવગ્રહ ગાત્યું જશે. મુધા મત્સ્યા
છતાં અમરમણ પણ શારીરિક વ્યાધિના દાયમાંથી
કોઈ પણ રીતે છૂટી શક્યા નથી. વ્યાપિ એ શરીરનો મર્મ
છે, તે પડી ભય શા માટે? કૃષ્ણનું આ શરીર કૃષ્ણને
મેળેથી હો, તેમની જે છાંછા દોષ ને પ્રમાણે ભયે હો.

અહારના પદાર્થોમા જેનાથી તમેયુક્તની અવગત
અનેયુક્તની તૃપ્તિ થાય તેના પદાર્થો માત્ર વિરુદ્ધ ખાઈ
નહિ તેનો અર્થ એવો ન હોતા કે જમનમાંથી કોઈ પણ
વસ્તુ ખાતી નહિ. મિષ્ટાન્ન દૂધાદિ જે કંઈકાં ચાવ ને
ખાતે વસ્તુ અનિષ્ટા મોજાનનો નિરોધ છે. અનિષ્ટા
આહાર જેમ વિવિધ છે તે જ પ્રમાણે વિવિધ આહાર
આહારનો પણ નિરોધ છે આહાર, વિદ્યાર, પાન, દવાદિ

સાક્ષાત્ ને કોઈ એક નિયમને અધીન રાખવાનો પ્રયત્ન કરજો—સીમાની બહાર જવા દેતા નહિ. સીમામાં રહેવાથી જ શુભ ફલ મળશે તેમાં કંઈ સંદેહ નથી. કોઈ પણ વિષયનું અધિક ચિંતન કરતા નહિ. જે કાર્ય કરતાં બપ ળાગે તેને વિષે મનમાં વિચાર કરતાં પણ બપ ળાગે તેવો પ્રયત્ન કરજો. જે કાર્ય કરે તે સુખ રીતે કરવાનો પ્રયત્ન કરતા નહિ. એવા કામથી દૂર રહેવું ઉચિત છે, કે, જેના વિષે પાછળથી વિચાર કરતાં મનમાં કષ્ટ થાય. એવું કાર્ય કરવું નહિ, કે, જે લોકો સમક્ષ દેહી થકાય નહિ. ગમે તેમ હોય, પણ તમારા જેવાં જો બધા હોત તો આ પૃથ્વી છોડીને કોઈ પણ સ્વર્ગે જવાની ઇચ્છા કરત નહિ.

તમારો

૬૨

નથી, તે પ્રમાણે મા ! તમે, હું, જ્ઞાન, ગિલાડી. વૃક્ષ, પત્ર
કીટ, પતંગ, જે કાંઈ દેખાય છે તે સર્વ જ એક પ્રકૃતિ
સિવાય બીજું કાંઈ જ નથી. આ અનંત પ્રકૃતિને લઈને
ચૈતન્ય રૂપે કૃષ્ણ જ, એક માત્ર પુરુષરૂપે નિત્ય મહારાસ-
લીલા રમી રહ્યા છે. મા ! આ રાસલીલા અનાદિ, અનંત,
અને તેથી નિત્ય છે. આત્મું જ નામ, મા, મહારાસ. તેજ
એક માત્ર પુરુષ કૃષ્ણ મહાપ્રકૃતિને લઈને કોઈને કોઈ રૂપે
રમણ કરી રહ્યા છે. આ ખેલનો વિરામ નથી—અંત નથી.
મા ! આ રાસની વાતનું ચિંતન કરવા જતાં બહા, શિવ.
આદિ પણ અગાધ ચિંતા—સમુદ્રમાં પડી રૂબરૂં ખાય છે.
આત્મું ખરું સ્વરૂપ જાણવાને તે કૃષ્ણ વ્યતીત બીજા કોઈની
પણ શક્તિ નથી. આ ખેલનું તત્ત્વ માત્ર એક કૃષ્ણ અને
તે મહાપ્રકૃતિ રાધા જ જાણે છે. બીજાને માટે તો તે
અસંબલિત છે. જમે તેમ હોય, પણ, મા, ડગલે ડગલે
થતો મારો અપરાધ મનમાં લાવતા નહિ. મા ! તમારા
લોકોનો ખેલ, મા, તમે લોકો જ સમજો અને હયા કરી
જો તે સમજાવો તે જ સમજો. બીજાને માટે તે કુર્જોષ્ય છે.

તમારા લોકોના પુત્ર

૬૨

. પત્રાંક ૩૫

પ્રાણપ્રિય ભાઈ અટલ !

તમાગ પત્રદારા મારાં માના આરોગ્યના સમાચાર જાણી હું કેટલો આનંદિત થયો છું તે તો તે અંતર્યામી જ જાણે છે. હું જાણુનો નથી, કે બાઈ, તમારા લોકોના પંખમાં શી માલકતા રહિત છે. તેમ જો નહિ હોય તો, પ્રાણ આટલો ઉન્નત કેમ થાય વાડુ ? તે રસમયના બક્ષો પણ રસમય હોય છે. તેથી તમારો પત્ર આટલો આનંદદાયક અને સુમધુર છે. જો જો, બાઈ મારી ઉપર નજર રાખજો. હમેશાં તમારી પામે રહેવા મને દેતા નથી તેથી કરીને, બાઈ, મને તમારા હૃદયમાંથી કાઢી મૂકતા નહિ. ઘણા દિવસની પુગલન વાત તમે યાદ ગાળી છે. તેથી હું બહુ સુખી થયો છું. પરંતુ બાઈ ! તેને યાદ કરી આટલી કૃત્ત્વા શા મારે બતાવો છો ? પ્રાણપ્રિય અટલ ! યમુનાની સ્વાભાવિક ગતિ નીચાણ તરફ અને અમાધ સમુદાગિમુખે હોય છે. આ ગતિને ગાય કરવાને કાઈ ઉપાય નથી. બાઈ, સમુદ્રનું મદા આકર્ષણ મામાન્ય નહીં મું મદન કરી શકે વાડુ ! અરવ તેના આકર્ષણથી ખેંચાઈ, જેમાંથી તેની ઉત્પત્તિ થઈ છે એવા તે મદામમુદમાં તે વિષીન થઈ જાય છે—તેનું

કાંઈ ચિન્હ પણ દેખાતું નથી. સ્વાભાવિક અધોગામિની તે યમુનાને સ્થિર કરવાને કેનું સામર્થ્ય છે ! આ પ્રમાણે કરવાના જે માર્ગ છે. એક તો સમુદ્રને સ્થિર કરવાનો. જે સમુદ્રમાં ભરતી—ઓટ ન થાય તો તેમ થપાથી તે સમુદ્રમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી નદીઓના જલની વધ—ઘટનો અને તેની સાથે તેની ગતિનો પણ રોધ થઈ શકે. પરંતુ બાઈ, ચૂર્ચરશિખના સંયોગે કરી સમુદ્રનું જલ વરાળરૂપે ઉપર ચઢી મેથોને ઉત્પન્ન કરે છે અને તે કારણથી સ્વયમ્ પણ ઘટી જાય છે; પછી તે વૃદ્ધિપે સર્વે નદીઓને પૂર્યું કરે છે અને તે જ આ નદીઓની ગતિનું કારણ થાય છે. સમુદ્રની સ્વાભાવિક થતી આ ઘટનું નિવારણ કરવું અતિશય દુ:સાધ્ય છે; કેવલ દુ:સાધ્ય નહિ, પરંતુ અસંભવિત છે. આ કારણથી, પ્રથમ માર્ગ પ્રમાણે, નદીઓની પણ ગતિનો રોધ કરવો અસંભવિત છે. તો હવે રોધ કરવાનો અન્ય ઉપાય જોઈએ. જે, કે, ખરું જોતાં તે ઉપાય કાંઈ રોધ કરવાનો નથી. એ તો, જે મહાસમુદ્ર તેની (યમુનાની) ઉત્પત્તિનું કારણ છે તેમાં તેનો (યમુનાનો) લય થવા ન દેવો, એ જ માર્ગ છે. તેનું નામ વિપરીત ગતિ. આ કેવલ તે બંસીધારીના બંસીનાદ વાતીત અન્ય ઉપાયથી કરી શકાય તેમ નથી. તે બંસીધારીના બંસીસ્વર સાંભળતાં માત્ર યમુના બિધ્વં વહેવા માંડે છે અને બિધ્વં વલાયોજ તેનો બ્ધ્વંસ થતો

પાગલ રૂનાઈ

નથી જે પ્રમાણે આ ચમુનાના સગધમા સ્વાભાવિક
 છે તે પ્રમાણે જીવ મળ્યો પશુ આભાવિક છે સર્વે
 જીવો કે જેઓએ મહાસમુદ્રપિપ્પી પ્રકૃતિમાથી અમિત
 પ્રાપ્ત કર્યું છે તેઓ આ આભાવિક ગતિને વસાવે તે
 મહાસમુદ્ર તરફ દોડી જઈ વધને પ્રાપ્ત થાય છે નિવારણનો
 કોઈ ઉપાય નથી પ્રકૃતિ સદા ચલત છે પ્રકૃતિનો આ
 આભાવિક નિયમ-સકિત-છે આ કામ્યથી જીવ રેવી
 રીતે મિથ્યા ગલી શકે, બાહ્ય ધન્ય પ્રકૃતિ ધન્ય
 છે તમને કે જેના સામાન્ય દામ્ય-ગેદન નામે
 આમહારતમપર્ષન સમન્ન જઈ અને ચૈતન્યયુક્ત જગતના
 દામ્ય અને રાદન બનેલા છે ધન્ય પ્રકૃતિ ધન્ય છે તમાગ
 જલ્લ અને કાર્યને બાહ્ય અદ્ય આ અપાર સમુદના
 દામ્યમાથી બચવાને દરે એમાત્ર ઉપાય બંધાપારીનો
 બંધીધ્વનિ કે જેના અવશ્યથી અવશ્ય પ્રકૃતિ પશુ જડવત
 મ્પદગદિના થાય છે મારે કદુ છું કે, આપની હિતવૃત્તિની
 મુખ-મારણ-વૃષ્ટા પ્રકૃતિના ચળવળના નમસ્કાર કરી,
 જેનાથી તે બંધાવે સાબળવા મને તેવો પ્રયત્ન કરવો
 એ શુભચિન્તનથી બાહ્ય અદ્ય જે બંધી મદામે વાને છે
 અને એથીમળ પ્રખુનદે અવળ કહે છે તે બંધી કદી પણ
 ના થઈ નથી અને એથીમળ સિવાય જીવનએ ને સામગ્રી
 પણ શક્તા નથી જાહેરે તે માલગીને નો પ્રખ્ય ૨૧

' નામમમેન જ્ઞાનવદન વાદવને શુદ્ધ વેણુ ' દર્શાવિ
 (ગીતગોવિંદ સર્ગ ૫)

અર્ધ પગવળ

બાઈ, તે બસી બધ યવાની નથી આ પ્રકૃતિને શરૂ જે વર્ષએ તો સાબગરા મળે આવે દિન બાગ્યમા શુ આવશે કે? હે વજનિહારિણી ગોપીગણ! તમે ભોકો શુ કાઢ દિવસ કૃપા કરશો કે? બાઈ આ મહાસમુદ્રને કદી પણ એચ્છાપૂર્વક હવાવરા જતા નહીં. સમુદ્રના સામાન્ય હવાવારી પ્રગટ પ્રદાઠ નોકાઓ તૃણની પેઠે લયને પામે છે માટે કદુ છુ, કે, આ પ્રકૃતિ-સમુદ્રના સામાન્ય હોનથી અસખ્ય અસખ્ય છવેનો હવસ ચર્ચ જાય છે તૃણ આપણુ ગ્જાણુ કરે પ્રકૃતિગણુ આપણા ઉપર દયા કરે ને જેવ જેવવાને માટે આના ભયાનક અગાધ સમુદ્રમાં મેં ન પલાયુ છે તે જેવ હુ જેવી જઈ શકુ ! બાઈ ભગવાન ! તમે તો જણો જ છો, કે, તે જ કારણથી નમાનું આપણા ગૌરવરિને નિવેદન કર્યું છે કે —

“ કાણુ ગહેગે ઝિયર તર માયા તણા જેવમા ”

આ પ્રકૃતિ-સમુદ્રમાં ઝિયર ગહેવુ વણુ કાનિ છે તો પણ આ પ્રકૃતિની ખુશામત કરતા અને પ્રકૃતિના નેતા જગત્સવામી કૃષ્ણની કૃપા-પ્રાર્થના કરતા કરતા કદાચિત કિનારો જડી આવે પ્રકૃતિ ગમે તે જતીર હોય, પશુ પક્ષી કીટ, પત્રજ, ગમે તે કપમા તેનુ અવગ્ધ્યાન હોય, સદાએ આખસે તેને સભકિતનેત્રે ભેઈ જાયએ ! બાઈ ભગવાન ! બાઈ જ દોષાધ્યાય મહાશય ! આ મહાસમુદ્રની અદરશી નિશિત રહેનાનો સકલ્પ કરવો અને ઘીમા બોલેલુ કાપુસ અગ ઉપર લપેગી પ્રબલિત અગ્નિમા

પાગલ રૂનાઈ

સ્વરૂપ કાપાથી રહી શકવાની ધર્યા રાખવી તે બને સમાન છે, કે, નહિ ? ધન્ય પ્રકૃતિ તમારા બક્ષે ! આ બધા જોઈને જ શ્રીગરુડેવે લખ્યું છે કે —

“ કંસારિરપિ સંસારવાસનાવદ્વર્જસહ્યામ્ ।

રાધામાધાય હૃદયે સત્યાજ વ્રજસુન્દરી :॥”

આ કારણથી જ ગીતા કહે છે કે :—

“ દુરયઃ પ્રકૃતિસ્વોદયિ મુંક્તે પ્રકૃતિજાન્ ગુણાન્ ”

ત્યારે હવે ખીજની તે શી વાત ? ભાઈ, ત્યારે તે મધ્યિમાનંદમય નિત્યાનંદસ્વરૂપ ચૈતન્ય જ પ્રકૃતિ-સમુદ્ભાં પડી ફૂલકાં ખાય છે ત્યારે આપણી તો વાત જ શી ? મારે ભાઈ, આપણે તો આ મહાપ્રકૃતિ તરફ હમેશાં ભય અને ભક્તિપૂર્વક નેત્રે જોવું જોઈએ. આ પ્રકૃતિની કૃપા ઘવાથી એક દિવસ તે પરમપુરુષને જોઈ મળીશું. મારી કન્યા, મારી સ્ત્રી, મારી બહેન એવું મારી આપણે કદી પણ છેતરાવું નહિ. પ્રકૃતિ માત્ર જ પ્રણમ્ય છે, પછી ભલે તે ગમે તે હાથ.

ભાઈ ભગવાન્ ! રાધાગણીની દયાથી તમારામાં રાધાકુંડના યુલુ આબ્યા છે સાંભળી હું અપાર આનંદમાં મગ્ન થાઉં છું. ધન્ય છે તમને ! ધન્ય છે અમને ! ભાઈ ભગવાન્ ! મારાં માને મારા પ્રણામ કરુએ અને નિવેદન કરજો, કે, આ અધમને કદી પણ પોતાના ચરણથી વેગળા ન કરે. એઓનું ચરણ જ એકમાત્ર નિરાપદ સ્થાન છે; ચિરકાલ તે દુર્ભાં વાસ કરે, કે, જોઈ કાઈને પણ નેત્રકટાક્ષ કરે ન પડે. માને મારા પ્રણામ કરુએ. એઓને

અપૂર્વ પત્રાવલિ

અ પૂર્ણ આગમ ઘયાના સમાગાગ મોકલી મને ચરિતાર્થ કરજો. બદોપાધ્યાય મહાશય, આપ અને આપના પત્ની માગ પ્રણામ કબુલ કરજો. ધન્ય છે આપને! આપની તુલના નથી. જો, જો, મને રમગણુમા ગખજો. હું અતિદીન છું જાણી જૂવતા નદિ નરકુમાગને મારો પ્રેમ દેજો પ્રાણપ્રિય મારીને મારો અતગ્નો એક આપી કહેજો, કે, માર પણ મન દર્શનને માટે સદા અભિલાષી છે, પરંતુ કાર્ય માત્ર સમયને અધીન છે, સમય આવતા ઈચ્છા પૂર્ણ થશે કોઈપણ વિષયમાં વાસના ન ગખવી એ જ કર્તવ્ય છે વાસના જ બધનનુ કાગણુ છે માત્ર તે ફૂલ સ બધીય વાસના પૂર્ણ મુક્તિનુ કાગણુ છે મારીને ખૂન આગળ વધવાને ઉત્સાહિત કરજો, અને કહેજો, કે, મારી ઉપગ નગર રાખે.

પ્રાણપ્રિય બાઈ ભગવાન! તમારા પત્રમા આ વખતે એક અનનુભૂત જ્ઞાન દ સમાયતો છે તે આનંદ માદકના મય હોવાને લીધે માગ પ્રાણ અને મન ઉન્મત્ત થયા છે મદાએ ઈચ્છા માય છે, કે, એકરાગ તમારો પરિત્ર દેદ આનંદગત કરી આ કલુષિત મારીરને પવિત્ર કરે જો કે ભાગ્યવશાત્ મેલ દેખાયો હતો ખરો, પરંતુ હુઈવ બજો તે પણ હવે અ તર્હિત થઈ ગયો હું બાઈ ભગવાન! જોએને પ્રેમ કરવા માટે પાત્રો છે તેઓ અહિં તર્હિ કા વિખરાઈ જાય છે? પ્રાણમા કેટલા નૂતન નૂતન તગ્નો રોજ ઉત્પલ માય છે અને વળી કેટલી નવીન નવીન ભાવનાઓ

પાગલ રૂનાઈ

મનગૂન કરે છે દેખવાની અને દેખાડવાની છત્તા કા
 પુનું થતી નથી, બાઈ? તમાગ મુઝીધરને શું વિગદ
 આટમેો જમેો પ્રિય લાગે છે? પામે તે ગુના નથી—
 ગટેવા દેના ખલુ નથી. આનું શું કાગલુ દમે, બાઈ! કું
 પાપી છુ તેથી? ત્યારે મને તમારી માથે સમાગમ થયો
 કેમ કહીને? બાઈ, તમાગ આ કૂપ્પુને કહેત્ને, કે, તમારા
 આ હનખાવ્ય બહુને પાગકા ન મજે જેવી રીતે તમે મને
 કૃપા કરી આપનો મજો છે. તેવી રીતે તમારા તે ત્રિમ ગીને
 કહેત્ને, કે, તેઓ ખલુ મને તમારા નોકરોમાનો એક ગળી
 ફતાર્થ કરે. હુ તો અનિ અપાત્ર છુ. મને ભગેમેો કેવલ
 તમારો જ છે. તમાગ મુઝીધી અને સદામથી જો કદી ખલુ
 અનિતાર્થ થઈ મકુ તો હવત સાર્થક થયુ માર્નાઈ ભાઈ!
 કદી ખલુ આવો દિવસ માદો આવમે ખરો? " ક્યારે
 નુદેરી સખી = મનિાદિ, એ મીનમા વાનુંવેતો દિવસ શું
 માગ બાન્યમા લખ્યો છે ખરો? તમે જ ભજો. બાઈ
 બજરાન! મમાકુ હમા આન કપોથી જે પરિવર્તન થાય
 છે તેની વગી વાન ગી? આ કાંઈ મામાન્ય પરિવર્તન ન
 દાય અનન તપમયોથી ખલુ જે નથી થઈ શકતું તે
 એકવાર માત્ર ગવાકુ હમા આન કપોથી પગી સો છે.
 બાઈ! તમને શું યાદ નથી કે તમાગ નદરર દેવા સ્થામ
 વાનુંવાગા દતા? તેમજે એક દિવસે રાધાના વિરહથી
 વાકુલ થઈ રાધાકું હમા દુનકી મારી કુટલીક સમુ પછી
 કું હમાથી હવત આવી જુએ છે તો પોતાનુ તે અતિ રવામ

અપૂર્ણ પૂજાવલિ

૩૫ મુવર્ણ નેવુ થઈ ગયુ છે તેને લીધે તેઓ
 વિદેશી સ્ત્રીના વેશે શ્રીમતીની સમીપ જતા જમ્યા
 જ્યારે રાધાકુડમા આન કપોથી તમારા કૃષ્ણ
 ગોરદાસિ પ્રાપ્ત કરી જમ્યા દત્તા ત્યારે તમારી જે
 આ મનની પવિત્રતા અને તેને લીધે નીતિ ભાવનાના
 અદુરો ઉત્પન્ન થાય તેમા વળી આશ્ચર્ય શુ ? જે
 રાધાકુડમા જ્ય-સ્પર્શથી માગ ગૌન્દગિ આનંદ અને
 પ્રેમમા પુનકિન અને મુર્ચિત થયા હતા, તેમા આન
 કપોથી અપાઝ આનંદ મને તેમા વળી આશ્ચર્ય શુ ? જે
 રાધાકુડમા માત્ર અમશ્યથી જ પ્રાપ્ત અને મન આકુલ થાય
 છે અને અત્યંત પ્રેમથી ગરીઝ પૂર્ણ થાય છે તો પડી તેના
 આનંદુ કા તે કેવુ દગે તે મેણુ જાણે બાઈ ? બાઈ હરિ
 ધન્ય છે તમે કે જે તે રાધાકુડ-તીર-વિહારી હરિના
 નિત્ય સહચર છે. હ હતબામ્ય રાધાકુડની ચાત તે શુ
 સમજી શકુ ? બાઈ હરિ ! રાધાકુડમા આન કપો
 પડી તમને નામમા તમા પાકમા મન લાગતુ નથી
 તેવુ કારણુ તો તમે જ કહિ શકો. મારી આમળ યા માગે
 છતામા કરો છે બાઈ ! તો અત્યંત મુખ અને
 અલકારથી ઉન્નત હુ મારા જેવા અત્તાનીજ આમળ આ
 નિયે છતામા કરવી એ શુ સારુ કર્યું છે ? તમારુ લખાણુ
 તમે જ જાણો અને જાણો તમારા તે જ—તે તોપણુ
 જાકામાલ મ મમા ગોર્નિયરિતમા એક જાન છે, જે કે
 તેનો અર્થ તો જાણુતો નથી પણ માત્ર વાચ્યુ છે તે આ -

“ ભગ્ન રે મન, શ્રીનંદન દન, અભય ચરણાગરિદે,
અનણ કીર્તન, અગણ વદન પદમેવન, દાસ્ય રે,
સખીગન-મેવન, આત્મનિવેન, ગોવિન્દાસ અભિવાધ રે ”

ધત્યાદિ, ધત્યાદિ

માટે મને લાગે છે, કે, તમારે મન હવે નામ જ/પરામા અને
પાદ કરનામા નામતુનથી ભાષા બાલક મોટા થયે વળી કાષ
માનુષ્યન ઉપર નિર્ભર કરી ગઈ શકે—રહે છે ? આકાગના
પગિર્તનની સાથે સાથે મનના ભાવતુ પણ પગિર્તન
સાથ છે તમારે પણ તેમ થયું લાગે છે બાઈ હરિ !
પ્રાણપ્રિય અટન ! માન્યન જ હોપાપાપ ! શુભો ભાષ !
શ્રીમતી પ્રથમ તો નસી જન્મ, પછી કૃષ્ણનામ મનણ,
ત્યા- પછી રૂપ-દર્શન, અને તેના પછી સ્પર્શસુખનો
અનુભવ કરી ચરિનાર્થ થયા છે. એકવાર કૃષ્ણનામ
સામન્યા પછી જસી વળી સારી લાગે ? ત્યારે રૂપ-
દર્શન દયુ કે પછી કેવલ નામ લીધાથી સુખી થનાય
વારુ ? ત્યારે એકવાર સ્પર્શસુખ અનુભવ્યુ તો પછી
કેવલ માત્ર રૂપના ખાલથી પરિતૃપ્તિ મેળવી શકાશે ?
શ્રીચૈતન્યગરિતામૃતમા વખ્યુ છે, તેમજ વિવર્તવિધામમા
પણ લખ્યુ છે કે —

“ ગોપી નથી યોગીશ્વર કે તમાગ પદકમલનુ પ્યાન
કરી મેળવે સતોત ”

ત્યારે તેઓએ સ્પર્શ ક્યો છે, ત્યારે વળી પ્યાન
ગાનુ સાર લાગે ? આજે તમારે પણ તેમજ થયું લાગે છે

ધન્ય છે નમને ! ધન્ય ધન્ય ! ભાઈ ! મધ્યે મધ્યે આ પ્રમાણે
 પધદેખાડી મને પ્રશુન્ધ કરજો. હમેશને માટે જાણે એક
 લોકકટક જેવો હું ન રહું. જો નામ જપવું છે તો માત્ર
 નામને માટે નામ નહિ જપના; તેમનું નામ છે એમ
 જાણી જપ કરજો. જો પાક કરવો છે તો તેમના
 મુલ્યમીનન યાદ કરી પાક કરવો એ શું ઉચિત નથી ?
 ધન્ય કરવું છે તો હૃદયના પ્રેમની વાત યાદ કરી ગોપનમાં
 ધન્ય કરવું. જુઓ ભાઈ, ત્યારે કન્યાતા વિવાદની વાત
 થતી હોય, પરંતુ વિવાદ ન થયો હોય, ત્યારે સ્વામીનું
 નામ માત્ર સાંભળનાં તેને આનંદ થાય છે; વિવાદ થયા
 પછી ત્યારે કેવલ માત્ર પરસ્પર દષ્ટિ મળે છે ત્યારે તે
 તેના રૂપનું ધ્યાન અને ગોપનમાં તેના મુલ્યમાન અને
 નામ-જપ કરતી રહે છે અને અપાર આનંદ મેળવે છે. ત્યાર
 પછી ત્યારે સામાન્ય પ્રણય થાય છે ત્યારે જો સ્વામીની
 કથા અન્ય કોઈ કરતાં હોય તો તે સુખ રીતે ઉભી રહી
 પ્રાણ લગાડી અર્પણ કરી આનંદ મેળવે છે. ત્યાર પછી
 ત્યારે પ્રેમ ગાદ થાય છે ત્યારે પૂર્વના આ સધળાં શું વળી
 સારાં લાગે ? અને તે છતાં જો કદાચિત્ લાગે તો તે પ્રેમના
 વિવરણે લઈને જ માત્ર મારે કહું છું, કે, જો સધળું છોડી
 શકાય તેમ નથી—ઉત્તરિની સાથે સાથે તે પોતાની મેળે
 અંતર્હિત થઈ જશે. જવા દો ભાઈ ! પાગલના આ બધા
 જલ્વાલનો અંત નથી. આ સમુદ્રની લહરીઓ ગણવી
 અશક્ય છે. ત્યારે તેઓ દિન દેખાડશે ત્યારે સર્વે મળી

પોગ લિ રૂનાથ,

પ્રાણાનંદે આ અમુદમાં રૂબી રૂબીને આનંદ લેશુ . તેપણ
આ માત્ર કેવી રાણુ છું, કે, અભાગી અમજી અને છોડી
ફેતા નદિ મધ્યે મધ્યે અને યાદ કરના રહેજે.

તમારા લોહનો

૯૨

પત્રાંક ૩૬

શ્રીચરણમાં (હરિદાસ મુખોપાધ્યાય)—

ભાઈ દરિ! ઘણે દિવસે હું વાદ આપ્યો. ગમે તેમ
 હાય, વાદ આપ્યો એ જ બહુ થયું. આજકાલ શું બીજાને
 વિશે વિચાર કરવાને અવકાશ મળે છે ખરો? આજ
 “તુલ્યન્દ્રસ્તમો દન્તિ.” આપ વળી આ સર્વ શું લખે!
 ઊંઠા! આપને ઉપયુક્ત પાત્ર માનીને જ દયામય કુંચો
 હાં નો દયા હરી અથવા તો ભેર કરી જ્યાં હતા ત્યાંથી
 ખેંચી લાવી વજના દારપાછનું પદ તમને આપ્યું છે.
 આના કરતાં બીજું શું સૌભાગ્ય હોઈ શકે? કોઈ ચત્રના
 હાથમાંથી મુક્ત થવાના ઉપાય—તે શત્રુ કમળેર હોય
 તો તેનો વિનાશ કરવો. અથવા તો તેને આપણે પોતાને
 અધીન કરવો, અને એ શત્રુ બલવાન હોય તો તેની પાસેથી
 પમાપન કરી જવું. આ બે સિવાય ત્રીજો ઉપાય હોય
 એમ મને લાગતું નથી. માટે છું છું. કે, ને કોઈ, કોઈ પણ
 શત્રુના હાથથી નિશ્ચિંત થવા આદે તો મન, વાળી અને
 ‘કર્મથી તેનું ચિંતન ન કરો’થી જ તે નિશ્ચિંત થઈ શકે છે.
 કામ, ક્રોધ, અથવા બીજા કોઈ પણ બલવાન શત્રુના
 હાથમાંથી છટકવાની બે ઇચ્છા હોય તો તેમના રાજ્યપ્રતિ
 દષ્ટિપાત પશુ કરવો નહિ. આપણું પોતાનું કર્તવ્ય

પ્રાગલ્ભ્યનાથ

માત્ર આજ—અને તે ઉપગત તે કૃષ્ણામય કૃષ્ણને
આશ્રય લેવો જોઈએ અને તેની પાસે રક્ષાને માટે સર્વદા
પ્રાર્થના કરી જોઈએ કૃષ્ણનું નામ સાબળીને સર્વે શત્રુઓ
પોતે જ દૂર પનાયત કરે છે, કારણ કે તે સર્વને તેમનો બધ
હાથ છે તેથી કરીને જો કોઈ આ દુર્ગંધ શત્રુગણથી
છૂટવા માટે તો તેણે અદરદ કૃષ્ણ—નામમા મન નિવે
જોઈએ તેમ થનાથી કોઈ પણ બધ ગુરુશે નહિ આ સર્વે
મહાશત્રુઓ ન્યાયે તમને સર્વદા મહાઅધારી જોશે ત્યાં
તેઓ પોતે જ પોતાની મેજે તમારા શત્રુગત ચર્ચ પડશે
નામના જેરથી સર્વ કાઈ ચર્ચ ગુરુ છે આટલા માટે જ
શ્રીમદ્ ભાગવતમા કહ્યું છે કે —

“ કલેર્દોષનિધે રાજસસયેકો મહાન્ ગુણ ।

કીર્તનાદેવ દુષ્ણસ્ય મુક્તયથા, પરં વજેદ ॥ ”

તેથી કરીને આપુ મહાન્ત્ર મીશુ કોઈએ તથી
સર્વદા નામમા મન ગ્લાથી કોઈ પણ બધ પડી તથી
આટલા માટે જ શ્રીચેતન્યે (૧) શ્રવ માત્ર પર દયા,
(૨) નામમા અભિરૂચિ, અને (૩) વૈષ્ણવ સેવન
જોવો ઉપદેશ કર્યો છે

બની સહે તેટલુ આ ઉપદેશનુ પાલન કરવાને
પ્રયત્ન કરવો જો મનેનું કર્તવ્ય છે પ્રથમ આગળ—સર્વે
શ્રવ ઉપર દયા ગમતા ગમતા કૃષ્ણ—નામમા અભિરૂચિ
થાય છે અને નામમા રૂચિ થવાથી જ નામ ગમતા ગમતા
મહાપુરોની દયા થાય છે મહાપુરોની દયા કૃષ્ણ-કૃપા

કરતાં પણ અધિક મૂઢપવાન છે. કૃષ્ણ-પ્રાપ્તિ થતાં જ
 એવ મુક્તિ પ્રાપ્ત કરે છે, પરંતુ કૃષ્ણ-ભક્તને મેળવ્યાથી
 એવ સ્વયમ્ કૃષ્ણને મેળવી શકે છે. તેથી કરીને કૃષ્ણને
 પ્રાપ્ત કરવા કરતાં કૃષ્ણ-ભક્તનો સંગ વિશેષ મૂઢપવાન છે.
 કેવલ નામ જપ કરતાં કરતાં ભક્તસંગ મેળવી શકાય છે.
 માટે હાથ ભેડીને એ જ નિવેદન કે સદા નામમાં ફૂળ્યા
 રહેા. નામ ક્યોંથી શું થશે અથવા શું નહિ તેનો વિચાર
 ન કરતાં અવરહઃ નામમાં ફૂળ્યા રહેા એટલે ચિરસુખ
 અને ચિરજ્ઞાંતિમાં રહેશે. આ હનભાગ્યને જૂલશે નહિ.

આપ લોકનો સ્નેહી

૯૨

પત્રાંક ૩૭

મારા પ્રિય ઉપેન બાપુ !

આપનો પ્રેમપૂર્ણ પત્ર મળ્યાથી અપાર આનંદિત થયો છું. મારું ધારવું એવું છે, કે, હજુ બહુ દયામય છે; વિશેષ કરીને મરણામનના તો તેમજ આપનું પાતક છે. તેમની દયાથી આપ કમી કમી દુનનિ કરી મઝા અને ઘરીઝ પણ કમજી કમ કસવાને સકિતવાન થશે. મન, વાગી અને કમથી તેમજ મજબૂત થશે. આપ નો મન છે કે દેવતાઓ સવ, ગજ અને તમ કમ કાનુ શુભોમાર્થી કાઠને પોઈ શુભના પદાપાની દોષ છે. તેમ દેવતાની આગાધના સત્ત શુભારમણી થઈને કુન્તી પડે છે, તેમ દેવતા ગતેશુકુ-પ્રિય દોષ છે, અને તેમ વજી નામિક દોષ છે. વજી આ વજી શુભના પોમ અને વિરોમથી મરીઝ ઉપજી થાય છે. મળે કનુ છું, કે, ઘરીઝને, પોમ સામન કપાંથી જ, મત્ત કપાંથી પ્રાપ્તિ થાય છે ઘરીઝ વજી આદાર ઉપર આપના રાષ્ટ્ર છે. આથી રૂઝીને તેનો નેપો આદાર તેવું તેનું ઘરીઝ થઈ પેનને પોમ શુભનું મધ્ય છે છે, તેમજ મળે પ્રથમથી જ આદારને જ મળેનને મળે પોમ સમસ્તો તેમજ અને આદાર થાય વિશેષ નમર ગામથી મેળે, અર્ધિના અમરમાં તથા ત્યાં પાળી

અપૂર્ણ પૂજાવળી

પણ ખરા વેલો તા માટે લાધુ પથ્થની વ્યવસ્થા કરે છે, કંડો વાડુ? લાધુ આધારથી શરીર આરોગી રહે છે અને સત્વગુણનો ઉદય કરી શકાય છે અને સત્વ ગુણ જ શરીર રક્ષાની એકમાત્ર શક્તિ કરી શકાય. આપણા માત્રોમાં તેથી જ કરીને મત્વ-પ્રધાન વિશ્વને પાત્રનકર્તા કળા છે. વળા આ ગુણથી વિપરીત તમોગુણ જ નાશનું કારણ છે. બાજુ કારણને લીધે તમ-પ્રધાન ચિત્તને સંહારકર્તા કળા છે. માટે છુટું છુટું કે મદાશય, જો શરીર નીચેથી ગખતું હોય તો વિશુદ્ધ આકાશની વિશેષ જરૂર છે. આ કારણને લીધે નિવેદન એ જ કે કોઈ પણ જાતનો સ્પેશ ગખ્યા વિના તામસિક આધારનો એકાવારે ત્યાગ કરવો એ જ ઉચિત છે. ફલ, મૂત્ર, શાકભાજી આ જ સાત્ત્વિક આધાર છે, અને મનુષ્ય, માંસ, મલ, કાંઠા, સસણુ વગેરેની તામરિક આધારમાં મણના થાય છે. જો શરીરને નીચેથી કરવા આદના હો તો પ્રથમથી જ આધાર વ્યવસ્થિત કરવાનો પ્રયત્ન કરવો. ઘોડા દિવસ અટિ બીજાને ત્યા જમવા જવાનું હોડી દેવાથી બદ્ધ જ સારું થશે. ધી. દૂધ ઇત્યાદિ ઇમિહા પ્રમાણે લેવો. મનુષ્ય અને માંસનો એકાવારે ત્યાગ કરવો, તે એટલે સુધી કે તેની લાગણા પણ ન થાય. ફલમાં વિશુદ્ધ સત્વપ્રધાન ફલ તે મિલ્કફલ છે આટલા માટે જ તમ-પ્રધાન દેવ શંકરે આ મિલ્કમૂલનો આશ્રય લીધો છે. મિલ્કપત્ર, મિલ્કખાવ, મિલ્કફલ અને ફલ એ પ્રત્યેકમા તમોગુણનો નાશ કરવાની શક્તિ છે માટે જ

પાગલ રહેનારું

શંકરને એ સર્વે પ્રિય છે. આ બિલ્વફલ જ્યારે મળે ત્યારે અવશ્ય ખાળે. ફલ ન મળે તો પાનનો રસ પીળે. પાનના રસમાં મિષ્ટતા નથી પરંતુ થોડી સાકર મેળવીને પી શકાશે. આમ ક્યોથી આપનું શરીર ક્રમે ક્રમે સુધરતું જશે. જો આ રસ તમને ઠીક પડે તો સાકરને બદલે મીઠું મેળવીને પીળે. મહાશય, આ પ્રકારે શરીર સત્વ-પૂર્ણ થયેથી મન અસત્ વિચારનો ત્યાગ કરશે. ત્યારે તમે અતિ આનંદે મધુર કૃષ્ણ-નામ સમ્પન્ન આ અને હવે પછીનું જીવન સાર્થક કરી શકશો. કૃષ્ણ-નામ કરતાં બીજાં કોઈ મહામંત્ર નથી. કૃષ્ણ-નામ સકલ પ્રકારનાં સુખ આપવા સમર્થ છે, સકલ સિદ્ધિ મેળવી આપી શકે છે અને સર્વ પ્રકારે ભક્તને કૃતાર્થ કરે છે. રાજસિક અને તામસિક તપ દ્વારા અનેક જાણુ સિદ્ધ થઈ શકે છે, પરંતુ સિદ્ધ થયા છતાં પણ તેઓના નિજ નિજ ગુણુની શક્તિ નષ્ટ થતી નથી. આ વિષે અતંત પ્રમાણે મળી શકશે રાવળુ. કુંભકર્ણ, કંસ વગેરેના કરતા શ્રેષ્ઠ સિદ્ધ પુરોહિતો તો બીજા કોઈ નથી, પરંતુ સિદ્ધ થયા છતાં પણ તેઓ પોતપોતાના ઈર્ષ દેવનાઓ સાથે બરોબરી કરવા ચૂક્યા નથી-આનું જ નામ તમ. માટે કહું છું, કે, સત્વ ગુણુ દ્વારા આગધના કરતા રહો, પવિત્ર અને સુખી થશો. કૃષ્ણ-નામ થઈ કેવલ માત્ર શુદ્ધ સત્વગુણુનો ઉદય થાય છે; તેનું ફલ ભક્તિ, ભક્તિ થઈ પ્રેમ. અને પ્રેમ વડે જ તે પ્રેમમૂર્તિ હરિને પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. આપ જો એમ કહો, કે, આપ તો

અંપૂર્ણ પૂર્ણાવલિ

કુલ પરપરા ગાકત છે. આપનાથી નવીન પણ કેમ પ્રદણ કરાય તો તે સંબંધે આપને હું કેવલ પ્રહ્લાદ, ઉધ્ધવ અને અને વિદુગ્ના દર્શાવો આપું છું. ઉપરાંતે દૈનિકે એવહાર પણ સમજાવું છું. કેન્યા દીર્ઘકાલ પશ્ચેત માઆપને અધીન રહે છે, પરંતુ જરા વયમાં આવતાં સ્વામીને અધીન થાય છે અને સુખમાં રહે છે. જ્યાં સુધી અજ્ઞાન અવસ્થા હોય છે ત્યાં સુધી ‘મા’ ‘મા’ કરી જાલિકા મા પામે ગહેવા આહે છે. પણ ત્યાર પછી સ્વામીના એક ક્ષણના વિચોગથી તેને, જાણે કે, પ્રવચનું દુઃખ થાય છે; સ્વામીના સામાન્ય સુખને માટે માના હજારો કપો હિપ્ત દષ્ટિ મુદ્દાં પણ કરતી નથી જે સ્ત્રી આથી વિપરીત આચરણ કરે છે તેને જ કુસટા ગણી સર્વે તેનો તિરસ્કાર કરે છે. છવતી અવસ્થા પણ ખરોખર તેવી જ છે જ્યાં સુધી જીવ અંધ હોય છે ત્યાં સુધી ‘મા’ ‘માપ’ કહેતો કહેતો રહ્યા કરે છે, પરંતુ સ્વામી મળ્યા પછી સર્વે જૂલો જાય છે. કૃષ્ણ જ જગતના એકમાત્ર સ્વામી છે. માટે નિવેદન એ જ કે સતી સ્ત્રીની પેઠે શરીર, મન અને વાણીથી તે સ્વામીના શરણાગત થઈ કૃતાર્થ થાઓ. આ જાખતમા હું તો પૂર્ણ અંધ છું, તો પણ આપના જેવા મહા પુરુષો પામેથી જે કાંઈ મેં સંભળ્યું છે તે જ જણાવ્યું છે. અત્યંત દરિદ્ર માણસ પણ લાખો રૂપિયાની વાતો કરી શકે છે. આટલા રૂપિયા તેણે કદી જોયા હોતા નથી, તો ખબુજેણે જોયા છે તેમની પામેથી સાંભળીને તે પણ કહે છે, કે, લાખ રૂપિયા આટલી જગામાં

માન અને દરોડ રૂપીઆ માટે આટલી જવા બેઠેલો મેં
પણુ આવા દરિદ્ર હોવા જતા, આપની પાસેથી માત્ર
સાબતુ છે દુશ્મુ-નામ મહત્ત્વ સુખની ખાણ છે જે મેં
માત્ર સાબતુ કે તે જ આજ નિવેદન કંઈ છુ આ વિષયમા
ખાંગત અનેક મદાપુરો છે તેમની પાસેથી આ બધી
નાનાનો આકાશ અનુભવ કરી ગઈએ મારી પામે જે
માત્ર અનુમાન જ છે તે બધુ તેઓની પામે પ્રત્યક્ષ જોઈ
શ-ગો આ વિષયમા અનેક સધાનો આપને રાધા
(ગધાવ નજ મીય) પામેથી મળી શકશે થીહરિને કે
કરવાનો સકલ મરજમ તેની પામે છે તે લેજો વળી એક
બીજુ નિવેદન એ કે, નવીન વિવાહિતા સ્ત્રીની પેઠે પ્રથમ
પ્રથમ તો મુખ ધુમટામા હાજી રાખજો જેને તેને
દેખાઆથી નિર્નજન ગણાઈ નિંદા વશે તેથી જ એમ
જણાવ છે કે, સાધુ-નોએ વાંગાર લ્યુ છે કે -

“ આપણી બચનની કથા

કરની નહી જ્યા તથા ”

માટે કહુ છુ કે, મદાપુર, મારી આ જ માત્ર
ખામ મામળી છે, કે જે કાર્ડ ખમ કરે તે મુક્ત રીતે જ
ગળે જેમ કે મામાદારનો લાગ લે કરવો હોય તો
જમની વેળા ઉવગી ચવાનો દોગ કરજો અને એક બે
દિવસ એ પ્રમાણે લ્યો પછી કહેજો કે માત્ર વિરે અરથિ
ચાહે આ જાતની આતુગી તો બધીએ ખેતરી પડે છે
ત્યારે જ વિતા અડચણે ઉત્તતિનો પથ જડશે, નહિ તો

અપૂર્વ પુત્રાવલિ

અનેક વિદંબણાઓ અને અનેક કષ્ટો સહન કરવા પડશે. સંસારમાં રહીને હરિ-ભજન કરવું હોય તો ચાતુરીની જરૂર છે; સંસાર છોડવા પછી તેની તેટલી જરૂર નથી. સંસારમાં રહીને હરી-ભજન કેવી રીતે થઈ શકે તે દેખાડી આપનાર આદર્શ તે મળતીજા છે. તેથી જ સામાન્ય-દષ્ટિએ તેમાં આટલી બધી ચાતુરી દેખાય છે. મહાશય, પાગલનો પ્રભાવ ગણી આ બધાં અસંબદ્ધ લખાણ તરફ દુર્લક્ષ્ય દર્શી મને કૃતાર્થ કરજો. માને સાક્ષાત્ ધમિર માનજો; તેમના ચરણાશ્રિતનું રોજ પાન કરતા રહેજો. બે મા સંતુષ્ટ થશે તો વિના કમેશે તમારા સાધનનો માર્ગ સરલ થઈ પડશે. આ સાક્ષાત્ દેવતા છે.

આપનો જ

૯૨

પત્રાંક ૩૮

મારાં પરમ સ્નેહુમયી મા !

. (કૃષ્ણકામિની દાસી. વૃંદાવનવાસિની)—

મા ! આપનો સ્નેહથી પરિપૂર્ણ પત્ર મળ્યો. મા દોષને પુત્રને પ્રણામ કર્યાથી પુત્ર અપરાધી થાય છે ત્યારે શા માટે, મા, આપે મને પ્રણામ લખ્યા છે ? પુત્રે માને પજવ્યાથી મા જ્યારે નિરક્ત થાય છે ત્યારે જ માત્ર દુઃખથી તે પુત્રને પ્રણામ કરે છે. એ તો ઇચ્છાપૂર્વક તેને અપરાધી દેવવા માટે તેથી કહું છું, કે, મા, મને પણે બધ રહે છે, કે, મેં શું કાઈ અપરાધ કર્યો છે, કે, આપ મારા ઉપર અસંતુષ્ટ થઈ આ પ્રમાણે લખો છો ? મને તેમ દેવ, મા, પશુ હવે પછી મને પ્રણામ કરી દેવિન કરશે નહિ. હું તો આપના ખોળામાં ખેલવા લાયક બાલક છું. આજે હું માત્ર નામનો બાલક થયો છું, તેથી શું આપ, આ પ્રમાણે કરો છો ? માની પાસે તે વળી બાલક શું મા ! કૃષ્ણ જગનના રવાળી છતાં જ્યારે ગોપધરે યશોદાના નીતમણી ઘડ રગા હતા ત્યારે મા યશોદાએ તો કદી પણ તેમને પ્રણામ કર્યો ન હતા ત્યારે શા માટે મા, આપે મને પ્રણામ લખ્યા ? ત્યારે શું આપ મને માલુમ નથી મા ! તેમ હશે તો હું ખરેખર જ રીસા મેં તો આપને

અંતર પૂજાવળી

પ્રથમથી જ કશું છે. કે. હું ઘણો રડકણો બાલક છું; રડી રડીને આપને પગનીશ મા, મને રડાવશો નહિ. જો આપ મને આવી રીતે બાલક સમજશો તો પછી મારાથી નિર્ભયપણે આપના ખોળામાં જોડીને તો દૂધ પી શકાશે નહિ; કારણ કે તેવે સમયે “ હું બાલક,” “ હું ‘બાલક,’ એવું મનમાં થશે. માટે આપની પાસે નિવેદન એ જ કે મા, મને જાતિ નથી, હવે પછી મને ‘બાલક’ બનાવશો નહિ. હું તો મા, ચંડાલથી પણ અધમ છું. કોઈ પણ સ્થળે પેટ ન ભરાયાથી આજ આપની પાસે આવ્યો છું. ગોપાલની મા પાસે તો પ્રુષ્ઠ દૂધ ખૂબ પેટ ભરીને પીવા મળશે, એ આશામાં તો આ જ આપની પાસે આવ્યો છું. જો જો, મા, નિરાશ ન કરતા. અત્યંત જૂન લાગી છે, મા ! જે વ્યક્તિ પગે અનેક ભારે જલુમો બાંધી નાચી શકે તે જ તો સારું નાચી જાય છે. જે મા રડકણો બાલકને ઉછેરી શકે તે જ તો સારી માતા કહેવાય. આપ ગોપાલનાં મા છે એમ જાણીને તો હું આપની પાસે આવ્યો છું. માટે પ્રાર્થના એ જ કે નિરાશ કરી મને કાઢી મેલતા નહિ. હું જેમ આપને “ મા, મા ” કહેતો આવ્યો છું તેમ આપ પણ મને “ પુત્ર ” કહીને ખોળામાં ઉચકી લઈ લ્યોને મા ! આપને “ મા, મા, ” કહેનાં પ્રાણને અત્યંત શાંતિ મળે છે ત્યારે જ તો આટલી બધીવાર “ મા, મા, ” કહીને પગપું છું. મનમાં કોઈ લાવશો નહિ અને બાલકને અપરાધી કરશો નહિ મા ! ગર્ભમાં ધારણ કર્યો

પાઠ ૬ રૂનાધું

વગર શું પુત્રપ્રાપ્તિ નથી થતી? મરોહાએ તો કૃષ્ણને ગર્ભમાં મારણુ ક્યો નહોતો તો પછી એઓ માતા કી રીતે ચર્ચા? માટે કહું છું, કે, મા, આપ અને આપના પેટના દીકરા તુમ્હ મણી મારા ઉપર સ્નેહ રાખજો. મા, હું ઘણો અધમ છું માટે જ મને લાગે છે, કે, આપે આપને પોતાને વિષે “તમારી અધમ મા” એમ પત્રમાં લખ્યું છે. બરાબર છે મા, અધમની મા તે વળી સારી ક્યાંથી હોય? મારે તો આ અધમ માતા જ સારી. ‘માટે કહું છું કે, મા, મારી પામે અધમનો સાજ કરતા નહિ. લોકની આગળ બસે અધમનો સાજ કરજો, પરંતુ મારી આગળ તો મા, આપ રાજરાજેશ્વરી જ છો. વિનયાદયમીના પ્રણામ કરવા કરનાં આપે અને બે બોલે લઈ મુખચુંબન કરું હોત તો કેટલું શોભન મા!

મા, મારા જેવો બાળ્યશાલી કેણુ છે? જે દિશામાં ભેડું છું તે દિશામાં આપની સ્નેહમયી મર્તિ જ નજરે પડે છે. તે જ ઉત્તમ સ્થાવરુ, તે જ મધ્યમ આદુનિ, તે જ મૃદુ-સ્નેહપૂર્ણ દીર્ઘ નયન સદાએ મારા નયનપથમાં આવી મને મહા આનંદ આપે છે. મા! આજ બે દિવસ ઉપર જ આપના બેળામાં જેસી આપના વાળની નાની નાની લટો દાઢમાં લઈ હું કેટલું રમ્યો હતો! આપના વાળની લટો મારા મુખ ઉપર પડતી હતી અને તે દે દાઢમાં લઈ હતી હતી રમતો હતો, તે જે કાંઈ આનંદ તે તો જેણે આપ્યો હોય તે જ જાણે. મા, આપના સ્થામ

અપૂર્ણ પૂજાવળી

નેત્રો નેઠું કોઠું કોઠુંવાર અને બપ કાગતો તો યજ્ઞી પાઈવાર
દિમત પમ્ડી હસી પજુ પડતો મા, આપના નેત્રોમા તે
કાણુ જાણે શુ છે ! હવે તો હુ આપનો ભારે સાડકો પુત્ર
થઈ પશો છુ મા, ખરેખર અને જાતિ નથી ગૌરાગ
મારી જાતિ ખાઈ ગયા છે અને જાતિ નથી, કુવ નથી,
શીન નથી ભાજ નથી, બપ નથી, મુઝે નથી હુ તો
એક પૂરેપૂરો પાગન છુ ! કનકલામા જ્યારે હુ રહેતો
હતો ત્યારે પજુ આવો જ હતો કોઈ ખાઈવાર કોનેજ
બધ થઈ ગયા પછી અને બધા ચાપા ગયા પડી જાણે
હાથે હાથ તેમ બેસી રહેતો હતો મિયાઈ દગાજ
બધ કરવા સમયે અને મહેતો કે “જાણુ તમે દશ અર્ધિ
કેમ બેસી ગયા છો ?” ત્યારે જાણે કે, બધાથી જાણે
હાથ તેમ લગિજત થઈને હુ ચાની જતો મા મેં તો
મારું સર્વસ્વ શુભાવુ છે આશીર્વાદ કરો કે હવે જે જે
કાઈ બાકી રહ્યું છે તે પજુ માફુ જાય આ સસારમા
શો ખેન ખેવવવા માટે તે ચીનામય ફૂલો આ અધમને
આપ્યો છે તે તો તેજ જાણે તેમનો નિયમ છોડીને
ચાનચાની મારી રાકિત નથી મા એક એક પુત્રને મદિ
એક એક મા આપેલી હાથ છે, પરંતુ મા ' અને શા રામ્ન
અત ત માતાઓ ? ત્યારે શુ હુ ધણો તોફાની છોકરો
છુ ? તેથી શુ મને આટલી બધી માતાઓના હાથમા
સોખ્યો છે ? હુ શુ જાણુ તેમની થી ઈન્છા છે ? તેમની
ઈન્છા તો તેઓ જ જાણે તો પજુ એટલુ માત્ર તો મનને

પાગલ રૂનાઈ

લાગે છે, કે, તે દયામય મારી ઉપર અત્યંત દયા કરે છે અને કરશે. મા, આપે મને કષ્ટમુનિનો પાયસ ખાવાની મના કરી છે પણ મા, ત્યારે મારે શું કરવું? મા યશોદા પણ કૌભાંડ પ્રકારની ટસુર તો કરતાં નહિ. એટલે સુધી કે તેઓ જુદાવન છોડીને ગોકુલ પણ ગયાં, તે છતાં તેઓ કૃષ્ણને રાખી શક્યાં નહિ. ઘરમાં પૂરી રાખતાં પણ તેમને રાખી શક્યાં નહિ. આવા તે તોફાની હતા છતાં પણ મા, યશોદાએ તો તેમના ઉપર ક્રોધ ર્યો નહતો. મારે કહું છું, કે, મા, મારાથી જો કૌભાંડ પ્રકારનો અન્યાય થાય તો આપ ક્રોધ કરશો નહિ. માતા પ્રેમમાં રહી ચિરજીવન સુખમાં ગાળું એ જ માત્ર પ્રાર્થના અને આશા છે.

હું મા! જેઓ કૃષ્ણને આડે છે તેઓ શું પાપ પુણ્યથી કરે છે? તેઓને વળી પાપ પુણ્ય લાગે ક્યાંથી? કૃષ્ણના રાજ્યમાં પાપ પુણ્ય છે જ નહિ. તે તો જુદાવન-નિત્યાનેદનું ધામ. ત્યાં પાપ પુણ્ય જઈ મક્કાં નથી. ત્યારે શું હામ મા, આપ વારંવાર લખો છો કે “મને પાપ લાગશે, મને પાપ લાગશે” છટ, છટ, મા, આ જ્ઞાનને વધારે જુનાવી દેતા નહિ. મા, આશીર્વાદ કરો કે પાપ પુણ્યનો વિચાર અમોને ન થાય, અમો કૃષ્ણ-પ્રપાધી એ બેઠેલી અનીત રહી શકીએ. પાપ પુણ્ય જેઓને મારે છે તેઓ ભયે તેનો વિચાર કરે, અમોને એ જાણતી રીત નરે છે, મા! કરી ચિંતા કરતા નહિ. પાપ જેવું દશું છે જ નહિ. અરે મા! આપની જાણ જેટલે દૂર સુધી.

અર્પુણ પૂજાવળી

પણેએ ઠ નેટલે દૂર સુધી સર્વ પગ્મ પવિત્ર થઈ જાય છે,
પાપ દૂર પનાયન કરી જાય છે કરો જાય નથી, મા

મા, આપે ક્રોધ વિરે લખ્યું છે તો તેને માટે આપ
ચિન્તા કરમો નહિ આ ક્રોધી હોકાગના હાથમા આત્મા
પડી આપને પણ અનેનાર ગુણે થવાના પ્રસંગે આવશે
‘ રાગ ’ એ જ તો મા, પ્રેમની સરાણ છે જેમ તમવા
વગેરેની ધાર છુટી થયેથી તેને અગણ્ય પર ચકાવતી પડે છે
તેમજ મા, ‘ રાગ ’ પ્રેમની સગણ છે એકવાર ‘ રાગ ’
થવા પડી કોઈપણ પ્રમદે તે છુપાતી રહાતો નથી અમુ,
અમ, નાક, ઈત્યાદિમા તે પ્રવેશાય છે અમુ નામ જ
મા, ‘ મૃગમદ ’ કપડામા હાક્યાથી શુ મૃગમદની ગધ
કદી અટકતી રહાય ? એ જ પ્રમાણે મા, જીવ ત્યારે
‘ રાગ ’મા મત્ત થઈ જાય છે ત્યારે તે પોતે પોતાને
છુપાવવાનો પ્રયત્ન કરતા છતાં પણ પ્રકટ થઈ જાય છે
મા, આપ લોકો તો રાગ ગ્રાસ્તી બરપૂર છો આપ
લોકોની પાસે રહીને શુ આપ લોકોને પાર્થિવ ‘ રાગ ’
આપીને આપ લોકોના તે અપાર્થિવ ‘ રાગ ’નું જ્ઞાન
મેળવીશ પુત્ર મૂર્ખ હોય તોપણ મા તેને મારવા ચાહતી
નથી પરંતુ મા, મારા શિક્ષકો તો મારી દાદીમાએ
ઠે તેઓ તો આપની પેઠ દયા કરશે નહિ, નહિ શીખુ તો

કમલ જગાલીમા ‘ રાગ ’ શબ્દ છે જેના ક્રોધ અને
અતુરાગ એના મે અર્થો થાય છે આ અર્થદ્વયને લક્ષ્યને જ
શ્રીહાકુન્થએ આણુ સૂચક લખાણ કર્યું છે

પત્રાંક ૩૬

મારાં પરમ સ્નેહમયી મા!

આપનો સ્નેહથી પરિપૂર્ણ પત્ર મળ્યો. મા, બાગ્યદીન માણસના બાગ્યનો ગુણ એવો હોય છે, કે, જ્યારે તેને પાણીની ઘંજી જરૂર હોય ત્યારે સમુદ્ર પણ સુકાર્ધ બાધ છે. મને આજ તેવુંજ થયું છે. આપે દયા કરીને અને જાતન કરીને મીઠુંદાવનની રજા મોકલી ખરી પણ મારા હૃદયે કરીને તે સુકાર્ધ જઈ જીડી ગઈ છે. ગમે તેમ હોય, મા, પણ આપના પત્રને માથે અને મુખે અડકાડી હું પરમ પવિત્ર બન્યો છું. મા, આપ આજકાલ કુદાસ છો જાણી મને જે મુખ મળ્યું છે તે તો તે અંતર્ધામી જ બને છે. મા, આપના હુકમ પ્રમાણે રજા-રાણીએ બરફ એંગળાવી રસ્તો ખુલ્લો કર્યો છે. અગીઆર બાર દિવસ સુધી દપાસ લાદન બંધ હતી; બરફથી સમગ્ર રસ્તાઓ એકીવારે બંધ થઈ ગયા હતા. પરંતુ આપનો પત્ર આવનાજ રસ્તો ખુલ્લો થઈ ગયો. આપના પત્રને રસ્તામા એક દિવસનો પણ વિલંબ થયો નથી. બીજા સર્વે પત્રો પણ મને આપના પત્રની સાથે જ મળ્યા છે. કેમકે બાર દિવસનો, તો કેમકે દસ દિવસનો એ પ્રમાણે બધાને વિલંબ થયો છે. મા, ધન્ય છે

પ્રગલ્ભનાથ

વચ્ચરગની ચક્રિતને અને ધન્ય છે મા, આપના ન્નેહના પ્રભાવને! હનુમાનની માએ પર્વતનો ભેદ કરીને હનુમાનને સ્તનપાન કરાવ્યું હતું અને આપે તો મા, આ પર્વતની પરંપરા અને ગરુડરાયિનો ભેદ કરીને વાન-જેવા આ પુત્રને સ્તનપાન કરાવ્યું. મા, હું ધન્ય થયો છું આ હનુમાય ઉપર આવી જ દયા ચિરહિતને માટે ગણ્યને.

આપનો લાડકો પુત્ર

૯૨

અપૂર્ણ પંગાવલી

પત્રાંક ૪૦

મારા પ્રિય ચિરંજીવ સાહેબ !,

તમારો પત્ર વાંચી મને જે આનંદ થયો છે તેના
એક અંશ માત્રનું પણ વર્ણન કરવું તે મારી શક્તિની
બહાર છે. તમારી સુધારણા સત્વર થતી જાય છે
જાણીને ધણો હર્ષ થાય છે, આ પ્રમાણે આગળ વધતા
રહેજો અને તમે તૃપ્ત થશો. માતા ઉપર પ્રેમ રાખતાં
શીખજો. એ એકલા વડે જ તમને શાશ્વત કલ્યાણ
મળશે અને સતોત્રી પરમ મધુર સંમતિ પ્રાપ્ત થશે
માતાઓ આપણા જેવી મર્ત્ય છે એમ સમજતા નહિ.
તેઓ મનુષ્યદેહધારી દેવતાઓ છે. આપું જગત
માતાનું મહારાજ્ય છે. ગ્રાણીમાત્રની તે એકઠી માલિક
છે. માતાઓ પ્રચ્છન્નવેશ દેવતાઓ છે. હાથમાં તમારાં
માતૃશ્રી તમારી ઉપર પ્રસન્ન છે એમ જણાય છે અને
તમારામાં જલદીથી અને ચોખ્ખકાસે થયેલી આ સુધારણા
તે તેનું જ પરિણામ છે. તમારા માતૃશ્રીને અને તમારાં
પ્રિયપત્નીને મારા યથાયોગ્ય કહેજો અને મારા પ્રતિ
કૃપાયુક્ત રહેવા તેઓને કહેજો. તેઓજ મારી એકમાત્ર
આશા અને મુખ્ય સદામતા છે. તેઓની ખાસ કાળજી
અમલ પત્ર ત્રીકાકુરુજીએ અંગ્રેજ બાબામાં લખ્યો છે.

વિના જગતમાં હું કાંઈ ચીજ નથી. વળી હાથમાં તમારાં પત્ની પણ તમારા પતિ સાનુકુલ હોય એમ જણાય છે. તેને સદાએ આનંદિત રાખવા પ્રયત્ન કરજો. પ્રિય, આજે તમને હું કાંઈક વિશેષ કહેવા માંગું છું; હું આશા રાખું છું, કે, તે તમને રૂચશે. પ્રિય, તમારે રમરણમાં રાખવું જોઈએ, કે, મનુષ્ય ભૌતિક તેમજ આધ્યાત્મિક આધાર ઉપર જીવે છે. અંતરાત્માના પોષણ માટે આધ્યાત્મિક આધારની જરૂર છે અને ભૌતિક દેહની પુષ્ટિ માટે ભૌતિક આધારની જરૂર છે. હાથમાં તમને તમારા માનેકા પામિથી ભૌતિક અન્ન મળે છે માટે શરીર અને શુદ્ધિથી તેમની સેવા કરજો; પરંતુ તમારા આત્માને તો શ્રીકૃષ્ણપ્રભુની મેવામાં નિયુક્ત કરજો, કારણ કે તેનાજ ઘડી સર્વ આધ્યાત્મિક શક્તિ અને સદાચતા મળે છે. આત્માથી આત્માની સેવા કરજો અને ભૌતિકથી ભૌતિકની સેવા કરજો. જો ભૌતિકની સેવામાં આત્માને પણ પરોવશો તો થોડા સમયમાં તમે જોશો કે તમારો આત્મા જડ જેવો થઈ જશે. ભૌતિક પદાર્થના સંબંધમાં પણ 'તેવું જ' છે. ભૌતિક પણ આત્માના સંસર્ગમાં હમેશાં રાખ્યાથી શુદ્ધ થઈ આત્મામાં જલ્દાર્થ જશે. માત્ર આ જ કારણથી માર્ત્તો આપણને કાયા, વાયા અને મનથી પ્રભુની સેવા કરવાનું શીખવે છે. જેમને ભૌતિક સદાચતા જોઈએ તેમને ભૌતિક દ્રવ્યથી મદદ કરજો, જેમકે જૂખ્યાને અન્ન, ઉઘાડીને વસ્ત્ર અને

અપૂર્ણ પૂજાવળી

નિર્ધનને ધન પગલુ પતિનોને આધ્યાત્મિક સાદાખ્ય આપજો, એટલે કે તેઓના હિતનુ ચિંતન કરજો, તેમને સદાય કુવા શીકૃષ્ણને વિનતી કરજો અને શીકૃષ્ણને પ્રાપ્ત કરવાના અને તે રિશ્તના મરાઠી ઉપર પ્રેમ રાખવાના માર્ગ શીખવવાનો પ્રયત્ન કરજો પતિનોને એવિક સદાચતાથી કાણ સામ યો નદિ તેઓના અવગતિ પામેલા આમાની પુષ્ટિ મારે આધ્યાત્મિક આદારની જરૂર છે કૃષ્ણથી બીજો નબરે સર્વ આધ્યાત્મિક સન્નિઓનો અને મદાપનાનો અખૂટ જરો માતા છે ત્યારે પણ તમને આ આધ્યાત્મિક સહિતઓની જરૂર પડે ત્યારે તે માતા પાસેથી માગી લેજો માને સત્વટ નખજો એટલે તે તમને જે સધગુ જોશે તે આપમે માતા પછી પત્નીનું મ્યાન છે એમ મમજાને તે પણ તમને હરેક પ્રમરે મદદ કરવા ચૂકશે નદિ

અત્ય ન મધુર અને સહિતમાન એવુ શીકૃષ્ણનું નામ મરી નિસરના નદિ સ્વપ્નમા પણ તે નામ જપવા પ્રયત્ન કરજો નામજપથી જ તમે મુક્તિ પામી શકશો જ્યારે પણ અવકાશ મળે ત્યારે શીકૃષ્ણની લીલા સંબધી પુસ્તકો વાચજો કદી પણ તમારો રખન નકામે ગુમાવના નદિ દિવસ એકવાર ગયો તે ગયો જ, જગતનું ગમે તેટલુ ધન ખર્ચતા પણ તે પાછો મેળવી શકતો નથી જગીઓને સદાય કરવાને હમેશા પ્રયત્ન કરજો

પ્રેમનાં દેવતાં

દેવની મદદ ન આપી ચકાવ તો મંત્ર વચનથી પણ
 તેઓને મંત્રુષ્ટ કરવા શકતા નહિ. પાપીઓને વિચ્છાન્ના
 નહિ, તેમના પ્રાણ દયા લાવજે અને શાશ્વત સુખનો ભાગ
 બતાવવાનો પ્રયત્ન કરજે. સાધુઓને ઉપદેશી થવાનો
 હમેશાં પ્રયત્ન કરતા રહેજે. તેમનાં કીર્તિ અને વર્તન
 વિશે વિચાર કરતા નહિ. તેમનાં દુઃખ ઓછાં કરવા
 ખગ દિવથી પ્રયત્ન કરજે. એટલું બાદ રાખજે. ૧
 રાત્ર અને પ્રજાની ભગેંચે મધ્યસ્થાને પોલીસ છે.
 તેથી કરીને પોલીસ પ્રજા ઉપર વાગતી અથવા મે-
 વાગતી રીતે સત્તા ચલાવી શકે તેમ છે. જાજુતાં
 અજાજુતાં આ મરીત પ્રજા ઉપર શુદ્ધ કરવાનો પ્રયત્ન
 કરતા નહિ. એટલું હમેશાં બાદ રાખજે. ૨, આ

અપૂર્વ પૂજાવળી

અમો અમે પૂરાણ છીએ.

તમારો સ્નેહાધીન

રતનદી

H A R A N A T H
Always Put T. ICM. A
Remember ICM. A
Always Think Of ICM. A
Never Forget ICM. A
Always Love ICM. A
Take ICM. NAME. A
H A R A N A T H
Sign

“પાગલ હરનાથ
 અર્થાત
 શ્રીહરનાથજીની અપૂર્વ પત્રાવલી”ના
પ્રથમ ખંડમાના
પત્રોની સૂચી

પત્રાક	પૃષ્ઠ
૧	૧
૨	૩
૩	૮
૪	૧૦
૫	૧૮
૬	૧૭
૭	૨૪
૮	૩૦
૯	૩૭
૧૦	૩૮
૧૧	૪૧
૧૨	૪૪
૧૩	૪૯
૧૪	૫૩

પત્રોની સૂચી (ગાથુ)

પત્રાંક	પૃષ્ઠ
૧૫	૫૮
૧૬	૬૦
૧૭	૬૪
૧૮	૬૬
૧૯	૬૮
૨૦	૭૧
૨૧	૭૪
૨૨	૭૬
૨૩	૭૮
૨૪	૮૨
૨૫	૮૪
૨૬	૮૦
૨૭	૮૭
૨૮	૨૪
૨૯	૮૬
૩૦	૮૮
૩૧	૧૦૩
૩૨	૧૦૫
૩૩	૧૦૬

પત્રોની સૂચી (ચાલુ)

પત્રક	પૃષ્ઠ
૩૪	૧૧૦
૩૫	૧૧૨
૩૬	૧૧૩
૩૭	૧૨૬
૩૮	૧૩૨
૩૯	૧૩૯
૪૦	૧૪૧

આ પુસ્તકમાંથી દિખેલું અથવા નોંધ કરેલાનું

ખાસ ખાતું

આ પુસ્તકમાંથી ટિપ્પણી જાણવા નોંધ કરવાનું

ખાસ ખાતું

આ પુસ્તકમાંથી રૂ.૫૫૯ અથવા નોંધ કરવાનું

ખાસ પાત્રું

“ધી હરનાથ સોસાયટી”ના ધોડક મુખ્ય આશયો -

- (૧) ધોડકર શ્રીહરનાથજીના વિશ્વત્રેમના સિદ્ધાંતનો જનસમાજમાં પ્રચાર કરવો
- (૨) સદાનંત, આશ્રમ, નૃદવાખ્યાનું, ગૌરશા સમ્યા, વગેરે અન્ય ધાર્મિક તથા સાંસ્કૃતિક સંસ્થાઓ સ્થાપવી
- (૩) દુકાળ, રેલ, બૃક્ષ, રોગચાળા તથા આકસ્માતિક આવી પડેલા દુ ખના પ્રસંગે સહાય આપવી, અને
- (૪) ઉપજા આગયો ફળીભૂત કરવા માટે યોગ્ય પગના લેના

*“ધી હરનાથ સોસાયટી” તરફથી ચલાવવામાં આવતી સંસ્થા:-

“શ્રીકૃષ્ણહરનાથ બેન્ક-આના ડિસ્પેન્સરી”

‘ પિતળે બિલ્ડિંગ ’ રી પી ટેન્ક,

વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ રોડ, મુળાઈ

જીવનના ડોષ પછી પ્રસંગે હવમા અપૂર્વ શાન્તિનો સમાર મરી
હૃદય-યથા શમાવતા અને માગ-જોઈ અમા થઈ પડતા શીદાકુ શીદગ્નાયક
મહાનાથના નીચેના અપૂર્વ પુસ્તકો અવશ્ય વાંચો -

ગુજરાતી

૧	'શીદાકુર હરનાથના પત્રો પોતાના પત્ની શીકુમુખમારી દેવી પ્રતિ'	૧	૦-૧૨-૦
૨	'શીદગ્નાથ વચનામૃત'	૨	૦-૩-૦
૩	'અમિત આયન' (શીમકુસુમ સમ્પ્રતી કૃત)	૩	૧-૪-૦

English

1	Letters of Pagal Haranath" (Parts 1 and 2 combined)	Re	1-0-0
2	Upadeshamrita '	Re	1-0-0
3	Teachings and Sayings of Haranath '	Rs	1-4-0
4	"Shree Haranath Lilamritam"	Rs	1-8-0
5	'Shree Haranath Tattwa"	Rs	1-8-0
6	Shree Gauranga Lilamritam"	Re	1-0-0

મરાઠી

૧	'આદરનાથ ડાકુર', સદ ૧	રૂ	• ૧૨ •
૨	'આદરનાથ ડાકુર', સદ ૨	રૂ	• ૧૨ •

બંગાલી

૧. "પાગલ હરનાથ અર્થાત્ શ્રીહરનાથ હાકુરની અપૂર્વ પત્રાવલી"	(ખંડ ૧-૨ સાથે)	...	...	રૂ. ૧-૦-૦
૨. "પાગલ હરનાથ અર્થાત્ શ્રીહરનાથ હાકુરની અપૂર્વ પત્રાવલી"	(ખંડ ૩)	...	...	રૂ. ૧-૦-૦
૩. "પાગલ હરનાથ અર્થાત્ શ્રીહરનાથ હાકુરની અપૂર્વ પત્રાવલી"	(ખંડ ૪)	...	...	રૂ. ૧-૦-૦
૪. "ઉપદેશામૃત"	...	...	...	રૂ. ૧-૦-૦
૫. "શ્રીહરનાથ ચરિતામૃત"...	...	...	...	રૂ. ૧-૦-૦
૬. "શ્રીહરનાથ ગીતા"	...	...	...	રૂ. ૧-૦-૦
૭. "આમાર દેવતા"	...	...	...	રૂ. ૦-૮-૦

હિંદી

૮. "ઉપદેશામૃત"	...	...	...	રૂ. ૧-૦-૦
----------------	-----	-----	-----	-----------

પ્રાપ્તિસ્થાન :-

"ધી હરનાથ સોસાયટી"

"મૃધુ કુંજ", રીજ ગેડ, મલબાર હીલ,

મુંબઈ.

ધી હરનાથ સોસાયટીનાં વિનામૂલ્યનાં પ્રકાશનો.

ગુજરાતી

૧. શ્રીહાકુર શ્રીહરનાથજી (સંક્ષિપ્ત પરિચય)
૨. શ્રીહરનાથ જન્મોત્સવ (રેડીયો-કથન)
૩. "પ્રકૃતિનાં વિવિધ સ્વરૂપ" (રેડીયો-વાંચન)
૪. "શ્રીહરનાથજી મહારાજનો અપ્રસિદ્ધ વન" (રેડીયો-વાંચન)
૫. પાગલ હરનાથ—સોનામુખીના સંત (રેડીયો-કથન)

English

6. Krishna Prem and Pagal Haranath (A Radio Talk)

મરાઠી

૭. "શ્રીહરનાથ ઠાકુર યાત્રે અર્પે વન" (રેડીયો-વાચન)

ગુજરાતી

૮. જગજગતની શ્રીકૃષ્ણમહુમારી દેવી (સંક્ષિપ્ત પરિચય), નેર્મા સમાવેશ છે.
  - (૧) શ્રીહાકુરાણી શ્રીકૃષ્ણમહુમારી દેવી (આવેખન)
  - (૨) દયાળુ મા' - હૃદયોદ્ધાર (પ્રવચન)
  - (૩) જમનાવિણી શ્રીકૃષ્ણમહુમારી દેવી (રેડીયો-કથન)
૯. ગોપીપ્રેમ અને શ્રીકૃષ્ણમહરનાથ (રેડીયો કથન)
૧૦. શ્રીપાગલ હરનાથ—એક નાતીહૃદયના ઉદ્ધારો (રેડીયો-કથન)
૧૧. પ્રેમ-ભક્તિ અને શ્રીહરનાથજી (રેડીયો-કથન)